

VM

ZPRÁVY

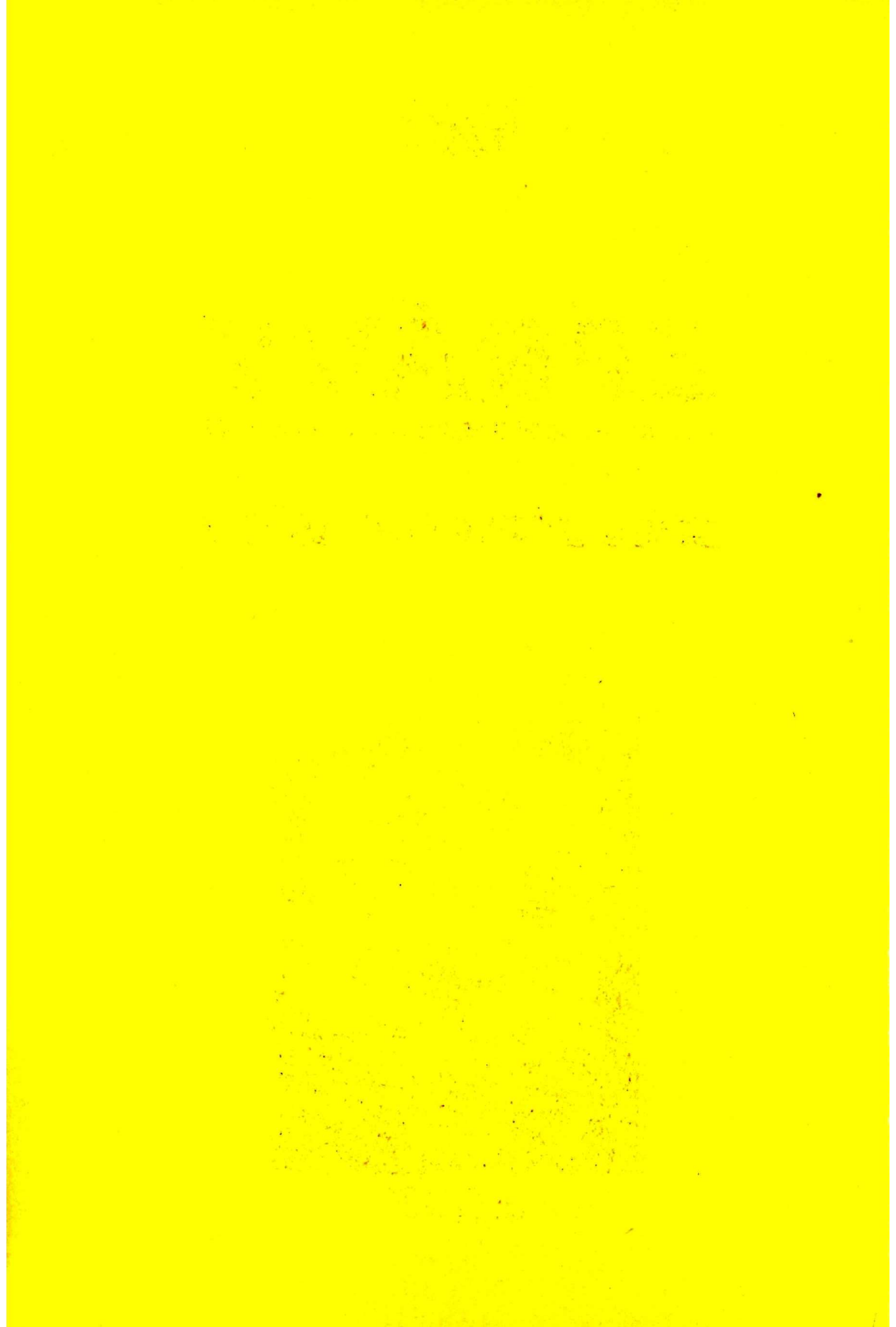
VLASTIVĚDNÉHO MUZEA V OLOMOUCI

SPOLEČENSKÉ VĚDY

294

2007

ZPRÁVY

VLASTIVĚDNÉHO MUZEA V OLOMOUCI

SPOLEČENSKÉ VĚDY

Číslo 294

Olomouc 2007

© Vlastivědné muzeum v Olomouci 2007

ISSN 1212-1134
ISBN 978-80-85037-47-0

Tři neznámá zátiší Jana Kryštofa Handkeho ze sbírek Vlastivědného muzea v Olomouci

Milan Togner, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Na výstavě k třístému výročí narození moravského malíře Jana Kryštofa Handkeho bylo poprvé vystaveno drobné, komorní *Zátiší se pstruhem*¹. Nenáročná kompozice aranžovaného zátiší byla pro řadu návštěvníků jistým překvapením. Podobný typ obrazu, evidentně navazující na tradici evropské, především holandské malby zátiší 17. století, byl dosud v Handkeho díle neznámý a právě tak byl jeho výskyt překvapivý v celomoravském kontextu barokní malby. Vlastní žánr malby zátiší, a nejen v Handkeho tvorbě, byl v prostředí barokní Moravy jistě zastoupen, ovšem většinou šlo o charakteristický typ loveckých zátiší, která spíše dokumentovala vzácné a výjimečné úlovky, a jejich funkce, mimo dekorativní, byla chápána též jako memorativní – jako připomínka unikátního úlovku. V Handkeho díle se setkáme nejméně se dvěma podobně koncipovanými obrazy zátiší, s uloveným kancem a daňkem (1754 a 1755)². Samotná malba žánru zátiší tedy není v uvažované době něco neobvyklého a dokonce již z průběhu 17. století máme několik dokladů o existenci jednotlivých obrazů s námětem zátiší ve sbírkách a jak vyplývá z inventářů, přímo v Olomouci vzniká v dílně malíře Tobiae Kutzbergera několik obrazů s námětem „*ein Fruchtenstück*“³. Ostatně právě s Olomoucí jsou spojeny počátky tvorby patrně jednoho z nejvýznamnějších představitelů evropské malby zátiší – Georga Flegela⁴. V domácím – olomouckém prostředí jsou ovšem tato díla dokumentována jen nepřímo, v poloze archivních dokladů bez zachování původních artefaktů. Jako spíše ojedinělé bylo vnímáno i zmíněné Handkeho *Zátiší se pstruhem*, navíc z období malířovy tvorby šedesátých let, pro které byl charakteristický jistý pokles tvůrčích sil a jen velmi omezená reakce na slohovou proměnu ve prospěch nových zásad rokokové malby.

Nedávné znovunalezení tří obrazů se stejným, nebo velmi příbuzným motivem zátiší s rybami z původního fondu uničovského muzea, zařazeného do sbírky Vlastivědného muzea v Olomouci, poněkud mění naši představu jak o zastoupení tradičního žánru ve vlastní Handkeho tvorbě, tak o předpokládaném úbytku tvůrčích sil stárnoucího malíře v závěrečných letech jeho tvorby.

Všechny tři obrazy – *Zátiší s hlavou kapra*⁵, *Zátiší s hlavou štiky*⁶ a *Zátiší s rybou a ovocem*⁷ mají zhruba stejný rozměr a jsou realizovány na dřevěné, lipové podložce zpevněné dvěma příčnými svlaky. Hlavní motiv – rybí hlava, nebo celá ryba – je doplněn dobovými nádobami, sklenicemi s vínem, chlebem, citronem apod., umístěnými na stolové desce v mělkém prostoru s tmavým, indiferentním pozadím. Měkký malířský přednes je barevně založen na kontrastu chladné škály barev v malbě centrálního motivu – ryb – a teplejších odstínů červení a hnědí na doplňujících předmětech. Celkově hladká malba je doplněna

pastóznějším nánosem jen v nasazovaných světlech vymezujících světelný zdroj z levé strany. Zájem o přesně odpozorovaný detail je zdůrazněn druhově přesnou charakteristikou jednotlivých druhů ryb. V případě posledně jmenovaného obrazu *Zátiší s rybou a ovocem* můžeme v centrálním motivu přesně identifikovat rybu jako bolena dravého⁸. Nenáročná, ale působivá, nepochybně aranžovaná kompozice svědčí o bezprostřednosti malířova vidění právě tak jako o poučení zřejmě holandským zátiším 17. století, které v Handkeho případě osciluje mezi typem tzv. asketického zátiší a monochromního banquetu. Ostatně v dobových domácích pramenech je tento typ zátiší většinou charakterizován jako „*niederländische arbeit*“. V malířově autobiografii se zmínky o malbě podobně koncipovaných zátiší neobjevují, ale způsob malby, včetně charakteristické datace na rubových stranách, hovoří zcela jednoznačně pro Handkeho tvorbu⁹. Zřejmě autor sám nepřikládal významnější důležitost této poloze své malby, která byla velmi pravděpodobně určena především pro měšťanské domácnosti a vzhledem k spíše komornímu rozměru dodávána snad jako dary přátelům. Jak dokládají záznamy o obrazech v olomouckých měšťanských domácnostech, patřilo zastoupení obrazů s motivy zátiší (*Blumenstücke, Frühstück, Vanitas, holländische Stück* apod.) vedle tzv. *Heiligbilder*, k nejčastěji frekventovaným.¹⁰ Stejně rozměry, námět a jeho zrcadlová osovost a shodné technické zpracování navíc dovoluje předpokládat, že tato zátiší byla realizována jako tzv. *compagnony* (též *Gegenstücke* nebo *Wiederstücke*) – obrazy, většinou ve dvojicích, které se vzájemně doprovázejí a jejichž obliba právě po polovině 18. století dosahuje značného rozšíření.

Přestože Handkeho tvorba je poměrně dobře zpracována a dokumentována jak formou monografie¹¹, tak soupisu děl¹², jeho malba vyhraněného typu zátiší jako ve zmíněných případech zůstávala dosud neznámá. Handkeho etapa závěrečné tvorby šedesátých let se díky dnes známým čtyřem obrazům dostává do poněkud jiné polohy. Z hlediska vlastního námětu aranžovaného zátiší s rybami je to poněkud konzervativní, archaizující poloha navazující na příklady holandského zátiší 17. století, z hlediska vlastního malířského a barevného zpracování je reakcí na dobové tendence rokokové estetiky. Obrazy tohoto typu zřejmě vznikaly bez přímé objednávky, jako spíše osobní potřeba malířského vyjádření bez tradiční závaznosti a ikonografické důslednosti náboženského obrazu, který tvořil hlavní část Handkeho tvorby. Přesným odpozorováním reality, lapidárností malířského projevu a až hravou bezprostředností doplňují dosud čtyři známé obrazy zátiší s rybami celkový oeuvre malíře, který výrazným způsobem poznamenal úroveň výtvarné barokní kultury na Moravě.

Poznámky

¹ Togner, M.: Jan Kryštof Handke (1694–1774). Malířské dílo. Katalog výstavy Muzea umění v Olomouci. Olomouc 1994, č. kat. 17, *Zátiší se pstruhem* – 1760.

² Ibidem, č. kat. 14 a 15, str. 42.

³ Slavíček, L.: Inventáře sbírky olomouckého světícího biskupa Ferdinanda Schröffela ze Schröffenheimu. Praměny k dějinám sběratelství 17.–19. století na Moravě II. In: *Opuscula historiae artium, Studia minora facultatis philosophicae Universitatis Brunensis* F 45, 2001, s. 83–109. K Tobiasi Kutzbergerovi viz Röder, J.: *Die Olmützer Künstler und Kunsthandwerker des Barock*. Olmütz 1934, s. 93.

⁴ Za dnes již značně rozsáhlou literaturu o G. Flegelovi především katalog výstavy NG v Praze – Seifertová, H.: *Georg Flegel (1566–1638). Zátiší*. Praha 1994.

⁵ *Zátiší s hlavou kapra*, olej, lipové dřevo, 30 x 42 cm. Na rubu černou barvou: 1762.

⁶ *Zátiší s hlavou štiky*, olej, lipové dřevo, 30 x 42,5 cm. Na rubu černou barvou: 1762.

Jan Kryštof Handke: *Zátiší s hlavou kapra*, olej, lipové dřevo, 30 × 42 cm. Na rubu černou barvou: 1762.

(Foto: P. Rozsívál)

Jan Kryštof Handke: *Zátiší s hlavou štiky*, olej, lipové dřevo, 30 × 42,5 cm. Na rubu černou barvou: 1762.

(Foto: P. Rozsívál)

Jan Kryštof Handke: *Zátiší s rybou a ovocem*, olej, lipové dřevo, 29,5 × 43 cm. Na rubu dole černou barvou: Anno 1760. (Foto: P. Rozsival)

Jan Kryštof Handke: *Zátiší se pstruhy*, olej, lipové dřevo, 29,5 × 41,5 cm. Na rubu: Ao 1760. (Muzeum umění Olomouc) (Foto: Z. Sodoma)

- ⁷ *Zátiší s rybou a ovocem*, olej, lipové dřevo, 29,5 x 43 cm. Na rubu dole černou barvou: Anno 1760. Všechny tři obrazy jsou v dobrém stavu a jejich základní ošetření provedla konzervátorka VMO Jindřiška Opluštilová v roce 2006.
- ⁸ Jako bolena dravého určil zobrazenou rybu zoolog VMO Mgr. Miloš Krist, Ph.D.
- ⁹ Jan Kryštof Handke (1694–1774): Vlastní životopis. K vydání připravil Leoš Mlčák. Muzeum umění Olomouc 1994.
- ¹⁰ Nather, W.: Die Olmützer Häuserchronik (eds. F. Nather a V. Spáčil), I. Teil. Univerzita Palackého v Olomouci 2005; II. Teil. Univerzita Palackého v Olomouci 2006.
- ¹¹ Krámpal, J.: Olomoucký malíř Jan Kryštof Handke (1694–1774). Výroční zprávy Okresního archivu v Olomouci za roky 1981–1982, I. (1981), s. 83–120, II. (1982), s. 91–150.
- ¹² Mlčák, L.: viz pozn. 9, s. 42–46.

Resümee

Drei unbekannte Stilleben von Johann Christoph Handke aus den Sammlungen des Heimatkundemuseums in Olmütz

Milan Togner, Philosophische Fakultät der Palacký Universität in Olmütz

In der Ausstellung zum 300. Jahrestag der Geburt des mährischen Malers Johann Christoph Handke (1694–1774) wurde im Jahre 1994 der Öffentlichkeit das erste Mal sein winziges Stilleben mit Forellen vorgestellt. Bis dahin war ein ähnlicher Gemäldetyp in Handkes Werk unbekannt und sein Bestehen war überraschend auch im ganzmährischen Kontext der Barockmalerei. Das Stillebengenre war im Milieu von Barockmähren meistens durch den charakteristischen Typ der Jagdstilleben vertreten, deren Funktion einerseits dekorativ, andererseits memorativ (Erinnerung an eine unikate Jagdbeute) war.

Die neuerliche Wiederentdeckung von drei Gemälden mit dem gleichen oder sehr verwandten Motiv des Stillebens mit Fischen aus dem ehemaligen Fonds des Museums in Uničov (Mährisch Neustadt), der in die Sammlung des Heimatkundemuseums in Olmütz eingegliedert wurde, ändert gewissermaßen unsere Vorstellung sowohl von der Vertretung des traditionellen Genres im eigenen Werk von Handke, als auch von der vorausgesetzten Abnahme der Kräfte des alt werdenden Malers in den Schlussjahren seines Schaffens. Alle drei Gemälde – Stilleben mit einem Karpfenkopf, Stilleben mit einem Hechtkopf und Stilleben mit Fisch und Obst haben ungefähr das gleiche Ausmaß und sind auf einer hölzernen durch zwei Querleisten gefestigten Lindenunterlage realisiert. Das Hauptmotiv – ein Fischkopf oder ein ganzer Fisch – ist durch zeitgemäße Gefäße, Weingläser, Brot, Zitrone u.ä. ergänzt, die auf einer Tischplatte in einem flachen Raum mit dunklem, indifferentem Hintergrund untergebracht sind. Die weiche Maleräußerung ist was Farben betrifft auf dem Kontrast der kalten Farbenskala im Malen des Zentralmotivs – der Fische – und der wärmeren Abschattungen von Rot und Braun auf den ergänzenden Gegenständen aufgebaut. Die gesamte glatte Malerei ist durch mehr pastosen Ansatz nur in aufgesetzten Lichtern ergänzt, die die Lichtquelle aus der linken Seite abgrenzen. Das Interesse für das genau abgesehene Detail ist durch genaue Charakteristik der Fischarten betont. Im Fall des letztgenannten Gemäldes Stilleben mit Fisch und Obst können wir im Zentralmotiv den Fisch genau als den Rapfen identifizieren. Die anspruchslose, aber wirkungsvolle, zweifellos arrangierte Komposition zeugt von Unmittelbarkeit vom Sehen des Malers genau so von der Belehrung mit dem offensichtlich holländischen Stilleben des 17. Jahrhunderts, die in Handkes Fall zwischen dem Typ des sg. asketischen Stillebens und des monochromen Banketts oszilliert.

In der Autobiographie des Malers erscheinen keine Erwähnungen vom Malen der ähnlich konzipierten Stilleben, aber die Art und Weise der Malerei, einschließlich der charakteristischen Datierung auf den Rückseiten, spricht ganz eindeutig für Handkes Werk. Der Autor selbst legte offenbar keinen bedeutenderen Wert auf diese Lage seiner Malerei, die sehr wahrscheinlich vor allem für die kleinstädtischen Haushalte bestimmt und im Bezug auf das eher kleine Ausmaß vielleicht als Geschenke den Freunden geliefert wurde. Die gleichen Ausmaße, Thema und dessen Spiegelachsigkeit und identische technische Verarbeitung erlauben überdies vorauszusetzen, dass diese Stilleben als sg. *compagnons* (auch Gegenstücke oder Wiederstücke) realisiert wurden – Bilder, meistens in Paaren, die sich gegenseitig begleiten und deren Beliebtheit gerade nach der Hälfte des 18. Jahrhunderts große Verbreitung erreichte.

Obwohl das Werk von Handke verhältnismäßig gut verarbeitet und dokumentiert ist, sowohl in Form von Monographie als auch in Form einer Werkliste, blieb seine Malerei des ausgeprägten Typs von Stilleben wie in den erwähnten Fällen bisher unbekannt.

Übersetzt von Olga Himmlerová

Manýristický obraz Kristus a žena ze Samaří, jediné dochované dílo Gerharda von Falkenburg

Ondřej Jakubec, Muzeum umění Olomouc – Arcidiecézní muzeum Olomouc

Součástí inventáře katedrály sv. Václava v Olomouci je výjimečná manýristická malba s námětem *Kristus a žena ze Samaří*, která doposud unikala historikům umění.¹ Na první pohled se jedná o dílo, které si zaslouží pozornost. Téma čerpá ze známého příběhu z Janova evangelia (J 4, 1–42), popisujícího epizodu z Ježíšova putování, kdy při procházení Samařskem dorazil u města Sichar k místu, kde stála „Jáková studna“, u které odpočíval. Potkal zde přitom Samařanku, kterou požádal o vodu. Jejich následující rozmluva se stejně jako předcházející Kristův rozhovor s farizejem Nikodémem o křtu (J 3,3–6) váže právě k ideji svátosti křtu, tj. narození z vody a narození z Ducha svatého. Ježíš zde mluví o „vodě života“: „Kdo by se však napil vody, kterou mu dám já, nebude žíznit na věky. Voda, kterou mu dám, stane se v něm pramenem vyvěrajícím k životu věčnému“ (J 4, 14). Tato idea je vlastní Janově teologii, která interpretuje svátosti, zde křest, jako nikoliv formální, ale naopak fundamentální okamžik, při kterém dochází k vnitřní proměně křtěnce, k jeho znovuzrození.²

Obrazu v popředí dominují postavy sedícího, rozmlouvajícího a žehnajícího Krista, poznaného Mesiáše, a Samařanky. Luxusně oděná, půvabná dáma, jejíž nevázaný život Ježíš poznal a vytkl jí ho (J 4, 17–18), právě nalévá Kristovi vodu do džbánu tak, jak ji o to požádal. Luxusní džbán stojí na soklu studně, kterou vepředu zdobí reliéf zachycující Jákobův sen. Zleva se přitom blíží učedníci a zprava vzadu je vidět, jak z fantaskních hradeb města Sichar vybíhají jeho obyvatelé, kteří uvěřili „pro slovo té ženy, která svědčila“ (J 3, 39). Krajinné pozadí, ke kterému vede repoussoirový strom, tvoří lehce skicovaná kopcovitá scénérie se sluncem umístěným nad obzorem.³ Kompoziční řešení obrazu je působivé. Ke Kristu s mohutným stromem za zády se přichylují přicházející učedníci přinášející jídlo a spolu s centrální studnou a postavou Samařanky je divákův pohled přirozeně vtahován do hloubky obrazu k postavám blížících se obyvatel města. Zajímavá je vlastní malířská technika, která se projevuje poměrně uvolněným rukopisem, jen lehce naznačujícím některé tvary (postavy v pozadí, krajina, vegetace). Volný duktus se nejlépe projevuje na zpracování látek, tvarující je do široké škály bohatých záhybů a lomů, nesoucí stopy až jakési improvizace, stejně jako působivé dynamiky. Všechno to svědčí o zručném a sebejistém malíři, kterému nicméně dělala jistě potíže konstrukce postav, jež působí v některých partiích poněkud nemotorně. Je pravděpodobné, že jako inspirační zdroj při vytváření této malby působila grafická předloha či jiné vzory, které ostatně běžně prostředkovaly a šířily po celé Evropě oblíbená kompoziční schémata. Ty zde nepochybně napomáhaly udržet tvarovou a kompoziční soudržnost obrazu. V úhrnu je nesporné, že malba představuje kvalitní a pozoruhodné dílo, jakých v daném období na území českých zemí nevznikalo mnoho.

To, co na obraze vedle zmíněného zaujme, je exponovaná signatura na kameném soklu studně – „G. V. V.“, kdy první „V“ je proloženo s „G“. Vzhledem ke známým, v Olomouci působícím malířům se zdá, že stopa může vést snad jediné k malíři Gerhardu von Falkenburg (v dobových pramenech rovněž psaný jako „Valckenburg“), jehož osobnost není zdaleka anonymní. Malířská rodina Falkenburgů (von Valckenburg, Falkenberg) byla činná na střední a severní Moravě přinejmenším od 70. let 16. století. V roce 1577 koupil Gerhard v Olomouci dům v dnešní ulici 28. října, kdy je doložena první splátka 150 zl. Ten mu patřil až do jeho smrti (před 1597), kdy jej zdědila jeho žena Barbora. Jsou přitom známy také další okrajovější zprávy z jeho života. Je doložen rovněž malíř Hans van Falkenburg († před 1609) působící v Rýmařově, jehož vdova se provdala za malíře Caspera Winklera z Prudniku ve Slezsku. Otázkou je původ této malířské rodiny, kdy B. Indra umisťoval Falkenburg k polské (slezské) lokalitě Szydlów.⁴ Mnohem pravděpodobnější je ovšem to, že je možné spojit tyto malíře přímo s městem Falkenberg (současný polský Niemodlin) ve Slezsku, v opolském vojvodství, nacházejícím se přibližně mezi Opolí a Nisou. Město bylo od doby Kaspara von Pücklera až do 20. let 17. století dominantně protestantské, to ovšem nelze považovat za důkaz, že i malířská rodina byla nekatolického vyznání, ale lze to předpokládat.

Gerhard von Falkenburg: *Kristus a žena ze Samaří*, 80./90. léta 16. století, olej na dřevě, 118,5 × 82,2 cm, detail studny se signaturou, katedrála sv. Václava v Olomouci (Foto: M. Ondrušková)

Pokud jde o tyto slezské Falkenburgy, byla v minulosti tendence je pro podobnost jmen ztotožňovat s rodinou vlámských malířů van Valckenborchů. K tomu svádělo i to, že v Olomouci narozený malíř Georg Flegel (1566–1583), současníky označovaný za nového Dürera a Apella, byl shodou okolností spolupracovníkem vlámského malíře Lucase van Valckenborch činného ve Frankfurtu nad Mohanem.⁵ Zvažovalo se tak, že již v Olomouci byl Flegel v učení právě jeho příbuzného, „našeho“ Gerharda (Geraarda) von Valckenborch, který sám předtím v 60. letech 16. století absolvoval učení u svého bratra Martena v Antverpách.⁶ Tato slibně vyhlížející konstrukce spojující přes Flegela německo-vlámské Valckenborchy s Olomoucí tedy pro slezský původ Valckenburgů (Falkenburgů) neobstojí.⁷ Z těchto důvodů lze olomoucký obraz *Krista se ženou ze Samaří* s jistotou připisat právě Gerhardu von Falkenburg, malíři slezského původu, který jej mohl namalovat v 80. letech či počátkem 90. let 16. století.

S osobou „Gerhartta von Valckenburga“ je navíc v Olomouci především spojena jeho větší realizace freskové výmalby v kapli sv. Stanislava při katedrále sv. Václava. Tato re-

prezentativní stavba byla budována biskupem Stanislavem Pavlovským od roku 1585 jako vrcholný projev rodové i katolické reprezentace a již od roku 1590 se pro ni plánovala patřičná malířská výzdoba. Dne 22. dubna 1591 tak biskup s Gerhardem von Falkenburg uzavřel smlouvu na výmalbu, na které se měl podílet i jistý „Mattes Mahler“, někdy ztotožňovaný s olomouckým malířem Matyášem (Matesem) Behemem.⁸ Výmalba měla zahrnovat scény ze života sv. Stanislava („*Historia Sancti Stanislai*“), Arma Christi, znak biskupa, iluzivní textilní malbu pod okny („*zierlicher grüner Tappezerey*“), která měla být sama pomalována „*mit lasurfarb...und mit gulden Stern*“. Dále byl Gerhard zavázán omalovat všechny štukatury, patrně díla Georga Gialdiho, a za práci měl získat 180 zl. Přestože renesanční výmalba kaple zanikla a překryla ji tematicky stejná freska J. K. Handkeho (1736, 1749), tak patrně dnes dochovaná malba v klenbě kaple nejspíše ikonograficky odpovídá původnímu rozvrhu (nejtypičtější scény legendy *Vzkříšení Piotra, Královský soud, Zavraždění sv. Stanislava, Tělo sv. Stanislava střežené orly*). Kvalita renesanční freskové výzdoby musela být vysoká, už jen pro nároky, které biskup Pavlovský na stavbu a dekoraci kaple kladl (viz její jedinečná bronzová vrata norimberské provenience), tak také pro dochovanou malbu *Krista a ženy ze Samaří*.⁹

Zbývá se jen ptát na to nejpodstatnější – funkci obrazu. Jeho náboženský námět se zdá vylučovat účel malby zhotovené pro privátní účel výzdoby interiéru, i když pochopitelně zdaleka zcela nemusí. Daleko pravděpodobněji mohl tvořit ústřední panel či dílčí desku oltáře. Jako další možnost lze zvážit to, že obraz mohl být součástí bohatší struktury epitafu jako malířského typu, který byl ve své době obecně nejrozšířenější zakázkou malířských dílen. Námět obrazu se nevymyká tematice epitafů, jak jsou dochovány např. ve Slezsku, a také další moravské epitafy dokládají popularitu, ale i kvalitu epitafní malby.¹⁰ Zmínit lze zejména soubor epitafů od Eliase Hauptnera z počátku 17. století chovaných v katedrále sv. Václava v Olomouci.¹¹ Pouze v olomoucké katedrále ostatně existoval podle soupisu z počátku 18. století značný počet malovaných epitafů a není vůbec vyloučeno, že dochovaný obraz mohl být součástí jednoho z epitafů popsaných v Kylhuffkově soupisu.¹² V Arcidiecézním muzeu v Olomouci je umístěn i další manýristický obraz z doby kolem 1600 z kroměřížského kostela sv. Mořice, patrně součást epitafu, s námětem *Večeře v Emauzích*, který vykazuje obdobné kvality.¹³

Další průzkum jistě prokáže jiné souvislosti, jako například případnou grafickou předlohu, o které alespoň dílčím způsobem svědčí výjimečně exponovaná postava Samařanky a její vzdušné roušky, která

Kroměřížský, či olomoucký malíř: *Večeře v Emauzích*, kolem 1600, olej na dřevě, 186 × 137 cm, kostel sv. Mořice v Kroměříži (Arcidiecézní muzeum Olomouc)

(Foto: M. Ondrušková)

Gerhard van Falkenburg: *Kristus a žena ze Samaří*, 80./90. léta 16. století, olej na dřevě, 118,5 × 82,2 cm, katedrála sv. Václava v Olomouci (Foto: M. Ondrušková)

Elias Hauptner: Epitaf olomouckého probosťa Jana Šternského (Štyrnského) ze Šternu, 1607, olej na měděném plechu, 101 × 80 cm, katedrála sv. Václava v Olomouci (Foto: Z. Sodoma)

Cornelis Cort: *Kristus a žena ze Samaří* (podle Federica Zuccara?), rytina, 1568

(Foto: archiv autora)

výrazně upomíná především na renesanční typiku bohyně Fortuny (lze např. vzpomenout postavy Fortun Maartena van Heemskercka). Celková kompozice dvojice u studny se stromem v pozadí je blízká několika grafickým a kresebným předlohám. Lze uvést namátkou rytinu Cornelise Corta (podle Federica Zuccara?) z roku 1568, rytinu Maartena van Heemskercka, kresbu Abrahama Bloemaerta (1566), dvě rytiny Philipa Galleho z 60. let 16. století, případně práce Tobiasa Stimmera.¹⁴ Základní kompoziční souvislosti lze nalézt také na plátně Alessandra Alloriho *Kristus a žena ze Samaří* ve florentské Sta Maria Novella (1575). Za zajímavé lze v této souvislosti považovat, že zmiňovaný kroměřížský obraz *Večeře v Emauzích* věrně následuje předlohu obrazu Santiho di Tito v Capella Berti kostela Sta Croce ve Florencii, který jako Alloriho obraz vznikl v rámci nové programové výzdoby obou těchto florentských kostelů.¹⁵ Nicméně už nyní můžeme konstatovat, že dosud anonymní osobnost olomouckého malířství pozdní renesance nabyла jasnějších kontur. Dochovaná malba rovněž dokumentuje velmi vysokou úroveň místního malířství, která může být doložena už jen zmíněnou osobností Georga Flegela. Jeho dílo v olomouckých začátcích, bylo-li nějaké, však nelze vůbec přesněji sledovat.¹⁶ Z dochovaných maleb ze středomoravského prostředí lze naopak diskutovanou desku Gerharda von Falkenburg srovnat se zmíněnými Hauptnerovými epitafy či s kroměřížským obrazem *Večeře v Emauzích*, který je svým námětem rovněž analogický renesančním epitafům dochovaným ve Slezsku.¹⁷ Dochovaný Gerhardův obraz tak nepochybně představuje pendant srovnatelných vrcholných ukázek manýristické malby na Moravě, především souboru epitafních obrazů z Brna.¹⁸ V tomto ohledu je možno předpokládat analogickou kvalitativně vysokou úroveň malířství i v Olomouci, která spolu s Brnem tvořila na Moravě jediná dvě městská centra se srovnatelně vysokou výtvarnou kulturou.

Poznámky

- ¹ Katedrála sv. Václava v Olomouci, inv. č. II. 3 C–0372, olejomalba na dřevěné podložce tvořené čtyřmi na výšku položenými deskami příčně spojenými dvěmi svlaky (118,5 x 82,2 cm, tloušťka desky je 2 cm). V dosavadní literatuře lze najít pouze několik zmínek. Jako první jej patrně zmiňuje August Prokop, který pouze registroval v dómské sakristii obraz Krista s ženou ze Samaří bez dalšího komentáře, viz idem, *Markgrafschaft Mähren in kunstgeschichtlichen Beziehung* III. Wien 1904, s. 891. Zajímavé je, že obraz již před ním nezmínil Mořic Kráčmer, jehož kniha (první část) se však přece jen více věnovala stavebním dějinám dómu, Kráčmer, M.: *Dějiny metropolitního chrámu sv. Václava v Olomouci*, Olomouc 1887. Z dalších olomouckých autorů to byl Josef Kachník, jenž však na základě chybně čtené signatury „C. V. V.“ omylem připsal malbu holandskému malíři Corneliovi van der Voort, Kachník, J.: *Olomoucký metropolitní chrám sv. Václava*. Olomouc 1931, s. 46. V žádném případě tedy dosud nedošlo ke zhodnocení významu tohoto obrazu, který byl zatím domácí, zvláště lokální uměleckohistorickou literaturou zcela opomíjen.
- ² Pokorný, P.: *Literární a teologický úvod do Nového zákona*. Praha 1993, s. 134–137. Allmen, J. J. a kol.: *Biblický slovník*. Praha 1991, s. 302–303.
- ³ Děj se odehrává kolem šesté hodiny (podle Kralických), ovšem podle ekumenického překladu kolem poledne, J 3, 6.
- ⁴ Indra, B.: Příspěvky k biografickému slovníku výtvarných umělců na Moravě a ve Slezsku v 16. až 18. století. *Časopis Slezského zemského muzea* B 44, 1995, s. 257–258. Idem: *Malíři, řezbáři a sochaři v Olomouci 1500–1650*. Biografický slovník, *Umění* 31, 1983, s. 76. Nather, F.; Spáčil, V. (eds.): *Wilhelm Nather, Die Olmützer Häuserchronik II*. Olomouc 2006, s. 99.
- ⁵ Seifertová, H.: *Historie umění o Georgu Flegelovi v minulosti a dnes*. *Umění* 42, 1994, s. 379.
- ⁶ Hlobil, I.: *Nachforschungen über Herkunft des Malers Georg Flegel in Olmütz*. *Umění* 42, 1994, s. 385.
- ⁷ Krodině van Valckenborchů viz Wied, A.; Devisscher, H.: *Valckenborch, van*. In: Turner, J. (ed.): *The Dictionary of Art* 31. London 1995, s. 802–807. Správný přepis jména „von Falkenburg“ přináší ve vztahu k níže zmíněné výmalbě kaple sv. Stanislava v Olomouci již Mořic Kráčmer, bohužel však s chybně čteným křestním jménem – „Bernard z Falkenburku“, c. d., s. 66 a také August Prokop – „van Falkenberg“, c. d., s. 885.
- ⁸ Indra, B.: c. d., *Časopis Slezského zemského muzea* 42, 1993, s. 128. Lechner, K.: *Zur Baugeschichte des Stanislaus Capelle in Dom zu Olmütz*. *Mitteilungen der k. k. Central – Commission zur Erforschung und Erhaltung der Baudenkmale*, N. F. 24, 1898, s. 91–92.
- ⁹ Jakubec, O.: *Kulturní prostředí a mecenát olomouckých biskupů potridentské doby: Umělecké objednávky biskupů v letech 1553–1598, jejich význam a funkce*. Olomouc 2003, s. 153–168, 294.
- ¹⁰ Harasimowicz, J.: *Mors Janua Vitae. Śląskie epitafia i nagrobki wieku reformacji*. Wrocław 1992, s. 119.
- ¹¹ Jedna z maleb tohoto Hauptnerova souboru, epitař olomouckého scholastika Jana Pergera z Pergu, 1616, olej na měděném plechu, 112 x 85,5 cm, katedrála sv. Václava v Olomouci, inv. č. II. 3 C–0275, je vystaven v expozici Arcidiecézního muzea Olomouc. Jakubec, O.: *Renesanční epitařy v olomoucké katedrále a katolická propaganda a imaginace na Moravě přelomu 16. a 17. století*. *Časopis Slezského zemského muzea* B 53, 2004, s. 109–113. Jakubec, O.: *Elias Hauptner a soubor manýristických kanovníckých epitařů v katedrále sv. Václava v Olomouci*. In: Týž (ed.): *Ku věčné památce. Malované renesanční epitařy v českých zemích*. Katalog výstavy. Muzeum umění Olomouc 2007, s. 63–67.
- ¹² Zemek, M.: *Náhrobky v metropolitním kostele sv. Václava v Olomouci*. Praha 1948.
- ¹³ Jakubec, O.: *Kroměřížský (?) malíř, Kristus v Emauzích*. In: Elbelová, G.; Zatloukal, P. (eds.): *Arcidiecézní muzeum Olomouc – Průvodce*. Olomouc 2006, s. 113. Podle názoru Milana Tognera lze i v případě tohoto kroměřížského obrazu zvažovat autorství Gerharda von Falkenburg (Valckenborch). Vzhledem k odlišnému charakteru malby – v případě kroměřížské desky značně hladké a uzavřené s jinou typikou postav – se spíše přikláním k opačnému názoru. Charakter obrazu byl jistě ovlivněn i následováním jeho předlohy, viz poznámka ¹⁵.
- ¹⁴ Seeling, M.; Leeflang, H.: *The New Hollstein Dutch and Flemish Etchings, Engravings and Woodcuts 1450–1700*. Cornelis Cort I. Rotterdam 2000, s. 168–169, č. 51. Veldman, I. M.: *The New Hollstein Dutch and Flemish Etchings, Engravings and Woodcuts 1450–1700*. Maarten van Heemskerck I. Rotterdam 1993, s. 227, č. 277. Seeling, M.; Leesberg, M.: *The New Hollstein Dutch and Flemish Etchings, Engravings and Woodcuts 1450–1700*. Philips Galle II. Rotterdam 2001, s. 36, č. 158, s. 37, č. 159/1. Köpplin, D.; Tanner, P.: *Tobias Stimmer 1539–1584*. Katalog výstavy. Kunstmuseum Basel 1984, č. 59, 268.
- ¹⁵ Za upozornění na obraz Santiho di Tito děkuji prof. Milanu Tognerovi. K výzdobě florentských kostelů viz Hall, Marcia. B.: *Renovation and Counter-Reformation. Vasari and Duke Cosimo in Sta Maria Novella and Sta Croce 1565–1577*. Oxford 1979.
- ¹⁶ Seifertová, H.: *Georg Flegel*. Praha 1991, zvl. s. 14–15. Eadem-Vacková, J.: *Georg Flegel*. In: Horová, A. (ed.): *Nová encyklopedie českého výtvarného umění*. Praha 1995, s. 183.

¹⁷ Harasimowicz, J.: c. d., s. 118.

¹⁸ Vacková, J.: Pozdně renesanční epitafy v Brně. Umění 8, 1960, s. 587–600. Peloušková, Z.: Epitaf Šimona Kryblera z Altendorfu († 1603): Vidění sv. Petra v Joppe. Bulletin Moravské galerie v Brně 55, 1990, s. 8–13. Wörgötter, Z.: Epitafní obrazy v Brně. In: Jakubec, O. (ed.): Ku věčné památce. Malované renesanční epitafy v českých zemích. Katalog výstavy. Muzeum umění Olomouc 2007, s. 51–62.

Abraham Bloemaert: *Kristus a žena ze Samaří*, 1566, kresba, univerzita v Göttingen, grafická sbírka, sign. H 249 (Foto: archiv autora)

Alessandro Allori: *Kristus a žena ze Samaří*, 1575, Florencie, Sta Maria Novella (Capella Bracci) (Foto: archiv autora)

Resümee

Manieristisches Gemälde Christus und die Frau aus Samaria, das einzige erhaltene Werk von Gerhard von Falkenburg

Ondřej Jakubec, Kunstmuseum Olomouc – Erzbischofsmuseum Olomouc

Der Beitrag widmet sich dem bisher fast unbekannten Gemälde mit dem Thema Christus mit der Frau aus Samaria, das im St. Wenzelsdom in Olmütz untergebracht ist. Trotz seiner offenbaren Qualität und dem evidenten Fakt, dass es sich um eines der wenigen Beispiele der manieristischen Kunst in Olmütz handelt, wurde diesem Denkmal bisher keine Aufmerksamkeit gewidmet. Auf dem Gemälde erregt das Interesse außer anderem vor allem die Signatur „G. V. V.“, die als „Gerhard von Valckenburg“ zu lesen ist. Wäre es so, würde das Olmützer Gemälde das einzige erhaltene und bis jetzt bekannte Werk dieses in Olmütz tätigen Malers darstellen. Gerhard von Falkenburg in Schlesien ist allerdings auch bei einem anderen Olmützer Auftrag erkundlich belegt, wo er in den Diensten des Olmützer Bischofs Stanislaus Pawlowsky im Jahr 1591 die Freskomalerei in der St. Stanislaus Kapelle beim Olmützer Dom realisierte. Trotz der Versuche, diesen Gerhard von Falkenburg mit der holländisch-deutschen Familie van Valckenborch irgendwie zu identifizieren, ist es offensichtlich, dass es sich

um eine unbegründete Hypothese handelt, und dass die schlesische Abstammung dieses Malers eindeutig nachweisbar ist. Wenn es um die Funktion des Gemäldes geht, ist es wahrscheinlich, dass es einen Teil entweder einer Altar- oder einer Epitaphstruktur darstellte. Jedenfalls handelt es sich um ein einzigartiges Werk, das auf einem konkreten Beispiel die Situation der Olmützer Malerei um das Jahr 1600 beleuchtet und belegt, dass sie sich auf dem qualitativ gleichen Niveau wie andere mitteleuropäische Zentren bewegte, die die Inspiration aus dem Strom des internationalen Manierismus mit dem nächsten Zentrum im Rudolfinischen Prag schöpften.

Übersetzt von Olga Himmlerová

Náměty a symboly na velikonočních pohlednicích

Veronika Hrbáčková – Jaroslava Kunzfeldová, Vlastivědné muzeum v Olomouci

Do skupiny blahopřejných lístků (rámcově náležejících do žánrových pohlednic), zasílaných ke každoročně se opakujícím slavnostním příležitostem, patří mimo jiné vánoční, velikonoční a svatodušní přání. Řada těchto pohlednic, vzájemně se lišících příslušnou symbolikou a motivy typickými pro dané svátky, je odrazem a zároveň také jedním z důkazů slavení, prožívání a chápání Božích hodů v dané době. Z hlediska křesťanské i lidové symboliky jsou tyto pohlednice relativně mladým, ale přesto cenným ikonografickým pramenem převážně 20. století. Pro všechny, kteří se zajímají o lidové svátky a jejich symboliku, by měly být pohlednice sice minuciózní, ale nepostradatelnou badatelskou pomůckou.

Zasílání pohlednic k Vánocům, Velikonocům a Svatodušním svátkům (letnicím) mělo již od počátku splňovat dvě funkce: sdělit adresátovi přání hezkých a spokojených svátků, případně doplnit je krátkou zprávou, ale hlavně potěšit či pobavit obrázkem. Líbivost rozličných pohlednic byla a je subjektivní. Při jejich nákupu se budoucí odesílatel zaměřoval a zaměřuje vždy na to, co bylo a je jeho srdci blízké a co na obrázku nejlépe dané svátky vystihovalo a vystihuje. Tím se bezděčně neustále ovlivňuje poptávka na trhu. V průběhu času se náměty na pohlednicích měnily. Malíři papírových kartiček byli zpočátku inspirováni hlavně zvyky a obyčejí té země, kde byla pohlednice vydávána. „Pohyblivost“ pohlednic tak zajistila mnohdy popularitu cizím námětům, které byly s úspěchem přejímány i v jiné zemi. Vydavatelé museli vymýšlet neustále nové způsoby ztvárnění příslušných motivů, aby uspokojili zvyšující se poptávku i vzrůstající nároky zákazníků. Realizace výtvarné podoby pohlednice byla v jejích počátcích libovolná, záhy však náměty a symboly byly ovlivňovány soudobou politickou a duchovní atmosférou. Lze konstatovat, že i do námětů na žánrových pohlednicích byly tak záměrně, často nenápadně zakomponovány motivy poplatné své době. Naštěstí blahopřejné lístky, o nichž píšeme, nespadaly nikdy zcela do propagační kategorie.

V roce 2004 v rámci výstavy *Vánoční stromky v proměnách času* byly prezentovány pohlednice zasílané během vánočních svátků od konce 19. století až do současnosti. Na počátku jara 2007 připravilo Vlastivědné muzeum v Olomouci velikonoční výstavu, na níž byly pohlednice opět představeny ve stejném časovém rozpětí.¹

Při studiu materiálů k tomuto článku a výběru pohlednic pro zmíněnou výstavu bylo nezbytné zhlédnout značné množství velikonočních pohlednic. Ve sbírce Vlastivědného muzea v Olomouci, orientované na sběr topografických pohlednic moravské proveniencce, jsou žánrové pohlednice minimálně zastoupeny. Proto byla navázána spolupráce se soukromými sběrateli a s kurátory tří významných muzejních sbírek žánrových pohlednic.²

Starší pohlednice prezentované na výstavě pocházejí většinou ze soukromých sbírek, novější pohlednice byly získávány průběžnými systematickými nákupy a sběrem.

Časové členění velikonočních, stejně jako vánočních pohlednic vyplynulo většinou přirozeně z významných historických mezníků v dějinách střední Evropy. Byly rozděleny do následujících skupin:

1. Nejstarší pohlednice do roku 1918
2. Pohlednice s tematikou 1. světové války. Tyto pohlednice sice časově spadají do prvního, nejstaršího období, ale charakterem a pojetím mají naprosto ojedinělé postavení.
3. Pohlednice z období 1918–1948. Do tohoto období je zahrnuta i produkce z 2. světové války, přičemž tato se ve srovnání s 1. světovou válkou v soudobých námětech nijak výrazně neodrazila, nicméně kvalita a námětová pestrost upadala.
Členění pohlednic 2. poloviny 20. století odpovídá časově jednotlivým dekadám:
 4. 1949–1959
 5. 1960–1969
 6. 1970–1979
 7. 1980–1989
 8. 1990 – do současnosti
9. Pohlednice Josefa Lady a Marie Fischerové-Kvěchové. Tvorba dvou známých českých malířů představuje samostatnou skupinu. Jejich půvabné obrázky byly nápaditě využity pro vánoční i velikonoční pohlednice a těšily se výjimečné oblibě téměř po celé 20. století a s úspěchem se vydávají dodnes.
10. Pohlednice vydávané ke Svatodušním svátkům. Na výstavě byly prezentovány rovněž dnes již téměř zapomenuté pohlednice zasílané k svátkům Seslání Ducha svatého, které v církevním kalendáři uzavírají velikonoční okruh.³ Tato přání stojí bohužel ve stínu velikonočních pohlednic, stejně jako svátky samotné. Představují jen malou skupinu, neboť tyto lístky nebyly vydávány v takovém rozsahu jako velikonoční. Také v literatuře jim dosud nebyla věnována téměř žádná pozornost. Koncem 40. let, což souvisí se změnou politické situace, svatodušní pohlednice z prodejních pultů mizí.
11. Pohlednice zobrazující Ježíšův novozákonní příběh. Ve srovnání s předchozími skupinami jsou tyto zastoupeny v menším a do jisté míry i v omezeném množství.

Kdy, kým a kam byla poslána, ani jak vypadala první velikonoční pohlednice, není známo. Jisté však je, že v 90. letech 19. století byla velikonoční blahopřání již běžná.⁴ Pohledy zasílané k Velikonocům a letnicím jsou rozeznatelné od ostatních žánrových na první pohled. Je to především výlučnost námětů, které činí velikonoční pohlednice velikonočními a svatodušní svatodušními. I když v některých případech jsou náměty obou blízkých svátků natolik podobné, ne-li stejné, že jen díky nápisům je lze vzájemně oddělit.⁵

Tak jako se v lidových velikonočních obyčejích propojilo křesťanské s předkřesťanským, tak i některé velikonoční symboly mohou mít dvojí výklad či původ. Bez minimální znalosti Bible, respektive Nového zákona, nelze jednotlivé symboly vyložit, neboť se zde pojí dávné rituály vítání jara s velikonočním příběhem Ježíše Krista, kterým církev překryla

mýty spojené s jarní rovnodenností. Chápání Velikonoc v současnosti je závislé na tom, zda jde o věřící, nebo ateisty. Zatímco pro věřící jsou Velikonoce výhradně příběhem Kristova tajemství, ateisté slaví svátky jara. V každém případě jde o zrod nového života. Vnímání podstaty Velikonoc věřícími a nevěřícími nemělo naštěstí vliv na udržování lidových zvyků a obyčejů, které víceméně bylo a stále je stejné pro obě tyto skupiny.

Obecně lze vysledovat, že náměty na velikonočních pohlednicích mají buď křesťanskou, nebo světskou polohu. Většina jednotlivých symbolů – zvířecí, rostlinné a věcné povahy – zlidověla a na pohlednicích je prezentována vesměs s humorem a s nadsázkou mnohdy hraničící s kýčem, a to ve všech dobách.

To, co pohlednice zobrazují, je odrazem konkrétní reality, nejvýrazněji pak za 1. světové války, ale také v období socialismu. Socialismus jako by se vrátil do předkřesťanských dob: svátky Kristova tajemství byly zpětně překryty a slaveny pouze jako svátky jara, což dokládají také předtištěná slova na lístcích, např. „Jarní pozdrav“.

Velikonoční pohlednice od nejstarších až po současné vyjadřují většinou již veselou atmosféru velikonočního pondělí, případně ukazují lidové přípravy na tento den. Objevují se buď obecně známé motivy jara – zvířecí mláďata, probouzející se příroda (rašící pupeny a první jarní rostlinky), nebo scény lidových zvyků (chlapci s klapači, chlapci honící děvčata s pomlázkou, velikonoční polévání vodou, koledníci). Nejčastější jsou zátiší tvořená z artefaktů velikonočních lidových zvyklostí: pletené pomlázky z vrbového proutí, výjimečně svázané březové metličky, kterými chlapci šlehají děvčata, jsou hned za kraslicemi oblíbeným vyobrazovaným předmětem. Hojně se vyskytuje na snímcích i píšťalička či flétna, aranžmá často doplňují dřevěné klapače. S prezentováním lidových zvyků souvisí oslava jarní přírody (živé fotografické snímky a reprodukce obrazů jarní krajiny), v níž se odehrávají.

Na starších pohlednicích bývaly ústředním prvkem těchto krajin drobné sakrální stavbičky jako dřevěné křížky s korpusem Krista, Boží muka nebo kapličky. Tyto snímky oplývají atmosférou jakoby statického ticha a posvátného Spasitelova osamění. Zajímavou skupinu snímků tvoří lidé modlící se v kostele nebo věřící odcházející z bohoslužby.

Většina velikonočních symbolů na žánrových pohlednicích je setrvalá a provází nás všemi obdobími, od konce 19. století, tedy od prvních zaslaných lístků, až po současnost.

Anděl

Je bezesporu zajímavou biblickou postavou – dobrotivým Božím poslem, jehož přítomnost souvisí s nejvýznamnějšími událostmi Ježíšova života. Anděl, nebo andělé jsou u Kristova početí, narození, jeho pokušení na poušti, zápasu v Getsemanské zahradě, Vzkříšení, Nanebevstoupení. Na pohlednicích má anděl nejčastěji lidskou postavu, objevuje se však i v podobě okřídlené hlavičky. Anděl se hojně vyskytuje na žánrových pohlednicích 1. světové války jako posel a svědek dané události, výrazně je umocněna především jeho role ochránce, který dodává sílu a naději. V těchto případech je prostředníkem mezi vojákem, jeho blízkými a Bohem. Vyskytuje se pouze na nejstarších pohlednicích – zhruba do roku 1918.

Beránek

V hebrejské tradici symbolizoval beránek člena „Božího stáda“ a Bůh byl pastýř. Souvisí též s původně židovskou tradicí svátků Paschy, kdy se beránek jako obětní zvíře zabíjel na památku vyvedení Izraelitů z egyptského otroctví. Tato obětní role mu byla přisouzena i v Novém zákoně. Beránek, obvykle se svázanýma nohama, je běžně jedním z darů pastýřů při Kristově narození, čímž symbolizuje právě jeho budoucí oběť – ukřižovaného a zmrtvýchvstalého Krista, jenž byl jako nevinný beránek obětován na kříži za veškeré lidstvo. Tak jako u Izraelitů i u křesťanů se stává jehněčí pečeně oblíbeným obřadním velikonočním pokrmem, v 19. století ho v našich zemích vystřídal beránek upečený z těsta. Jako nejvýznamnější a nejčastěji užívaný křesťanský symbol se beránek vyskytuje na pohlednicích všech období, a to jak na ryze křesťanských, tak i ostatních velikonočních přáních.

Kohout, slepice, kuřátka

Kohout je přeneseným symbolem pohanského božstva, je atributem sv. Víta, ale v souvislosti s Velikonocemi především atributem apoštola Petra jako narážka na jeho zapření a lítost. V paláci nejvyššího velekněze svého mistra třikrát zapřel, čímž potvrdil Ježíšovu předpověď: „*Než kohout zakokrhá, třikrát mě zapřeš.*“ Kohout, který ohlašuje příchod nového dne, je opět metaforou na vítězství světla nad temnotou. Na pohlednicích se ve všech obdobích objevuje celá drůbeží rodina – nejčastěji je zobrazováno kuře.

Zajíc

Figura zajíce je sice nejmladším symbolem Velikonoc, ale patří k nejoblíbenějším. Koncem 19. století patřil velikonoční zajíc z čokolády, marcipánu, sladkého těsta nebo v podobě dortu k běžné cukrářské produkci. „Velikonoční zajícová móda“ se rychle rozšířila také u obchodníků s papírem, ozdobami a velikonočními pohlednicemi. Tato obliba trvá s výjimkou námětově střízlivých 50. i 60. let 20. století dosud.

Důležité postavení zaujímal zajíc již v předkřesťanských kulturách. Ve středověké křesťanské mytologii je jedním z atributů Panny Marie: přítomnost zajíce u jejích nohou symbolizuje vítězství čistoty nad hříchem a žádostivostí, které zosobňuje. Věřilo se, že zajíc nikdy nespí, a jako věčně bdící byl proto považován za symbol věčného života a zmrtvýchvstání. O Velikonocích tak mohl být ztotožňován se vzkříšeným Ježíšem. Tato skutečnost není obecně známá, a proto zajíc není vnímán jako symbol Ježíše, respektive křesťanská symbolika zajíce se na pohlednicích neuplatňuje. Naproti tomu se objevuje postavička zajíčka, případně králíčka jako projev údajného velikonočního zvyku – „honění velikonočního zajíčka“, který schovává ozdobená vajíčka dětem do zahrady, poprvé zaznamenaného ve 2. polovině 17. století v protestantském prostředí Německa. Postava zajíčka se stala natolik sympatickou, že bez ohledu na vyznání byla přijata věřícími i nevěřícími v dalších evropských zemích. K rozšíření velikonočního zajíčka došlo především v 19. století, přičemž do našeho prostředí se dostal pravděpodobně díky povídce *Kraslice* německého autora Křištofa Schmida (1768–1854).

Kříž

Symbol kříže je různým způsobem zakomponován na mnoha pohlednicích, náboženských i světských. Ještě předtím, než byl Ježíš na kříži ukřižován, starověké národy spatřovaly ve znamení kříže symboliku čtyř živlů: jeho ramena směřují do čtyř světových stran. Charakterizoval sepjetí člověka, přírody a nebeských sil, tedy propojení božského a lidského principu. Rovněž na pohlednicích připomíná Ježíšovo utrpení a je vyjádřením víry. Podnětem ke zvolení kříže jako znaku křesťanství bylo vidění císaře Konstantina I. Velikého, kterého čekala osudová bitva s vojsky císaře Maxentia v roce 312.⁶ Na náboženských pohlednicích bývá kříž s umírajícím Ježíšem častým ústředním motivem, na pohlednicích světských je kříž většinou součástí drobné sakrální stavby v jarní krajině a vyskytuje se spíše okrajově.

Zvony

Zvuk zvonů provází lidstvo již od starověku. Zvon se používal nejen při významných událostech, ale byl i běžnou součástí denního života (měřil čas, svolával k bohoslužbám, varoval před nebezpečím). Dodnes kostelní zvony hrají důležitou roli při vánočních i velikonočních oslavách a podobně jako lidé se při nich radují nebo truchlí. Na velikonočních pohlednicích připomínají legendu o zvonech odlétajících o Zeleném čtvrtku do Říma (létající zvonky) a jejich návratu v okamžiku zvěstování Kristova Zmrtvýchvstání, kdy se opět radostně rozeznívají. Na našich pohlednicích se zvony nevyskytují příliš často, naopak velmi oblíbeným motivem jsou v západní Evropě, zvláště ve Francii.

Vejde

Vyskytuje se na pohlednicích nejčastěji. Ve starověkých náboženstvích Blízkého východu bylo jako symbol stvoření postupně spojováno s jarními slavnostmi obnovení a znovuzrození. Jako takové jej přejala i křesťanství. Již na nejstarších pohlednicích je zobrazováno rozbité vejce, z něhož se klube mládě (kromě dítěte jsou to i zvířecí mláďata). Motiv dítěte klubajícího se z vejce o Velikonocích mohl být inspirován řeckým mýtem o Lédě a labuti. (Léda byla žena spartského krále Tyndarea, do níž se zamiloval Jupiter. V podobě labutě se k ní přiblížil a spojil se s ní. Léda porodila jedno, nebo dvě vejce, z nichž se vylíhla „nebeská dvojčata“.) V dnešní době se nám může jevit takovéto vyobrazení poněkud kuriózní, ale původ je zřejmý – jde o starověkou antickou metaforu nového života, plodnosti, zdraví a štěstí.⁷ Obvykle mají vejce na pohlednicích podobu různě dekorovaných kraslic, ale bývají i jednoduše barvená či prostá bílá.

Pokrm

V menší míře, pokud pomineme vejce jako pokrm, jsou pak na pohlednicích zastoupeny obřadní a sváteční pokrmy. Tak jako pro Vánoce je typické cukroví a vánočka, pro Velikonoce to jsou kulaté mazance, velikonoční beránci a jidášky ve tvaru stočeného provazu. Všechny tyto výše zmíněné „domácí“ produkty bývají čas od času s oblibou fotografovány předmětem na pohlednicích, většinou opět jako součást velikonočního aranžmá sestaveného doplnkově z těchto obřadních pochutin. Naproti tomu ryba nebo

plást medu, které Kristus pojedl s apoštoly, když se jim zjevil po svém Zmrtvýchvstání, se jako symboly Velikonoc na velikonočních pozdravech příliš neujaly. Rybu i med máme obecně v povědomí spojené spíše s Vánocemi, čehož jsou dokladem právě aranžmá vánočních pohledů.

Rostliny jara

První květiny, které se objevují na konci zimy jako poslové nového ročního období, se staly oblíbenými symboly jara a tím i velikonočních svátků. Pohlednice s „probouzející se přírodou“ byly oblíbené zvláště v 50. a 60. letech 20. století, protože nenápadně zastíraly také křesťanskou podstatu svátků.

Již na nejstarších pohlednicích jsou nejčastěji zobrazovány sněženky, bledule, petrklíče, konvalinky, sedmikrásky, krokusy a narcisy, přičemž poslední dvě jmenované květiny mají svou symboliku v antické mytologii, ale na pohlednicích jsou chápány pouze jako první rostliny probouzející se jarní přírody. Drobné kvítky, prorážející každoročně své hlavičky ještě promrzlou zemí, chápeme jako vítězství jara nad zimou, každým rokem se opakující symbolické vzkříšení přírody. Jedinou rostlinou s křesťanským výkladem je pampeliška jako symbol zármutku. Její vnímání v křesťanské rovině nemá na pohlednicích ovšem žádné opodstatnění. V námětech jarní krajiny se vyskytuje samostatně velmi zřídka, spíše bývá náhodně součástí rozkvetlé louky.

Vedle květin tvoří početnou skupinu též ratolesti. Nejznámější „kočičky“ jsou ve skutečnosti samčí květy vrby jívy. Jde o rostlinu, která původem patří do našich zemí a váže se k ní nejvíce pověr – v našem podnebí byly kočičky chápány jako obdoba palmových ratolestí. Podle krajových zvyklostí se někde místo kočiček trhaly snítky břízy, zimostrozu, klokoče, střemchy, ale i jedle nebo lísky. Jde o rostliny u nás známé po celá staletí, a proto je právem považujeme za „české“ a „lidové“.

V posledních letech je velmi rozšířený tzv. zlatý déšť. Na pohlednicích se objevuje od 60. let 20. století, není ale vyloučeno, že byl výtvarně zachycen již dříve. Málo se ví, že keř, o kterém hovoříme jako o zlatém dešti, není vlastně zlatý déšť. Ostře žluté kvítky keříku, kterému většina z nás říká nesprávně zlatý déšť, je ve skutečnosti *zlatice převislá* neboli *forsythie*, pochází z Číny a do Evropy se dostala až roku 1833. Lidový název zlatý déšť přísluší jiné rostlině, botanicky známé jako *štědřenec odvislý*.

Trpaslíci

Trpaslík se stal v 19. století oblíbenou postavou jako součást reklamních textů a ilustrací pohádkových knih a také pohlednic. V myslích lidí byli trpaslíci hypotetickým poutem s krajinou mýtů, neboť znali různá tajemství či oplývali kouzelnou mocí. U většiny evropských národů dodnes vládne povědomí o trpaslících v roli domácích duchů. Je mnoho lidí, kteří na trpaslíky věří: že žijí v domech, přírodě, jsou přítomni ve všech čtyřech živlech a starají se tak o zachování řádu přírody. Trpaslíci se obvykle dělí na dobré a zlé, přičemž na pohlednicích se objevují jen ti dobrotiví. Trpaslíky často doprovázejí různá zvířata již jako zažitá symboly pro lidové svátky, které tak určují (zajíc – Velikonoce, chrousti, vážky, luční koník – svatodušní svátky, prasátko – Vánoce a Nový rok). Zatímco na vánočních

pohledech trpaslíci pomáhají (rozsvěcují svíčky, rozvázejí dárky, nesou stromeček), na velikonočních a svatodušních pohlednicích si vesměs hrají a baví se, užívají si jara.

Trpaslíci na pohlednicích patřili minulosti již po druhé světové válce. Negativnímu vnímání přispěly totalitní režimy, nacisté je považovali pro jejich malý vzrůst za nedokonalé a méněcenné, komunisté na ně pohlíželi jako na symbol minulých časů. Trpaslík je chápán v našem prostředí obecně jako kýč. Trpaslíci sice zažili po roce 1989 renesanci na venkovských zahrádkách, ale na pohlednice se již nevrátili a zůstali natrvalo pouze v říši pohádek.

Co na pohlednicích obvykle nenajdeme!

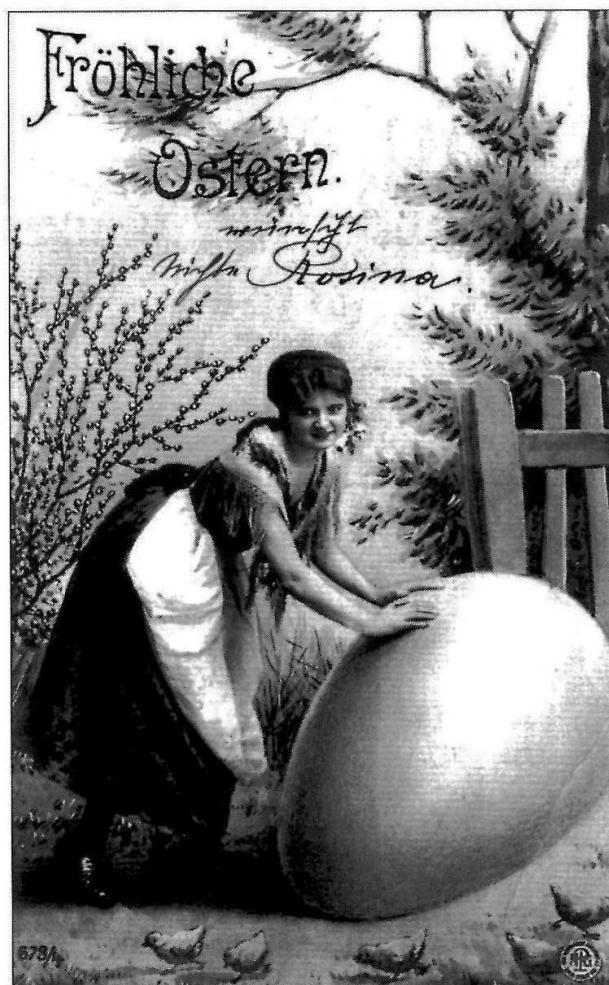
K symbolům Velikonoc patří také svíce nebo oheň. Světlo je chápáno jako znamení věčného života. Ježíš je „svíce, která svítí všem“. Velikonoční svíce, tzv. paškál, která je znamením vzkříšeného Krista, je bílé barvy na znamení naděje a nového života. Tato svíce je větší a delší než běžné svíce a slavnostně se zapaluje při obřadech Velikonoční noci. Jako motiv se ovšem na velikonočních pohlednicích neobjevuje, což je zajímavé v protikladu k vánočním lístkům, na nichž jsou hořící svíčky v různých barvách a později i různé profilované tvary velice často malovány a fotografovány jako součást aranžmá, a to prakticky po celé 20. století až do současnosti.

Symbolika starověku i středověku byla bohatší než dnes. Vzkříšeného Ježíše představovaly nejrůznější symboly, jejichž význam se postupem doby z povědomí lidí buď vytratil, nebo změnil. Jde například o bájněho ptáka fénixe, páva či orla, kteří dle legendy povstali z vlastního popela. Také čáp nebo vlaštovka přilétající na jaře z teplých krajů, ledňáček údajně si mění každý rok peří – tato zvířata představují znamení obnoveného života. Z výčtu těchto symbolů se na velikonočních pohlednicích můžeme setkat pouze s čápem nebo vlaštovkami, případně jinými malými ptáčky, kteří svou přítomností na obrázcích spíše než Zmrtvýchvstání evokují příchod jara.

Nejčastější motivy a náměty na pohlednicích v konkrétních časových obdobích a tematických okruzích jsou podrobně popsány u každého z nich.

Nejstarší pohlednice do roku 1918

Nejstarší velikonoční pohlednice v naší kolekci byly vydány v letech 1901, 1902. Početnou skupinu tvoří kolorované foto-

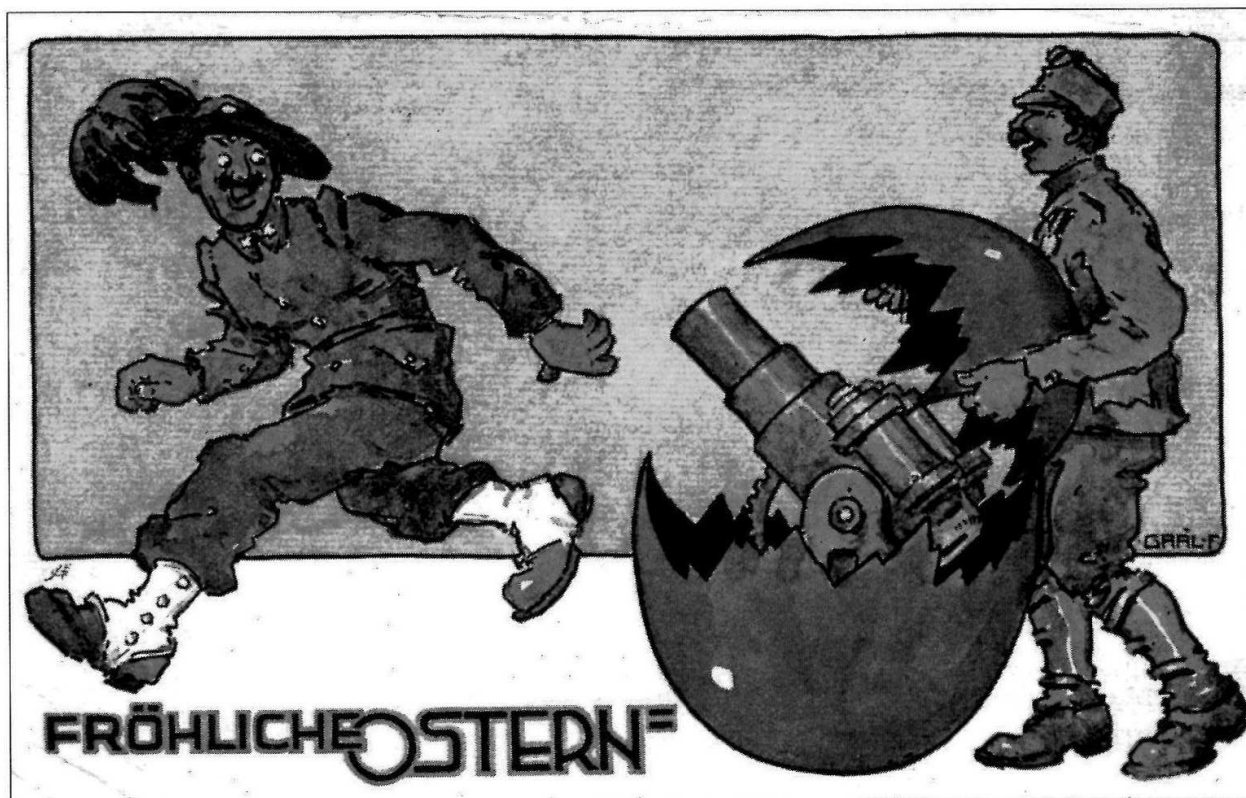
grafie, případně obrázky dětí, mladých žen a zamilovaných párů, což vypovídá o vlivu fotografické tvorby na žánrové pohlednice. Pro vytvoření atmosféry daných svátků jsou postavy slavnostně oblečeny a jejich okolí dekorováno známými symboly. Často hlavní roli na snímku přejímají zvířata; typická a nepochopitelně oblíbená je v tomto období postava zajíce, který vykonává lidské činnosti (řídí dopravu, barví vajíčka, roznáší poštu, hraje na hudební nástroj atd).

Nezanedbatelná je na nejstarších pohlednicích také postava anděla, v povědomí lidí těsně spjatá s křesťanskými svátky, které jako posel zvěstuje.

Hlavním, téměř všudypřítomným motivem, právem označovaným za nejvýznamnější atribut velikonočních svátků, je vejce jako symbol nového života, a to v různých podobách: malované, bílé, rozbité, z něhož se klube lidské či zvířecí mládě, a v nadměrných velikostech, přičemž slouží jako např. sofa, kolébka, závěsné hodiny, váza, kabelka, vozík, automobil, vzdušný balón. Fantazie tvůrců snímků posunula tak známé symboly za hranice vkusu. Romantiku starých časů zaznamenáváme na pohlednicích se scenérií krajiny, kdy o velikonočním čase vypovídají stáda oveček, boží muka, zvony nebo jarní květiny.

Pohlednice zasílané o velikonočních svátcích během 1. světové války

Během 1. světové války byly vydávány speciální válečné velikonoční pohlednice. Základním a určujícím tématem je na nich postava vojáka. Nebývalou měrou se tak rozmohly často sentimentálně kýčovitě výjevy vojáků ve službě vzpomínajících na své příbuzné a milé. Do této kategorie neodmyslitelně patří voják s děvčetem, s nímž vytváří na pohledech oblíbenou zamilovanou dvojici. Trapně působí setkání vojáků se zajíci přímo v zákopech. Dvojí svět, na jedné straně s vojákem na frontě a na straně druhé s jeho ro-

dinou v zázemí, navíc dekorovaný různými velikonočními motivy, nevyjadřuje nic jiného než touhu po domově a slavení svátků v rodinném kruhu. Některé snímky měly vyvolat tesklivé pocity osamění, jiné naopak laciný humor, který měl odlehčit vážnou a hrozivou podobu války. Nesměly zde chybět ani motivy vlastenectví, které symbolizovaly státní vlajky nebo trikolóry jako stužky zdobící kraslice a jívové ratolesti (žlutá s černou – rakousko-uherské barvy; černá, bílá, červená – německé barvy; červená, bílá, zelená – maďarské barvy). Postava Ježíše Krista, někdy symbolicky zpodobněného jako beránka, dávala naději a byla příslibem nového lepšího a věčného života.

Válečné dění se do produkce pohlednic let 1914–1918 vtisklo tak hluboko, že mnozí sběratelé se na toto období přímo specializují.

1918–1948

Hlavním a nejvýraznějším motivem je opět velikonoční vajíčko v různých, často obřích rozměrech, ve funkcích užitkových předmětů jako např. příbytek, dóza, vozík, líheň, loďka. Vejce je často zobrazováno jako medailon pro zakomponování obrazu – portrétu, děje, přírodní scenérie. Převládají pohlednice s figurální stafáží, ať už lidí nebo zvířat. Silná je stále postava zajíce a kuřete, případně kohouta, často v úsměvných až kuriózních situacích.

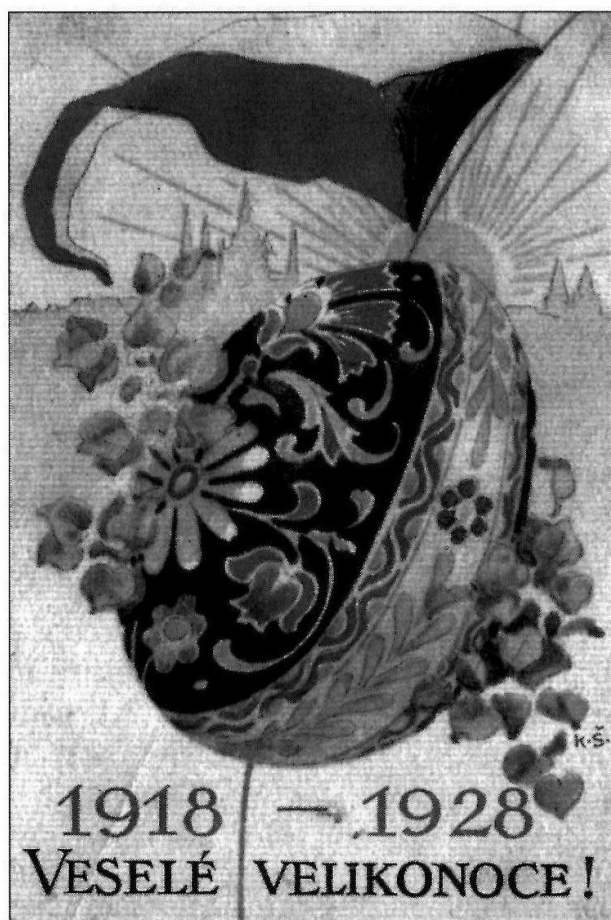
Bezesporu originální jsou pohlednice vydávané jako reklama na výrobky, známé jsou např. reklamní pohlednice olomoucké firmy Heikorn (dnes Milo) propagující margarín.

Novým prvkem je vyjádření existence samostatného československého státu, ať už konkrétně pohlednicemi se státními symboly, vydanými k výročí samostatnosti, anebo zdůrazněním prvků lidové tradice a folklóru – lidové kroje, ornamentika, keramika. Početnou skupinu opět tvoří snímky zasněné jarní krajiny s křesťanskými symboly Velikonoc.

Z anonymity vystupují i autoři originálních kreseb, známí i zcela neznámí malíři jako např. K. Šimůnek, A. Frolka, J. Wenig, J. Baruch, B. Kozina, V. Klimánek, L. Kratochvíl, R. Jandl ad.

50. léta

V 50. letech lze velikonoční pohlednice rozdělit na dvě nejvýraznější skupiny – černobílé fotografie a autorské pohlednice. První z nich zachycují dynamičnost velikonočních

lidových zvyků v autentickém prostředí, ale také statické snímky jarní krajiny. U těchto fotopohlednic se občas objevují i jména jejich autorů – O. Straka, J. Vajdák ad. Autorské pohlednice, zhotovené podle originálních kreseb, opět přinášejí náměty z vesnického prostředí. V naší kolekci jsme vystavovali pohlednice zhotovené podle originálních předloh našich malířů jako V. Rada (pohlednice ze souboru České jaro), J. Krejčí, A. Moravec, C. Kotyšan, V. Charvát, A. Janoušková, J. Hapka, F. Turek, J. Hégr, V. Matas, A. Hejl.

Základními symboly Velikonoc zůstala vejce, zvířata jsou zobrazována zejména v jejich přirozeném prostředí, ale zcela mizí zajíc. Chybí aranžmá velikonočních motivů, estetické vnímání svátků jakoby bylo záměrně potlačováno. Z pohlednic na nás dýchá atmosféra oslavy jara, nikoliv křesťanských Velikonoc.

Existují také pohlednice (jedná se často o originály obrazů), u nichž jen nápis „Radostné velikonoce“ zařazuje tyto snímky do této žánrové kategorie. Výjimkou v tomto období politické nesvobody a náboženského útlaku jsou pohlednice s křesťanskou symbolikou, v našem souboru zastoupené jediným exemplářem – pohlednicí s křížem jakožto připomínkou křesťanské oslavy Velikonoc. Pohlednice byla odeslána v roce 1952 a není vyloučeno, že byla vydána před rokem 1948.

60. léta

Ke dvěma výše popsaným skupinám pohlednic z minulého období přibyla třetí skupina barevných a černobílých fotopohlednic, kterou tvoří velikonoční aranžmá nejdůležitějších lidových atributů Velikonoc jako kraslice, řehtačky a pomlázky. Barevné pohlednice, které začaly vycházet až na konci 60. let, jsou na rozdíl od černobílých snímků výrazově pestřejší i veselejší. Ve velké míře se uplatňují ratolesti. Všechny zobrazované prvky ovšem navozují v této době pouze atmosféru jara – přírody probouzející se ze zim-

JARNÍ POZDRAV

ního spánku. Toto souvisí i se samotným záhlavím velikonočních pohlednic, kdy se vedle nápisů typu „Radostné velikonoce“ poprvé objevuje přání „Jarní pozdrav“. I v tomto lze spatřovat snahu o potlačení křesťanského významu Velikonoc.

Osvěžením byly v 60. letech pohlednice pro děti s pohádkovými figurkami zvířátek. Výtvarný styl 60. let, který se vyznačoval mimo jiné i jistou geometričností, strohostí a jednoduchou zkratkovitostí čistých linií, se promítl i do pohlednicové tvorby (například autorská pohlednice B. Štěpána „Pochoďující slepice“ a snímek F. Škody „Děti s pomlázkou před statkem“).

70. léta

Nastala éra barevných pohlednic, které postupně nahradily poněkud méně výrazné černobílé snímky. Škála barev na pohlednicích je velmi pestrá; převládají klasické barvy jara: zelená, červená, žlutá. Značně byly potlačeny pohlednice s živými postavami. Mezi dětmi i dospělými získaly oblibu pohlednice od známých výtvarníků této doby, jako byl Z. Miller (scénky z večerníčků o Krtečkovi) nebo M. Nesvadba, J. Winter, E. Havlíčková, ale i starších autorů, např. Jiřího Trnky, M. Fischerové-Kvěchové, kteří se ve svých kresbách pro děti soustředili přímo na velikonoč-

ní tematiku. Jsou hojně fotografována zvířátka a lidé jako loutky, v čemž lze spatřovat na rozdíl od předchozích období rukopis dalších, byť i méně známých výtvarníků.

Další výraznou skupinou jsou i nadále pohlednice s velikonočním aranžmá, tentokrát již vkusně promyšleným. Základním motivem na pohlednicích jsou kraslice doplněné o další symboly Velikonoc a též o výrobky rukodělné tvorby jako panenky ze šustí, slaměné a proutěné košíčky, vyšíváné ubrusy, lidovou keramiku, holubičky, perníčky, vizovické pečivo, dřevěné lžice apod. Barevné snímky, pořízené ve volné přírodě, často zobrazují oblíbené lidové kroje a domácí zvířata a poukazují na tradici Velikonoc na venkově.

Ve srovnání s předchozími obdobími 70. léta vnesla do velikonočních pohlednic nepřeberně bohatou pestrost výrazových prostředků. Poprvé se objevily nové typy pohlednic ve tvaru vejce nebo o třetinu menší obdélníkové formáty.

80. léta

V tomto období již zcela vymizely černobílé pohlednice. Tak jako v 70. letech převládaly i nadále pohlednice s aranžmá, přičemž byl kladen důraz na lidové umění – lidový nábytek, širokou škálu imitace lidové keramiky, vyšíváných a tkaných textilií, figurky z různých materiálů ad.

I nadále si udržují vysokou oblibu pohlednice předních českých výtvarníků určené dětem (A. Ladová, Z. Miler, A. Janoušková, J. Kotouček, O. Halaza). Rovněž u snímků venkovské krajiny nedošlo k výrazným změnám, přetrvává obliba lidových krojů a zobrazování velikonočních zvyků.

1990–2004

Rok 1989 byl v důsledku politických změn zlomový mimo jiné i ve všech sférách umění. Také velikonoční pohlednice odrážejí tuto uvolněnou atmosféru více než zřetelně. Vzniklo mnoho soukromých nakladatelství s různorodou specializací. Vedle pohlednic s tradičním aranžmá, které klade důraz na prosazení nových prvků, působících často zmateně a chaoticky, až nevkusně, se bohužel začaly vydávat pohlednice, které můžeme nazvat komerčním kýčem. Jde o znovuvzkříšení „starých známých“ zajíce, králíka, kuřete či jiných mláďat v nepřirozených až trapných podobách.

Pozitivní je pokračování starších trendů, jako jsou autorské pohlednice určené dětem a pohlednice s tématem jarní krajiny. Zcela novou skupinu tvoří pohlednice, které jsou

nostalgickou reminiscencí „starých dobrých časů“. Mezi velikonočními symboly na pohlednicích zůstává nadále prioritně zastoupená kraslice.

Pohlednice Josefa Lady (1887–1957)

Pohlednice s obrázky Josefa Lady, vydávané u příležitosti výročních svátků, lze považovat za opravdu české specifikum. Obrázky hýří jednoduchým vtípem a pestrostí barev, navozují tu správnou atmosféru a jsou srozumitelné a blízké nejen dospělým, ale především dětem. Ladova ryze česká tvorba bude nám všem vždy a všude připomínat domov a známé tradice. Pohlednice zasílané k Velikonocům nezobrazují pouze velikonoční zvyky, jako je pomlázka nebo koleda, ale i život dětí v denních pracovních povinnostech a radovánkách od jara do podzimu.

Ladovy jarní krajiny jsou často obohaceny potokem, rybníkem, neboť vodu malíř miloval a považoval za zdroj života. Sám napsal: „Na žádném krajinném obrázku nesmí voda chybět. Není snad přírodních krás bez vody.“ Obrazy reprodukovány na pohlednicích jsou vesměs příběhy malířova dětství v rodných Hrusicích ve středních Čechách nedaleko Prahy.

Skutečnost, že tyto obrázky jsou používány jako náměty žánrových pohledů již několik desetiletí, potvrzuje vysokou oblíbenost tohoto malíře a nadčasovost jeho tvorby.

Pohlednice Marie Fischerové-Kvěchové (1894–1984)

Velikonoční pohlednice z díla této autorky byly vydávány od 20. let 20. století a provázejí nás až do současnosti. Z obrázků lze vyčíst lásku k dětem, přírodě a lidové kultuře. Výrazným prvkem její tvorby, z níž čerpají i žánrové pohlednice, jsou právě šťastné usměvavé děti, radující se ze života. Z těchto snímků na nás dýchá atmosféra meziválečného období, a to i přesto, že řada kreseb vznikla až ve 2. polovině 20. století. Snad právě pro to, co obrázky signované „M. F. K.“ vyzařují, nás jímá příjemná nostalgie, pro kterou jsou tato přání stále v oblíbě.

Svatodušní svátky – letnice

Blahopřejných pohlednic vydávaných

k svátkům letnic (něm. *Pfingsten*) není mnoho. V soukromých i muzejních sbírkách tvoří mezi žánrovými pohlednicemi tu nejmenší kolekci čítající spíše jednotlivé kusy, výjimečně se jejich počet blíží několika málo desítkám kusů. Všechny tyto pohlednice mají jeden společný prvek, a tím je zeleň, k níž se řadí jakékoliv ratolesti a rozličné květiny. Na pohlednicích byly často zobrazovány mladé „krasavice“ nebo děti držící v rukou květiny, případně tančící na rozkvetlé louce. Tento lidský element podtrhuje jednoduše radost ze svátků. Fotografie usmívajících se žen a dětí byly v první třetině 20. století oblíbené a zároveň běžné. Příbytky na pohlednicích ztrácející se v rozkvetlém stromoví jistotně poukazují na lidový zvyk zdobit zelenými větvemi nejen oltáře a interiéry chrámů, ale i okna a dveře obytných stavení (případně chlévů), „aby se v nich mohl usadit Duch svatý“ v podobě holubice. Náměty těchto svatodušních blahopřání jsou ve srovnání s jinými žánrovými pohlednicemi střízlivé a navozují tak

velmi klidnou atmosféru, která souvisí s očekáváním Ducha svatého. Oživení až úsměvnost do obrázků vnáší tak trochu přítomnost malých zvířat – téměř výlučně hmyzu, který se v přírodě objevuje v období měsíce května a června. Na svatodušních pohlednicích se dalšími obrazovými symboly svátků stali například chroust, motýl, pavouk, slunéčko sedmítečné, vážka. Nejčastěji zobrazovaný *chroust obecný* vděčil své popularitě na pohlednicích nikoli pro oblibu, ale jako škůdce vyskytující se v obrovském množství právě v období letnic – v podvečer květnových dní hromadně napadal listnaté stromy jako duby, buky, břízy a modříny. Škodlivý brouk byl pronásledován a systematicky huben od 50. let 20. století. Dnes se s ním v přírodě setkáme již vzácně a jednou z připomínek na jeho existenci zůstávají i svatodušní pohlednice. Z uvedeného výčtu zbývajících zástupců hmyzu má souvislost se vzkříšením lidské duše motýl. Jeho životní cyklus housenka – kukla – motýl symbolizuje v křesťanském umění život, smrt a vzkříšení.⁸

V německých zemích byla oblíbeným námětem pohlednic zasílaných ke svatodušním svátkům postava trpaslíka. Trpaslíci jsou zobrazováni v různých idylických situacích při práci i odpočinku. O letnicích jedou na vozíčku taženém chroustem, vozí se na kobylice, jezdí na loďkách či sedí na leknínech, houpají se v síti, sedí na lavičce, skotačí na palouku, vaří med z lesních květů, přijímají dopisy od chroustů – poštáků nebo zahradníků.

Samostatnou skupinu tvoří krojované pohlednice zobrazující například Jízdu králů. Tyto pohlednice nebyly za socialismu vydávány ke svatodušním svátkům, které byly jako vše, co souviselo s náboženstvím a církví, zatlačovány do pozadí a postupně upadaly do zapomnění, ale vycházely jako pozdravy z konkrétních vesnic či lokalit, kde se tradice lidových letničních zvyků ještě udržela.

Křesťanské velikonoční pohlednice

Příběh Ježíše Krista je jako téma na pohlednicích zastoupen poněkud okrajově. Tyto pohlednice nebyly vydávány a zasílány v tak hojné míře jako například na vánočních pohlednicích scéna Narození Páně, a to zřejmě z toho důvodu, že pokud pomineme Kristovo Vzkříšení na Hod Boží velikonoční, jsou Velikonoce pro křesťany vlastně svátky smutku a bolestného rozjímání; radostný je až den Vzkříšení.

S pohlednicemi s křesťanskou tematikou se setkáváme především v 1. polovině 20. století, poté z pochopitelných politických důvodů v našem státě přestaly oficiálně existovat. Křesťanský výklad Velikonoc a církevní symboly na pohlednicích nebyly v době totalitního režimu žádoucí. S nástupem demokracie po r. 1989 se znovu staly součástí nabídky velikonočních pohlednic.

Na pohlednicích se objevuje Ježíšův příběh: Poslední večeře, Ukřižování, Zmrtvýchvstání, Nanebevzetí a další scény z jeho života. K výtvarně nejlepším patří velikonoční přání s oltárními obrazy starých mistrů. Na pomezí lidových a ryze křesťanských pohlednic stojí snímky se scenérií ztichlé krajiny, jejímž centrálním bodem je drobná sakrální stavba – kříž, boží muka či boží stánek.

Zajímavosti

Mezi množstvím pohlednic, které jsme zhlédly, bychom rády upozornily na dva pozoruhodné „kousky“, které se vymykají běžné produkci. Jsou námětově originální a zcela ojedinělé a pocházejí z korespondence dvou významných osobností našeho regionu.

Černobílá pohlednice s ornamentálně malovanou kraslicí, z níž vylézá krokodýl, byla zaslána Petrem Bezručem manželům Losíkovým do Čech pod Kosířem 4. dubna 1928. Petr Bezruč byl známý svou uzavřeností a mezi přáteli se mu přezdívalo „starý ještěr“. S tímto výjevem na pohlednici koresponduje i autorův text, který svědčí o tom, že Bezruč si byl přídomeku vědom a ztotožnil se s ním: „Srdce křepčí při pohledě / na kumšt, který v obraze je: / Starý ještěr z vejce hledě / ke svátkům Vám gratuluje.“

Druhá pohlednice s názvem „Komunistické letnice“ je zajímavá zejména svým nápisem a avantgardním výtvarným ztvárněním, které na první pohled připomíná pohlednice mnohem mladší doby. Tento pozdrav byl poslán Jindřichem Honzlem z Prahy Jiřímu Wolkerovi 1. prosince 1922 do Prostějova. Jak z textu i data vyplývá, pohlednice nebyla použita jako přání k svatodušním svátkům, ale pro informační sdělení.

Na přelomu 19. a 20. století se pohlednice stala nejrozšířenější listovní zásilkou. Toto období, které je vymezováno lety 1896–1912, se nazývá „zlatá éra pohlednic“ nejen pro

množství, ale i kvalitu provedení a námětovou pestrost. Například v roce 1901 prošlo světem celkem 2 306 300 000 pohlednic. V počtu odeslaných lístků nejvíce vynikalo Německo, USA, Velká Británie, Rakousko-Uhersko a Japonsko. V roce 1901 bylo jen v Německu vyrobeno 84 milionů pohlednic. V roce 1905 jich bylo již na celém světě posláno 7 miliard.⁹ Kolik pohlednic bylo do dnešní doby za více než sto let vydáno, je nemožné zjistit. Stejně tak bohatost pohlednic po stránce námětové nezná hranic. Tento článek je třeba hodnotit jako jednu z možných sond do rozmanitého světa pohlednic.

Současně s rozšířením pohlednice na konci 19. století vzniklo sběratelství pohlednic. Sběrateli nejvyhledávanější jsou pohlednice zlaté éry, protože představují to nejlepší, co bylo v tomto oboru vytvořeno. Jde o jednu z mála zálib, která se kromě specializovaných sběratelů týká široké laické veřejnosti, neboť „není snad v kulturním světě člověka, který nedostal či neposlal pohlednici.“

Poznámky

- ¹ Výstava *Veselé Velikonoce! Velikonoční dary a pozdravy* probíhala od 22. 2. do 15. 4. 2007.
- ² Východočeské muzeum v Pardubicích odkoupilo v roce 1998–99 rozsáhlou sbírku pohlednic paní Květuše Veselé ze Svitav. Unikátními soubory velikonočních pohlednic se dále může pochlubit například netolické muzeum JUDr. Otakara Kudrny a Středočeské muzeum v Rostokách u Prahy, vlastníci pozůstalost malíře Miloše Maliny.
- ³ Svatodušní svátky se kdysi slavily zvlášť, měly svůj vlastní sváteční okruh – svou dobu předhodí a pohodí, jehož součástí byly vigilie Božího Hodu svatodušního, oktáv se všemi posvatodušními nedělami, slavnost Božího Těla, svátek Proměnění Páně a slavnost sv. Kříže, jeho nalezení a povýšení. Svatodušní liturgický okruh zrušil II. vatikánský koncil (1962–65). Tím bylo v 2. polovině 20. století znovu obnoveno těsné spojení Velikonoc a svatodušních svátků jako jediné události. (Osmou nedělí velikonoční se slavíval Hod Boží svatodušní (Seslání Ducha svatého), lidově nazývaný letnice. Touto slavností jsou zakončeny Velikonoce.)
- ⁴ Velikonoční blahopřání navázala na starší zvyk vzájemného přání a děkování za dary Zeleného čtvrtka, které si mezi sebou vyměňovali příbuzní a přátelé. In: Vavřincová, V.: *Malá encyklopedie Velikonoc*. Praha 2006, s. 246.
- ⁵ Většina pohlednic je opatřena pozdravnými nápisy do roku 1918 českými nebo německými, jejichž znění se v průběhu času nijak výrazně nemění: „Fröhliche Ostern“, „Herzliche Ostergrüße“, „Srdečný pozdrav velikonoční“, „Veselé velikonoce“, „Velikonoční pozdrav“, „Šťastné Velikonoce“, „Veselé svátky velikonoční“, „Radosné svátky velikonoční“, „Příjemné svátky velikonoční!“, zcela ojediněle se objevuje v 60. letech 20. století také „Jarní pozdrav“; o letnicích potom nápisy „Fröhliche Pfingsten“, „Innigen Pfingstgruß“, „Frohe Pfingsten“, „Herzliche Pfingstgrüße“, „Srdečný svatodušný pozdrav“, „Příjemné svatodušní svátky“, „Veselé svatodušní svátky“, „Veselé Letnice“. Někdy jsou lístky doprovázeny místo nápisu textem například velikonočních koled. Na velikonočních pohledech s novozákonními výjevy se vyskytuje také křesťanské přání „Požehnané Velikonoce“.

- ⁶ Konstantin ve snu spatřil kříž a uslyšel slova „*In hoc signo vinces*“. (lat. „*V tomto znamení zvítězíš.*“). Na základě vidění nechal zhotovit praporec v podobě kříže a skutečně zvítězil, což umocnilo sílu zázračného snu. Kříž jako symbol křesťanství a církve se oficiálně používá od roku 313, kdy došlo milánským ediktem k zrovnoprávnění křesťanství s ostatními náboženskými kulty. In: Vavřínová, V.: *Malá encyklopedie Velikonoc*. Praha 2006, s. 236–240.
- ⁷ Léda a labuť. In: Hall, J.: *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha 1991, s. 247.
- ⁸ Motýl. In: Hall, J.: *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha 1991, s. 286.
- ⁹ Karpaš, R.: *Pohlednice. Historie lístků, které zmenšily svět*. Liberec 2005, s. 31.

Literatura

Frolcová, V.: *Velikonoce v české lidové kultuře*. Praha 2001.

Hall, J.: *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha 1991.

Karpaš, R.; Mohr, J.; Vursta, P.: *Kouzlo starých pohlednic Liberecka*. Liberec 1997.

Karpaš, R.: *Pohlednice. Historie lístků, které zmenšily svět*. Liberec 2005.

Knápek, Z.: *Zvířata v lidských rolích. Rukověť starožitníka a sběratele 3*. Olomouc 1999, s. 271–287.

Polák, J.; Tregl, P.: *Trpaslík a jeho svět*. Praha 2004.

Vavřínová, V.: *Malá encyklopedie Velikonoc*. Praha 2006.

Sbírky žánrových pohlednic

1. Vlastivědné muzeum v Olomouci
2. Východočeské muzeum v Pardubicích
3. Středočeské muzeum v Rostokách u Prahy
4. Rodinné muzeum pohlednic „U červené židle“, Praha
5. Muzeum Prostějovska v Prostějově
6. Soukromé sbírky

Obrazové přílohy pocházejí z fondů Vlastivědného muzea v Olomouci, Muzea Prostějovska v Prostějově a sbírek soukromých sběratelů. (Reprofoto: P. Rozsívál)

Resümee

Themen und Symbole auf den Osterkarten

Veronika Hrbáčková – Jaroslava Kunzfeldová, *Heimatkundemuseum in Olmütz*

In die Gruppe der Glückwunschkarten, die zu den sich alljährlich wiederholenden feierlichen Gelegenheiten geschickt werden, gehören außer anderem die Weihnachtskarten, Osterkarten und Pfingstkarten. Eine Reihe dieser Karten, die sich gegenseitig durch die zugehörige Symbolik und die für die bestimmten Feste typischen Motive voneinander unterscheiden, ist Widerspiegelung und zugleich einer der Beweise von Feiern, Erleben und Verstehen von den göttlichen hohen Festtagen zu der bestimmten Zeit. Vom Gesichtspunkt der christlichen und volkstümlichen Symbolik aus sind diese Karten eine relativ junge, aber trotzdem wertvolle ikonographische Quelle des überwiegend 20. Jahrhunderts. Für alle, die sich für die Volksfeste und ihre Symbolik interessieren, sollten die Karten ein zwar minuziöses, aber unentbehrliches Forscherhilfsmittel sein.

Es ist nicht bekannt, weder wann, von wem und wohin noch wie die erste Osterkarte aussah. Es ist jedoch sicher, dass in den 90er Jahren des 19. Jahrhunderts die Osterglückwunschkarten schon geläufig waren.

Allgemein ist den Karten zu entnehmen, dass die Themen auf den Osterkarten entweder christliche oder weltliche Position haben. Die meisten einzelnen Symbole – des tierischen, pflanzlichen und sachlichen Charakters – wurden volkstümlich und auf den Karten sind sie sämtlich mit Humor und mit der manchmal an Kitsch grenzenden Übertreibung präsentiert, und das in allen Zeiten. Das, was die Karten darstellen, ist Widerspiegelung der konkreten Realität, am markantesten in dem 1. Weltkrieg, aber auch in der Zeit des Sozialismus. Als ob der Sozialismus in die vorchristlichen Zeiten zurückkehren würde: die Feste des Christusgeheimnisses wurden überdeckt und nur als Frühlingsfest gefeiert, was auch die vorgedruckten Wörter auf den Karten belegen, z. B. „Frühlingsgruß“.

Die Osterkarten von den ältesten bis zu den gegenwärtigen drücken schon die heitere Atmosphäre des Ostermontags aus, beziehungsweise zeigen sie die volkstümlichen Vorbereitungen auf diesen Tag. Es erscheinen entweder die allgemein bekannten Frühlingsmotive – Tierjunge, erwachende Natur (treibende Knospen und die ersten Frühlingsblumen) oder die Szenen der Volksbräuche (Jungen mit den Klappern, Mädchen mit Osterruten jagende Jungen, Osterbegießen mit Wasser, Ostersänger). Am häufigsten sind die Stilleben, die aus den Artefakten der volkstümlichen Osterbräuche gebildet sind: geflochtene Osterruten aus den Weidenruten, ausnahmsweise gebundene kleine Birkenruten, mit denen die Jungen die Mädchen schlagen, sind gleich hinter den bemalten Ostereiern die beliebtesten dargestellten Gegenstände. Häufig kommt auf den Bildern auch kleine Mundpfeife oder Flöte vor, das Arrangement wird oft von den hölzernen Klappern ergänzt. Mit dem Präsentieren der Volksbräuche hängt die Verherrlichung der Frühlingsnatur (lebendige Fotos und Bilderreproduktionen der Frühlingsnatur) zusammen, in der sie sich abspielen. Auf den älteren Karten waren als zentrales Element dieser Landschaften kleine Sakralbauten wie hölzerne Kreuze mit dem Christuskörper, Martersäulen oder Kapellen.

Die meisten Ostersymbole auf den Genreansichtskarten sind beständig und begleiten uns durch alle Zeiten, vom Ende des 19. Jahrhunderts, also von den ersten geschickten Karten, bis zur Gegenwart. Am Anfang des Frühlings 2007 bereitete das Heimatkundemuseum in Olmütz die Osterausstellung vor, deren Bestandteil die Präsentation von Osterkarten war.

Übersetzt von Olga Himmlerová

Z historie katovského řemesla v Olomouci

I. Olomoučtí kati a katovna

Jiří Fiala, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Ottův Slovník naučný uvádí, že „kat nazývá se od středověku osoba, která má za úkol vykonávati rozsudky smrti, popřípadě tělesné tresty. S katem jakožto stálým zřízencem setkáváme se poprvé v Egyptě. V Řecku nebylo katů třeba, poněvadž osobám odsouzeným k smrti podáván byl jed. Římský kat (*carnifex*) vykonával trest smrti jen nad otroky a nad lidmi nízkými (křižoval je nebo věšel). Římští občané odpravováni byli od liktorů. Někdy používáno bylo v Římě ku popravě též vojáků, vězeňských vrátných aj. Ve středověku vykonávali zpočátku trest smrti sami soudcové nebo žalobce nebo příbuzní odsouzencův nebo jiné osoby. Teprve od XIII. století objevuje se stálá funkce katova. V Německu činěn byl rozdíl mezi katem (*Henker*¹) a popravním mistrem (*Scharfrichter, Nachrichter*). Mistr ostrého meče stínal, kat, jenž stál obvykle ve službách popravního mistra, vykonával ty způsoby trestu smrti, které pokládány za nečestné, jako např. věšení, lámání v kole, čtvrcení, pálení a mučení. Rozdíl ten znalo jen právo; v očích lidu byl popravní mistr právě tak jako kat osobou nečestnou a hodnou opovržení.“²

Dodejme, že povinnosti katů bývaly četnější, než jak je vymezuje autor hesla v *Ottově Slovníku naučném* – kat se svými pomocníky (katovskými pacholky či holomky – tato substantiva neměla původně pejorativní význam) musel odklízet sebevrahy (jejichž těla nesměla být pohřbívána za církevních obřadů do posvěcené země, kati je proto zakopávali na rozcestí, spalovali na hranici nebo házeli do řek), fungoval jako *pohodný* (ve starší češtině je doložena i podoba *pohodlný* – patrně eufemistické označení pohodného jako vhodného, příhodného, užitečného člověka), jinak též *ras*, *drnomistr* či *antoušek*³ (německy *Freymann, Racker, Schinder, Wasen/Rasenmeister, Abdecker*). Kat rovněž dohlížel na městský nevěstinec, čistil městské ulice a vyvážel stoky a záchody. Zdatní mistři popravčí se vyznali v chirurgii, léčení zlomenin a napravování vykloubenin, amputovali též těžce poraněné nebo snětí zachvácené končetiny.⁴

Etymologie substantiva kat (resp. odvozených výrazů – *katan, katovka, katyně, katovna, katovský, katovsky, katovat, katit se, rozkatit se*) není jasná, obvykle se odvozuje od praslovanského slovesa **katati* (srov. ruské *katať*) s významy „jezdit, válet, točit, dělat s vervou“ (srov. příbuzné výrazy *kácet, kotit*); významově je paralelní latinské sloveso *torquere* („točit, kroutit, valit, mučit“) a odvozené substantivum *tortor* („mučitel, kat“).⁵

Zmínky o popravištích a popravách, ať už stětím, či oběšením, se objevují již v nejstarších českých legendách. Neznámý autor legendy *Crescente fide* (*Za vzrůstu křesťanské víry*), vzniklé krátce po r. 973, sděluje o knížeti Václavovi mj.: „A když chtěli jeho soudcové někoho odsoudit k smrti, hned si bral nějakou záminku a odcházel ze soudu, jsa pamětliv toho, co je řečeno v evangeliu (Luk. 6, 37): „Nesudťte a nebudete souzeni.“ Rovněž

boural vězení a pozutíval všechny šibenice.“ Za nečestné bylo popravování pokládáno v Čechách již na přelomu 1. a 2. tisíciletí – když podle legendy Život sv. Vojtěcha (*Est locus – Je místo*), jejíž autorství se přisuzuje mnichu a v letech 1002–1004 opatu benediktinského kláštera na římském pahorku Aventinu Janu Canapariovi a jež byla sepsána mezi léty 999–1001, byla roku 995 dopadena manželka jednoho šlechtice, která se dopustila cizoložství s knězem, v azylu kláštera sv. Jiří na Pražském hradě a předána svému muži, aby na ní sám vykonal ortel smrti, zdráhal se onen šlechtic „co spravedlivý muž“ to učinit, takže byla sřata mečem „prodajného sluhy“⁷. Je to první zmínka o katu v historii tohoto řemesla v českých zemích; je třeba ale konstatovat, že se kronikáři věnují daleko více líčení poprav, nežřídka velice drastických, nežli osobám, které je prováděly.

Kata si v českých zemích držela větší královská města od počátků své existence, tedy i Olomouc, jež z tohoto titulu měla *ius gladii*, právo meče, a olomoucká městská rada fungovala do zřízení samostatných soudních orgánů roku 1850 též jako hrdelní soud. Když byla v roce 1443 dokončena olomoucká radniční věž a v letech 1605–1608 dále upravena, symbolizovaly toto právo do daleka čtyři věžičky na věžních nárožích jakožto výstraha zločincům. Nejstarší městská kniha města Olomouce, *Liber actuum notabilium* (*Kniha pamětihodných jednání*) z let 1343–1420, zaznamenává v letech 1350–1411 celkem 262 případů vražd či zabití,⁸ postih viníků však označuje termínem *proscriptio* (popř. *notatio* nebo *licentiatio*). V magdeburském právu, jímž se Olomouc řídila, se proskripce rozumělo vyobcování prchajícího zločince, a tak vzniká otázka, zda důsledkem proskripce byl hrdelní rozsudek a poprava vraha. Již první proskripční záznam v nejstarší olomoucké městské knize se v tom ohledu vyjadřuje ne zcela konkrétně: „Vlček z Tovačova, syn zemřelého Mikuláše fojta,⁹ byl proskribován, protože v noci v domě Dytuše kožešníka ukradl spolu s Jankem z Kokor koně dvou poutníků. Dále byl Vlček proskribován pro mnohonásobnou loupež na cestě vedoucí z města do Slavonína, kde zajímal

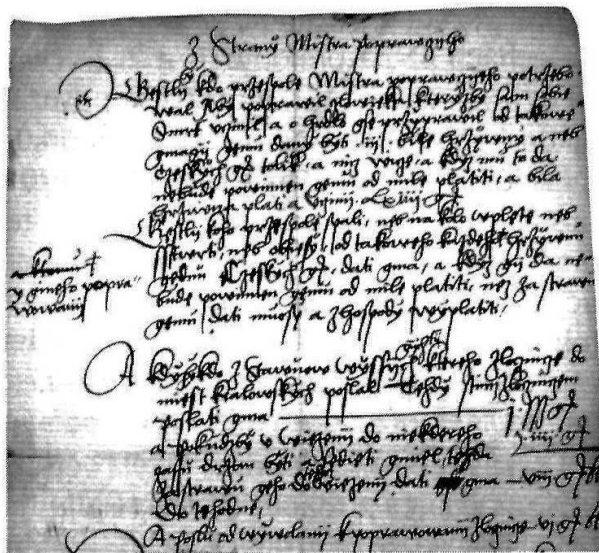

naše chudé a olupoval je. Za třetí, protože ve svém domě v Topolanech přechovával veřejné škůdce Šípa a jeho druhy, takže se nikdo z měšťanů neodvažoval vyjít z města. Za čtvrté, že sám se svými služebníky násilně přepadl jednoho z našich služebníků a měšťanů jménem Mikš. I naložili jsme s ním podle městského práva.“¹⁰

Existence kata a jeho pomocníků ve městě Olomouci plyne ze zpráv o zdejších popravách, o nichž se zmíníme dále, bližší informace o tomto městském služebníkově jsou však sporadické a zpravidla souvisejí s jeho výdělky. Platy za jednotlivé katovské výkony a služby byly totiž jednotlivými hrdelními soudy¹¹ pevně (nikoli ovšem shodně)

Výřez z veduty Olomouce na Komenského mapě Moravy z roku 1627, zachycující mj. část olomouckých hradeb, za nimiž vedla Katovská ulička a nacházela se katovna.

stanoveny; v Olomouci jsou tyto taxy prvně doloženy v *Právní knize olomouckého městského písaře Václava z Jihlavy*, vzniklé roku 1430. Vydržování kata nebylo právě levnou záležitostí, ne každý hrdelní soud proto mohl kata nastálo zaměstnávat, a tak kati za výkonem svého řemesla cestovali a účtovali si cestovní náklady. Prvně jsou v Olomouci stanoveny požitky kata v *Parátné knize olomoucké*, založené zdejším městským písařem Václavem z Jihlavy roku 1430. Kolem roku 1440 se usnesla olomoucká městská rada, že „přihodí-li se, že páni z okolních měst, městeček a vši mistra popravního vyžadují, náleží se jim pod 10 hřivnami slíbiti, že kata zase do Olomouce dodají a že mu předně od každé míle po 4 groších dají. Potomně, když mistr přibude do místa, kde má popravovati, potud, pokud tam trvá před popravou, po každé ráno i večer sluší mu dva groše. Od věšení nebo stínání každé osob náleží mu 16 grošů, od mučení 8 grošů. Tolikéž, když ho topí nebo za živa pochovává, od každého psaného ortele, dostane dvakráte tolik než v Olomouci, totiž po 16 groších. Rovněž od mrskání u pranýře, od vyklání očí, utětí rukou, od vylámaní zubů, od uřezání uší, též platí se dvakráte tolik než v Olomouci, totiž po 8 groších (od jedné ruky, jednoho oka atd.). – Kdež pak mistr popravní někoho pálí anebo kolem láme, budiž on mučen, anebo ne, od osoby dostane hřivnu; tehdy však netřeba mu již dávati 4 groše od míle.“¹²

Taxy popravčích delegovaných z moravských královských měst k exekucím na jiná místa, schválené moravským zemským sněmem konaném v Olomouci od 24. června 1542 a potvrzené na zasedání zemského sněmu roku 1555 (Státní okresní archiv Olomouc, Archiv města Olomouce, fond Zlomky registratur 1426–1786 /1890/, inv. č. 673, zmenšeno)

Moravský zemský sněm konaný v Olomouci od 24. června 1542 usiloval sjednotit taxy popravčích vysílaných z královských měst k exekucím na jiná místa; sněmovní usnesení bylo potvrzeno na zasedání zemského sněmu roku 1555 a uloženo v olomouckém městském archivu:

„Z strany mistra popravčího:

Jestli by kdo přes pole mistra popravčího potřeboval, aby popravil člověka, kterýž by sám sobě smrt učinil a o hrdlo se připravil, od takového jmají jemu dány býti 3 bílé hřivny aneb českých grošů tolik a nic více, a když mu to dá, nebude povinen jemu od míle platiti a bílá hřivna platí a učiní 64 groše.

Jestli koho přes pole spálí neb na kolo vplete neb čtvrtí neb oběsí, od takového každého i jiného popravování hřivnu jednu českých grošů dáti jmá, a když ji dá, nebude povinen jemu od míle platiti než za stravu jemu dáti musí a z hospody vyplatiti.

A kdož by ze stavuov vyšších Jejich Milostí kterého zločince do měst královských poslal, tehdy s tímž zločincem poslati jmá 1 hřivnu grošů a 4 groše, a pokudž by v vězení do některého času držán býti a seděti jměl, tehdá za stravu jeho do toho vězení dáti jmá 7 grošů bílých do téhodne a poslu od vyvolání k popravování zločince 6 grošů bílých.

Snešení o přijímání zločincuov do měst královských stalo jse v Olomúci na sněmu obecním při svatém Janě, Křtiteli božím, léta Páně 1542.

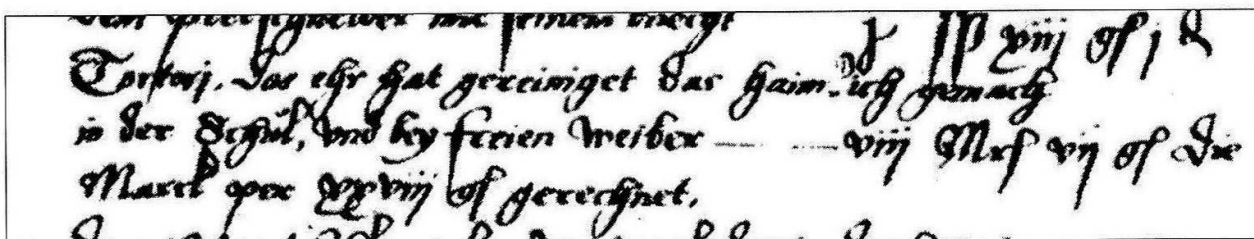
Actum est Olomucii in dicta quali Anno Domini 1555 die Conceptionis Mariae.

Takový přípis dán jest stavóm vyšším Jich Milostem Markrabství Moravského na sněmě obecním, kterýž v Olomúci držán byl při času Početí Panny Marie léta Páně 1555.¹³

Dne 23. července 1584 žádala městská rada v Rýmařově německy psaným přípisem olomouckou městskou radu o zapůjčení kata. Olomoučtí vyhověli obratem, aby zbytečně nenarůstaly náklady na delikventovu výživu – již 29. července došlo do Olomouce z Rýmařova poděkování spolu se závazkem, že se Rýmařovští hodlají za kata „zcela přátelsky a ochotně odsloužit“.¹⁴ Olomoučtí kati cestovali často do nedalekého Šternberka, a tak ve šternberských městských knihách se objevují údaje o jejich výdělcích. Roku 1680 obdržel olomoucký kat za odstranění těla sebevraha od šternberské městské rady obnos rovnající se ceně pěti ovcí; za kompletní mučení zaplatili šternberští katovi, jehož celodenní stravné činilo 1 rýnský zlatý (R), 9 R, za mrskání na pranýři 2 R, za vymrskání provinilce k města 5 R, zato za stínání a za oběšení zločince požadoval kat pouze 2 R, naproti tomu za 4 R ho narazil na kůl. Nejnákladnějším způsobem popravky bylo upálení – 8 R, přičemž dřevo bylo účtováno zvlášť.¹⁵ Veškeré výdaje městská rada ovšem naúčtovala delikventovi, popřípadě jeho příbuzným, kteří tak byli nezřídka finančně zruinováni – nejdražší hrdelní pře ve Šternberku stála 741 R.¹⁶

Co si mohl kat vydělat jako pohodný, je doloženo v Olomouci roku 1554, kdy obdržel zdejší kat od čištění města 8 grošů („Tortori 5 gr. de mundatione civit. 3 gr. facit 8 gr.“), týž příjem měl za odstranění čtyř mrtvol nebo mršin („eidem pro 4 cadaveribus“); za to, že „vyčistil tajné místo ve škole a u svobodných žen (Tortori, das ehr hat gereinigt das heim. urth gemacht in der Schul und bey freien weiber)“, tj. že vyvezl fekálie ze záchodu ve škole a v nevěstinci, byl odměněn 8 hřivnami a 7 groši, přičemž jedna hřivna obnášela 28 grošů. Roku 1543 se olomouckému popravčímu a jeho pacholkům, kteří nočním časem vyváželi stoky a záchody a přitom šidili majitele domů, stanovil pevný plat 28 grošů, tj. jedna malá hřivna, za jednu noc.¹⁷ Na počátku švédské okupace města Olomouce (1642–1650) požadoval velitel švédské posádky, aby katovi, jemuž byli koně odebráni, byl dán jiný pár koní, aby mohl z města odklízet koňské mršiny, a v roce 1666 žádal olomoucký kat městské radní o povolení porážet a odtahovat v poddanských vsích města nemocný dobytek, za což byl ochoten složit 15 krejcarů za kus, přičemž kůže poraženého dobytčete měla katovi zůstat, zatímco v městských dvorech to byl kat ochoten činit bezplatně a kůže vrchnosti vrátit.¹⁸

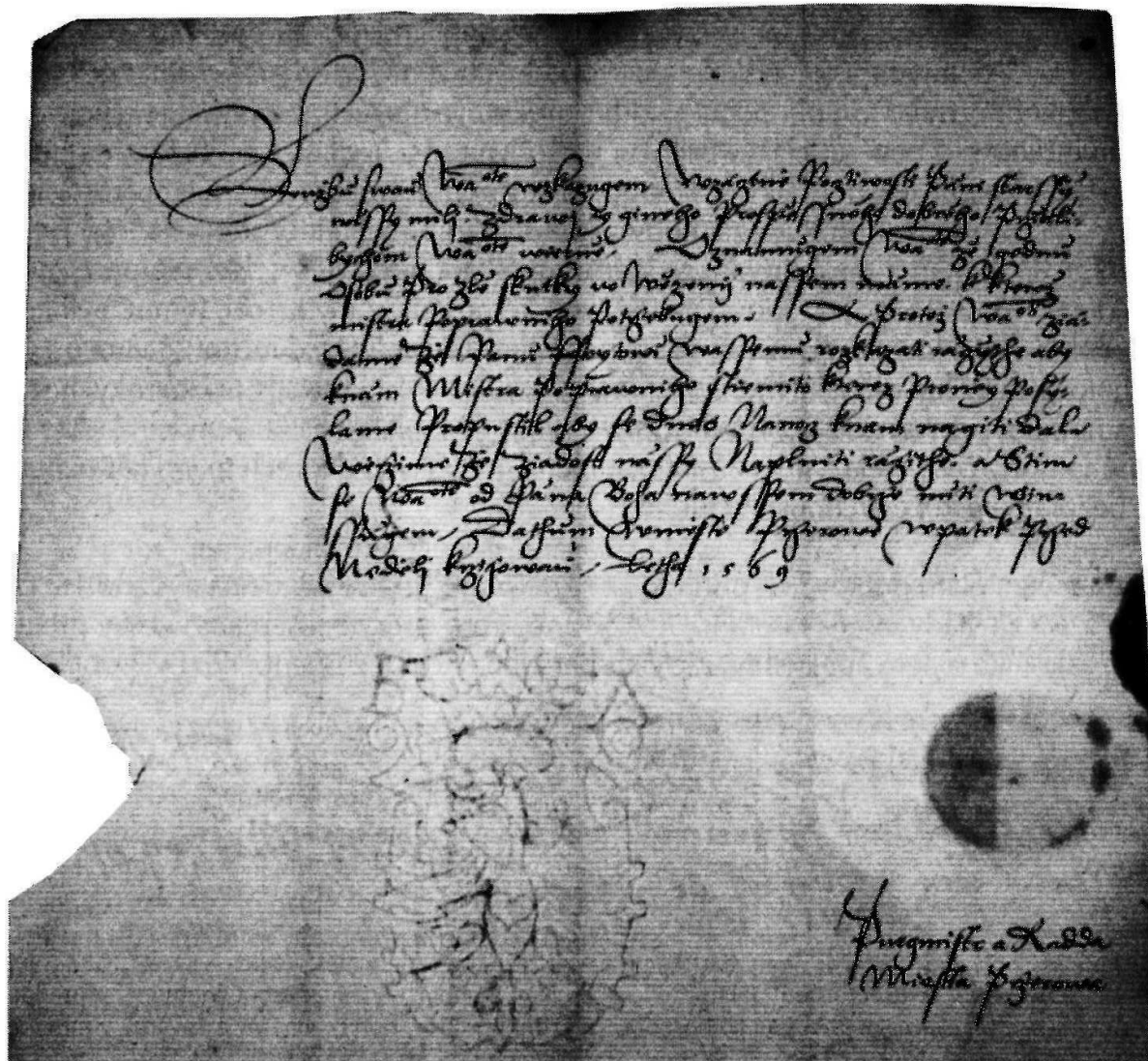
Sjednacení platů popravčích přineslo až Nové právo útrpné a hrdelní, vydané 16. července 1707 za vlády císaře Josefa I., a nazývané proto stručně *Josephina*; český překlad tohoto zákoníku z pera apelačního rady Kašpara Jana Kupce z Bílenberku byl publikován

Platy z městské pokladny olomouckému městskému katovi zaznamenané v městské knize z roku 1554 (přepis a překlad je uveden v textu této stati). (Státní okresní archiv Olomouc, Archiv města Olomouce, reprodukováno z publikace M. Čermáka *Olomoucké hospody, zájezdní hostince, hotely, vinárny a kavárny v minulosti*. Olomouc 2004, s. 81)

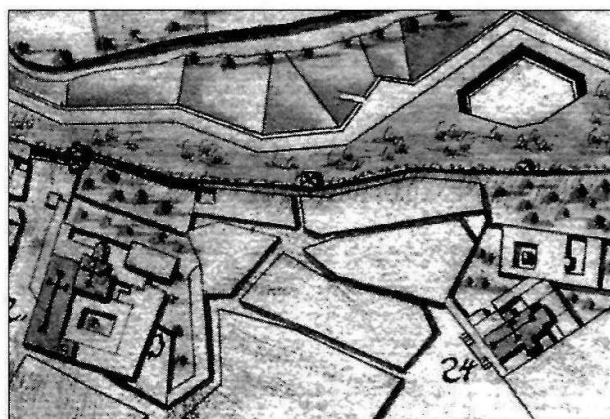
o rok později.¹⁹ Mzdu kata stanovuje 3. článek 23. kapitoly *Josephiny*, a to za stínání a oběšení 6 zlatých (stejná suma náležela katovi za stětí ženy a probití jejího těla v hrobě kůlem), za upálení, lámání kolem nebo rozčtvrcení zločince 7 zlatých, kterážto taxa byla o 2 zlaté navýšena, pokud kat před popravou vlácel odsouzence na popraviště koňmi nebo ho štípal rozpálenými kleštěmi. Za první mučení dostal kat 1 zlatý 12 krejcarů, za úplnou torturu dvojnásobek této částky, za vymrskání zločince z města, za uřezání uší či nosu, utnutí ruky a stahování řemenů kůže ze zad se katu náležely 2 zlaté 24 krejcarey, zatímco za vypálení cejchu neboli „šmáhu“ toliko 1 zlatý 12 krejcarů. Pokud však kat dostával od města pravidelný plat, neobdržel nic navíc. Cestovné kata bylo stanoveno na 1 zlatý 12 krejcarů denně, na katova koně 36 krejcarů.

Magistrát města Přerova se dne 13. května 1569 obrací na magistrát města Olomouce se žádostí o vyslání kata za účelem poprav. Přípis zní následovně: „Službu svou Vaším opatrnostem vzkazujem, vzácné poctivosti páni starší naši milí. Zdraví i jiného prospěšného přáli bychom Vaším opatrnostem věrně. Oznamujem Vaším opatrnostem, že jednu osobu pro zlé skutky v vězení našem máme, k kteréž mistra popravního potřebujem. A protož Vaše opatrnosti žádáme, že panu fojtovi Vašemu rozkázati ráčíte, aby k nám mistra popravního s těmito, keréž Vám pro něj posíláme, propustil, aby se dnes na noc k nám najíti dal. Věříme, že žádost naši naplniti ráčíte. A s tím se Vaším opatrnostem od Pána Boha na všem dobrým míti vinšujem. Datum v městě Přerově v pátek před nedělí Křížovou léta 1569. Purgmistr a rada města Přerova.“ (Státní okresní archiv Olomouc, Archiv města Olomouce, fond Zlomky registratur 1426–1786 /1890/, inv. č. 3819)

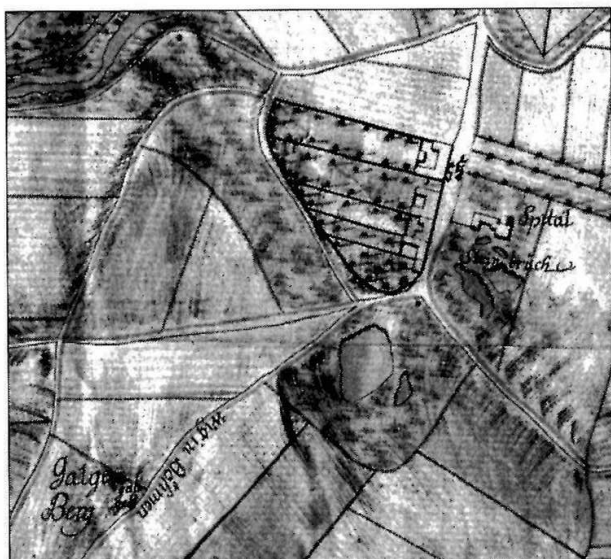

Povinnosti popravčích a průběh exekuce dále precizovala *Constitutio criminalis Theresiana* (Hrdelní právní řád Marie Terezie), vyhlášená panovnicí Marií Terezií 31. prosince 1768 a přeložená do češtiny následujícího roku Janem Zebererem; pro větší názornost byla *Theresiana* opatřena vyobrazeními mučicích nástrojů a náležitých postupů při tortuře.²⁰ Dne 13. ledna 1787 za vlády císaře Josefa II. byla vydána *Práva všeobecná nad proviněními a jich trestmi*, za jejichž platnosti byl trest smrti uplatňován zcela výjimečně,²¹ a kati se museli nadále živit jako pohodní. Za vlády císaře Františka II. (jako rakouského císaře Františka I.) se od roku 1785 smrtí trestala velezrada, nový trestní zákoník byl vyhlášen v Rakousku roku 1803 a ukládal trest smrti oběšením v trestných činech velezrady, vraždy úkladné a loupežné, padělatelství mincí a bankovek a v některých případech žhářství. Roku 1851 se popravčí v habsburské monarchii stali státními úředníky (s německým úředním označením *Scharfrichter*); kromě stálého platu dostávali od roku 1873 za každou popravu 25 zlatých, jejich pomocníci po 5 zlatých; vykonávala-li se poprava mimo bydliště popravčího, obdržel společně se svými pomocníky kromě úhrady cestovného ještě 5 zlatých.²² Roční plat státního popravčího meziválečné Československé republiky byl stanoven na 15 tisíc Kč a 500 Kč za každou vykonanou popravu.²³ O příjmech československých státních popravčích do zrušení trestu smrti ke dni 2. května 1990 postrádáme informace.²⁴

Přejdeme nyní k obydlí olomouckého kata – katovně a jejím obyvatelům. Poněvadž kat, jeho rodina a holomci byli traktováni jako osoby bezecné, museli bydlet v zákoutí těsně u hradeb, v nichž byla zřízena *Katovská branka* či věž (*Henkerpförtl*, *Henkerturm*), nazývaná též *Cartovní věž* (podle uličního názvu *Carty*, jehož výklad zůstává problematický), nebo také *Děveččí* nebo *Ženská branka* (*Frauenpförtl*), poněvadž v její blízkosti stával rovněž starý olomoucký nevěstinec (pozdější číslo popisné 134).²⁶ Toto nárožní stavení, kam bývala mylně situována olomoucká katovna, bylo v 50. letech 20. století bez dokumentace demolováno. Zaniklá slepá ulička *Prostřední Carty* nad tímto stavením se nazývala též *Herrengassl* (*Panská*; dnešní Panská ulice nesla název *Landherrengasse*, tzn. *ulice Zemských pánů*), což se pokládá za eufemismus místo *Hurengassl* (*Kurevní ulička*). Omylu v lokalizaci katovny se dopustil i německý historik Richard Zimprich, který ve své práci věnované dějinám olomouckého lycea a vydané ve Steinheimu am Main roku 1965, otiskl nedokonalý fotografický snímek nevěstince s tím, že se jedná o katův domek.²⁷ Ve skutečnosti se olomoucká katovna (čp. 141) nacházela na konci slepé *Popravčí* neboli *Katovské uličky* (*Henkergassl*; někdy se vzájemně zaměňovala jména souběžných uliček *Herrengassl* a *Henkergassl*), vedoucí z ulice *Horní Carty* (nyní *Purkrabská ulice*) podél městských hradeb k dominikánskému klášteru a kostelu sv. Michala. Tento pejorativní název byl později odstraněn tak, že o obě uličky byla prodloužena blízká *Hrnčířská ulice* (*Töpfergasse*). Poněvadž katovna a současně i pohodnice přiléhala ke zdi zahrady domi-

Okolí olomoucké katovny na výřezu z plánu města Olomouce vzniklého na přelomu 40. a 50. let 18. století. Vlevo je zakreslen půdorys kostela sv. Michala a dominikánského kláštera se zahradou při městských hradbách (č. 3), vpravo se nachází půdorys kostela Zvěstování Páně a kapucínského kláštera se zahradou při městských hradbách (č. 24). (Vlastivědné muzeum v Olomouci, foto P. Rozsívál)

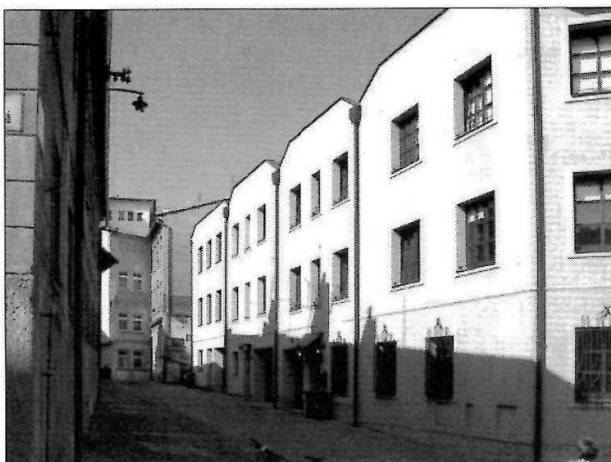

Olomoucká šibenice (Galgen) na návrší Šibeníku (Galgenberg), vpravo nahoře je zakreslen lom (Steinbruch) se čtyřmi rybníčky, z nichž jeden měl v užívání olomoucký městský popravčí. (Vlastivědné muzeum v Olomouci, foto P. Rozsívál)

nikánského kláštera, bývali otcové domini-káni obtěžováni puchem, jenž se z katovny šířil – roku 1667 proto přísně nakázali městští radní katovi, aby jeho čeleď nevstupovala do dotyčné zahrady a aby včas odstraňovala poště psy, neboť jinak trpí mniši nesmírným zápachem.²⁸ Přestavbou katovny pro potřeby Nietschovy továrny na kotle, později strojírny, tento objekt ve 2. polovině 60. let 19. století zanikl.²⁹ Na parcelách mezi někdejší Kurevní a Katovskou uličkou stojí nyní čtyři nově postavené bytové domy; křovisky a plevelem zarostlý a odpadky zanesený prostor mezi terasami těchto domů a hradební zdí, někdejší Katovská ulička, působí snad ještě odpudivěji nežli za časů, kdy tudy chodíval olomoucký městský kat se svými holomky.

Wilhelm Nather ve své *Kronice olomouckých domů* sestavil v pasážích věnovaných olomoucké katovně též jmenovitý přehled olomouckých mistrů popravčích.³⁰ K roku 1517 je tak uváděn popravčí Jošt, roku 1532 Baltazar, roku 1535 mistr Matz, roku 1556 Valentin (Valten). V roce 1562 byl probodnut kat Grollaurs jakýmisi šlechtici, přičemž byl jeden šlechtic usmrčen, za což byl popraven katův holomek.³¹ Roku 1568 byl dlužen Šimon Markus 20 zlatých katu Tomanovi, v roce 1577 a mezi léty 1579–1592 provozoval své krvavé řemeslo v Olomouci popravčí Merten Sperling (= Vrabec), o němž se v *Olomoucké souhrnné kronice* k roku 1578 dočítáme: „V sobotu před svátkem Všech svatých vymrskal mistr popravčí Sperling dceru jakéhosi hřebenáře z Brna, smilnila s jedním kanovníkem. Bylo to mladé děvče, matka je navedla, páchali smilstvo po šest let.“³² Roku 1651 musel olomoucký popravčí Jiří Pečinka (psán Pezinka) zaplatit městu Vysokému Mýtu za propuštění z poddanství, poněvadž před lety odtud uprchl,³³ roku 1656 o totéž usiloval v Bruntále olomoucký popravčí Eliáš Wildner. Ne vždy však byli olomoučtí konšelé s katovými službami spokojeni, poněvadž roku 1668 se usnesli: „Pan městský rychtář má nynějšího kata dát pryč a jiného, pokud bude k dispozici, přijmout.“³⁴ V roce 1675 si stěžoval olomoucký měšťan Jan Kriebel na kata Zachariáše Heylanda, jenž si činil nárok na vyvážení veškerého hnoje včetně lidských výkalů a jiných odpadků, dokonce katova manželka požadovala v Kriebelově domě, kde prý vše prohledala, po Kriebelovi peněžní vyrovnání za exkrementy vyvezené Kriebelovým čeledínem na jeho pole. Městská rada rozhodla v tomto kompetenčním sporu tak, že „každý smí volně vyvážet hnůj, pokud je však ještě čerstvý a způsobuje silný zápach, k vyvážení tohoto je příslušný pouze kat“.³⁵ Když popravčí Heiland roku 1677 zemřel, povolila olomoucká městská rada vdově, aby v katovně ještě nějakou dobu zůstávala, měla se však opatřit vhodnými lidmi, kteří by v případě potřeby katovy povinnosti obstarali.³⁶

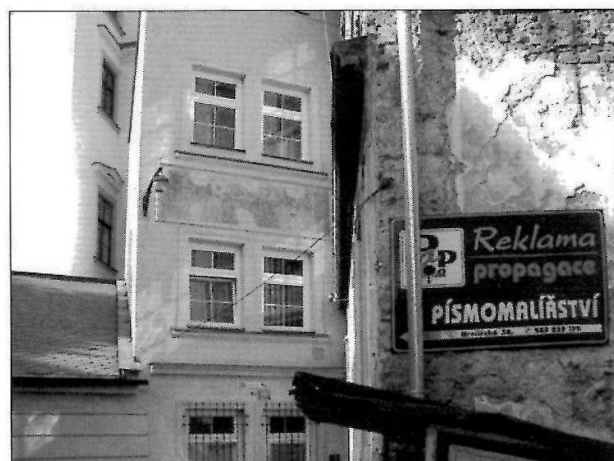
Roku 1684 se katův pacholek Jan Wilterer domáhal, aby městská rada přiměla jeho mistra Kristiána Winda (Windta), jenž pacholkovi v opilosti hrubě nadával a navíc ho zranil, aby pacholkovi nahradil ušlou mzdu a zaplatil mu léčení i bolestné. Jinak byl popraven.

Současná tvář někdejší Kurevní uličky, nyní Hrnčářské ulice (snímek ze 3. srpna 2007) (Foto: autor)

brány (v nynější Kateřinské ulici 13) za 150 moravských tolarů. Působil pak jako chirurg (ranhojič) a ohledavač mrtvých na předměstích Nové Sady a Nový Svět; roku 1716 se stal králem střelců, a byl proto po dobu jednoho roku osvobozen od lozunků (městských peněžních dávek) a hlídek. Zemřel roku 1716, zanechav vdovu Alžbětu.³⁷

Roku 1696 nastoupil v Olomouci na místo popravčího Jan Michal Pietsch z Broumova (popř. z Vranova či Braunau); o němž se dozvídáme, že roku 1708 byl pokutován 30 říšskými tolarý za výtržnosti. V roce 1709 byl přijat jako olomoucký popravčí Jan Melichar Pietsch (psán též Pitsch), a poněvadž katovna v lednu toho roku při katastrofálním požáru města vyhořela, bylo Pietschovi spáleniště přenecháno a ten zde vystavěl z vlastních prostředků nový dům – město si však na obnovenou katovnu vyhradilo předkupní právo, pokud by byl městským katem jmenován někdo jiný nežli z Pietschovy rodiny. Jan Melichar Pietsch popravoval v Olomouci až do roku 1736, kdy zemřel; jeho nástupcem se stal jeho syn Jan Kašpar Pietsch (Pitsch), do té doby popravčí v Kroměříži, jenž roku 1740 dostal od městské rady na přilepšenou 10 měřic žita. Dne 28. června 1743 se po smrti Jana Kašpara Pietsche ujal katovské živnosti jeho syn František Ignác Pietsch, jenž od ostatních dědiců – matky Roziny Pietschové a nezletilých sourozenců Anny a Jana – odkoupil otcovskou katovnu za 1300 zlatých. Živnost mu zřejmě dosti vynášela, neboť byl v roce 1749 kárán, že „se chová výstředně nejen v oblékání, nýbrž že si volně sedá mezi ostatní lidi a obzvláště

Na budově bývalé Nietschovy továrny na kovové zboží (strojířny), postavené v 60. letech 19. století v místech olomoucké katovny, se dodnes dochoval vývěsní štít této firmy (na snímku vlevo uprostřed). (Foto: autor)

Někdejší Katovská ulička podél olomouckých hradeb za nynějších časů spíše získala nežli ztratila na své ohyzdnosti. (Foto: autor)

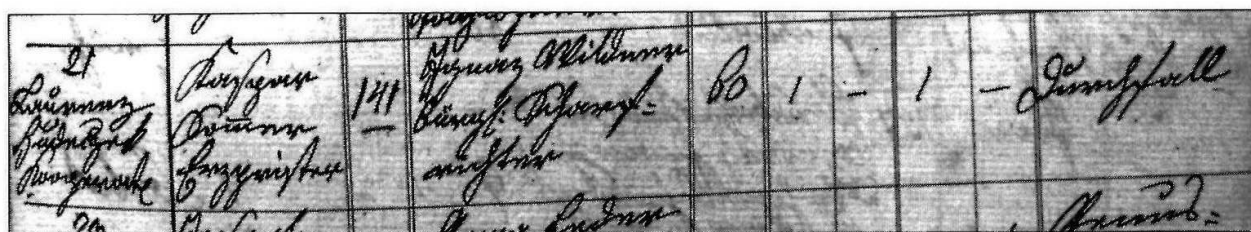
Pohled z někdejšího Výpadu (nyní Bezručových sadů) na Katovskou věž (Foto: autor)

ve výčepech k horním stolům mezi ostatní lidi, místo toho, aby jako ostatní kati zůstal stranou“. Zemřel v roce 1751, aniž zanechal mezi svými pozůstalými svého nástupce.³⁸

Povinností olomouckého městského popravčího a pohodného se nato ujal Ferdinand Reitknecht, jenž katovna zůstala v držení Pietschových dědiců, kteří za ni požadovali 1300 zlatých. Zprvu městská rada chtěla získat pro nového kata dům vdovy Růženy Weiserové (v místech nynější vily Primavesi), nakonec však Reitknecht 30. prosince 1752 do-
savadní katovnu za 1300 zlatých koupil; téhož roku byla Reitknechtovi vyměřena odměna za čištění stok ve výši 100 zlatých v hotovosti, 6 měřic žita, 4 měřic pšenice a 1 měřice hrachu ročně. K popravě Matěje Markuse roku 1754 vyrukovalo měšťanské jezdecko pod velením Jana Ignáce Glatze. Ferdinand Reitknecht se odebral ke svým předkům počátkem roku 1764, načež jeho místo zaujal jeho nevlastní syn Ignác Pohl, doposud kat v Opavě, jenž však v červenci téhož roku rovněž zemřel.³⁹

Dne 6. září 1764 zahájil své působení jakožto olomoucký kat Karel Josef Grimm, dříve soudní sluha a kat v Moravské Třebové, přičemž za katovnu zaplatil 1400 zlatých. Po šesti letech převzal jeho živnost jeho syn Ferdinand Grimm, jenž v ní setrval do roku 1788. Dne 29. března 1773 sťal Ferdinand Grimm šest valašských rebelů, což se neobešlo bez přijetí dalších katovských pacholků za celkovou sumu 12 tolarů, poněvadž těla delikventů vpletená do kol byla pro výstrahu vztyčena na kůly; městská kompanie, jež k hromadné exekuci vyrukovala, byla odměněna 7 tolarů z městské pokladny.⁴⁰

Následujícího roku 1774 prodal Ferdinand Grimm olomouckou katovnu a pohodnici dosavadnímu katovi ve městě Krnově, dvaadvacetiletému Ignáci Wildnerovi, rodákovi z Ratiboře, a odstěhoval se do Lvova, kde nastoupil jako popravčí. Dozvídáme se při té příležitosti, že magistrát přenechal Wildnerovi tři a půl měrice pole u šibenice (tj. na návrší Šibeníku), jež užívali dosavadní popravčí, za stejných podmínek a stejně tak i rybníček v lomu (přibližně v prostoru nynější Mozartovy ulice) s kapří násadou. Za své služby měl Wildner pobírat 60 zlatých ročně, kromě toho měl dostávat 170 zlatých ročně za čištění stok. Roku 1799 se Wildner ucházel o měšťanské právo a olomoucký magistrát rozhodl v té věci vsutku osvíceně: „Poněvadž neexistuje žádný zákonný předpis, jímž by byl kat vyloučen z možnosti získat měšťanské právo, a Wildner beztoho zde vlastní dům, budiž mu bez prodlení uděleno měšťanské právo.“⁴¹ Jelikož se v Olomouci již delší dobu neuplatňoval trest vymrskání z města, předal Wildner roku 1788 metly k tomuto úkonu užívané žaláři Schönfeldovi pro čištění věznice a města (což obvykle obstarávali vězni), ostatní Wildnerovo katovské nářadí však neleželo zcela ladem. Roku 1801 se totiž brněnský magistrát obrátil na magistrát olomoucký s dotazem, zda by zdejší kat byl s to provést popravu oběšením a stětím. V tom ohledu Wildner nevzbuzoval pochybnosti, a tak se 6. března onoho roku, „opatřen potřebným nářadím k naražení hlavy na kůl“, vypravil do Brna, aby účinkoval při exekuci stanovené na 8. března. O rok později, 14. března 1802, si Wildnera vyžádal štáb pluku č. 7, aby oběsil jednoho vojáka dotyčného pluku.⁴²

Úmrtní záznam šedesátiletého olomouckého kata a pohodného Ignáce Wildnera ze dne 21. dubna 1812. Příčinou smrti byl „Durchfall“, průjem, tedy některá ze střevních infekcí. (Matrika zemřelých farnosti kostela sv. Michala, Zemský archiv v Opavě, pracoviště Olomouc, inv. č. 5647, s. 391)

Po Wildnerově smrti 21. dubna 1812⁴³ prodala vdova Františka Wildnerová dne 2. února 1814 olomouckou katovnu za 6500 zlatých vídeňského čísla Františku Janu Hořínkovi, přezdívanému „Birko“ (patrně „Pivko“, z německého výrazu pro pivo – Bier, popř. „Pírko“). Hořínek byl pražským rodákem, působil jako městský kat v Litomyšli a Hradci Králové, mj. roku 1809 popravil „ke spokojenosti“ v Josefově Jana Hatfleische; Hořínkova manželka byla dcera pražského kata Selingera. Olomoucký kat a pohodný František Jan Hořínek zemřel 26. září 1817 na „Nervenfieber“, nervovou horečku, čímž se tehdy rozuměl břišní tyf.⁴⁴ Na jeho místo nastoupil roku 1814 jeho bratr, třidvacetiletý Antonín Hořínek, vojenský zdravotník („Unterarzt“ – doslova „podlékař“), jenž si katovnu, oceněnou na 6000 zlatých vídeňského čísla, nechal připsat do vlastnictví 16. října 1822 a 27. října 1846 ji postoupil své manželce Barboře, rozené Růžičkové, dceři pohodného z Dobrušky u Mladé Boleslavi,⁴⁵ za 1200 zlatých konvenční měny. Antonín a Barbora Hořínkovi měli tři děti – Františka, zemřelého ve třech letech věku 4. ledna 1824, Sabinu, narozenou 30. července 1831 a zemřelou 1. března 1849 na souchotiny, a Josefa, narozeného 3. února 1837; jako povolání otce je v matričních záznamech uváděno eufemistické označení „Freyman“. Z Hořínkem provedených exekucí je podrobně dokumentováno oběšení pětadvacetiletého Josefa Richtera sedláka z Mladějova (zastřelivšího 20. srpna 1833 svou ženu Marii), jež se uskutečnilo v Olomouci dne 30. června 1835.⁴⁶ Také Antonín Hořínek se

vydával na „pracovní cesty“, například roku 1834 do Uherského Hradiště, kde 26. června oběsil již pět let vězněného krejčovského mistra Františka Vašického, jenž 3. srpna 1829 bestiálně zavraždil polního kuráta Václava Koubu.⁴⁷ Jako olomoucký městský kat a pohodný účinkoval Antonín Hořínek do 2. března 1860, kdy v 69 letech zemřel na dnu.⁴⁸ Vdova Barbora Hořínková prodala 8. prosince 1866 katovnu za 3800 zlatých Rajmundovi a Anežce Nietschovým.⁴⁹

Jak již bylo uvedeno výše, přestavbou katovny na Nietschovu továrnu v následujících letech zaniklo obydlí olomouckých popravčích a pohodných, skončila však i katovská živnost v Olomouci. Od sedmdesátých let 19. století se popravky v Rakousku-Uhersku odbyvaly za zdmi trestnic; jak tomu bylo v tom ohledu v Olomouci, zatím nevíme. Poznamenejme jen, že v následujícím století, a to v období meziválečné Československé republiky, se Olomouc „proslavila“ popravou pověstného lupiče a několikanásobného vraha Martina Leciána, sedmadvacetiletého zběhlého vojína, jehož dne 3. října 1927 na dvoře olomouckého divizního soudu (nyní budovy Vrchního státního zastupitelství na třídě 17. listopadu) oběsil státní popravčí pro Čechy a Moravu Leopold Wohlschläger z Prahy.⁵⁰ Leč o olomouckých popravištích a popravách pojednáme ve druhé části této stati, jež bude otištěna v následujícím čísle *Zpráv Vlastivědného muzea v Olomouci*.

Poznámky

¹ Rovněž *Züchtiger* a eufemisticky *Freymann* (doslova „svobodník“, podobně v Olomouci *bei freien weiber* – „u nevěstek“).

² OSN, díl XIV, Praha 19XX, s. 49.

³ Zatímco *drnomistr* je kalkem (tj. doslovným překladem) německého kompozita *Wasen-* nebo *Rasenmeister*, z něhož se někdy vykládá též výraz *ras*, *antoušek* vznikl údajně zobecněním jména pražského pohodného Antona Schecka. Navrhovaný český oficiální název pro pohodného *výtažný* se neujal. Viz R e j z e k, J.: Český etymologický slovník. Voznice 2001, s. 55.

⁴ Roku 1612 obdržel olomoucký popravčí od městské rady 1 zlatý za uzdravení jistého pacholka, který si zlomil ruku při práci, roku 1732 měl zdejší kat za kurýrování nemocných krav či koz („Melktiere“) obdržet jednu fůru sena a dvě vědra piva, roku 1752 stará katovka kurýrovala zlou prašivinu ve Skrbeni. Viz N a t h e r, W.: Die Olmützer Häuserchronik I. Olmütz 2005, s. 208–209; t ý ž: Kronika olomouckých domů I, přeložil a redakčně upravil V. Spáčil. Olomouc 2007, s. 216–217. Při redakční úpravě českého překladu, jenž dále citujeme, byly z německého originálu Natherovy kroniky vypouštěny některé údaje a jiné doplněny, což se týká i pasáže věnované olomoucké katovně (čp. 141) na stranách 207–211 německého originálu a na stranách 214–218 českého překladu prvního dílu.

⁵ Viz R e j z e k, J.: c. d., s. 268.

⁶ Cit. překlad B. Ryby, Nejstarší legendy přemyslovských Čech, vyd. O. Králík. Praha 1969, s. 30. – Na legendu *Crescente fide* navazuje legenda *Život Václava, knížete českého*, kterou sepsal mantovský biskup Gumpold pro císaře Otta II. patrně roku 975; podle tohoto legendisty sv. Václav, „aby pak ohavné památky mučidel dále se nevzmáhaly, všechny šibenice, postavené na mnohých místech jeho království k věšení lidí, dal nadobro strhnutí a nedopustil, aby za jeho času byly zase obnoveny“. Cit. překlad Z. Kristena z téže edice, s. 40. – Tzv. Kristiánova legenda *Vita et passio sancti Wenceslai et sanctae Ludmilae aviae eius* (*Život a umučení svatého Václava a báby jeho svaté Ludmily*) z let 994–995, jejímž autorem byl mnich benediktinského kláštera v Břevnově u Prahy (nyní pražské čtvrti), uvádí na to téma: „Neboť když některý provinilec octl se před sborem soudců a soudcové se za jeho přítomnosti chystali nad ním vyknout ortel smrti, vycházel pod nějakou záminkou ven a skrýval se, kam mohl, pamětliv hrozby Kristovy v evangeliu: ‚Nesudte a nebudete souzeni, neodsuzujte a nebudete odsouzeni‘ (Luk. 6, 37). Žaláře a šibenice za starodávna postavené a až do jeho doby stojící bořil [...]“. Cit. překlad A. Stříže z téže edice, s. 73. – Viz dále S v á t e k, J.: Dějiny poprav a katů v Čechách. Praha 2004, s. 15; V o n d r u š k a, V.: Katovny a mučírny. Praha 1993; S c h i n d l e r, A.: Tajemná Olomouc, Olomouc 1998, s. 61–63; t ý ž: Tajemná Olomouc IV. Olomouc 2007, s. 120–122.

⁷ Prameny dějin českých podle nadání Palackého I, Životy svatých a některých jiných osob nábožných, Praha 1873, s. 252–253. – Za pravděpodobnějšího autora této svatovojtěšské legendy se pokládá opat Lev (Leo), Canapariův předchůdce v úřadě opata benediktinského kláštera na římském Aventinu (srov. výše citovanou edici O. Králíka, s. 27). – V jiných svatovojtěšských legendách je poprava cizoložnice popsána méně kon-

krétně, např. ve *Verších o utrpení svatého Vojtěcha, biskupa a mučedníka* (*Versus de passione S. Adalberti*, tzv. legenda Q) takto: „Jako je rvána ovce, již vlk byl uloupil dravý, / tak i ta žena dle rozsudku manžela rozhněvaného / smrtí splatila to, že hříšně užila těla.“ Cit. překlad F. Stiebitze z uvedené edice, s. 121. Bruno z Querfurtu v legendě *Život a utrpení sv. Vojtěcha, biskupa a mučedníka* (napsané asi roku 1004) vypráví, že pronásledovatelé cizoložnice „vnikli do chrámu, vytáhli za vlasy třesoucí se ženu a sřáli jí hlavu“. Cit. překlad J. Vilikovského z uvedené edice, s. 144. – Viz též Králík, O.: *Filiace vojtěšských legend*. Praha 1971.

⁸ Viz Schüssler, M.: Předběžné výsledky statistického průzkumu kriminality v Olomouci v pozdním středověku na základě *Liber actuum notabilium*, Státní okresní archiv Olomouc 1991. Olomouc 1992, s. 68–91; Štěpán, V.: Proskripční záznamy v nejstarší městské knize Olomoucké, Ročenka Státního okresního archivu v Olomouci 1 (20), 1992. Olomouc 1993, s. 39–48; Kaňák, B.: Příspěvek k hrdelnímu právu v Olomouci, tamtéž, s. 191–196.

⁹ Fojt (*advocatus, judex, stadtvogt*) původně reprezentoval královskou moc na městském soudu a současně vystupoval jako hlava města. Prvním známým olomouckým fojtem byl jistý Štěpán, zastávající svůj úřad již před rokem 1249. Po roce 1410 se do čela městské rady dostává první radní – *purkmistr*, roku 1498 město dědičný fojtský úřad od fojta Šebestiána Salcara odkoupilo. Fojt, řečený nadále *rychtář* (z něm. *Richter* – soudce), byl poté městským úředníkem, do jehož kompetence spadala městská policie a veřejný pořádek, méně závažné delikty, stíhání a vazba zločinců a dohled nad mučením vyšetřovaných; byl tedy i představeným městských *šerhů* (z něm. *Scherge* – biřic) a kata.

¹⁰ „Wylczo de Thopoczau, filius olym Nicolai advocati, scriptus est pro eo, quod ipse tempore nocturno subtraxit duos equos cum Jencone de Cokorn duorum peregrinorum in domo Dytuschii pellificis.“ Nejstarší městská kniha olomoucká z let 1343–1420, vyd. V. Spáčil. Olomouc 1982, s. 36 a 203.

¹¹ Do roku 1735 bylo na Moravě přes 200 hrdelních soudů, pak byl jejich počet omezen na královská a větší municipální (venkovská) města. Josefinský patent z 20. srpna 1787 ustanovil na Moravě osm městských magistrátů jakožto hrdelních soudů. Tresty smrti mohly vynášet též soudy vojenské – plukovní a posádkové, a to až do 14. září 1868, kdy byly zřízeny brigádní soudy. Podle vojenských soudních artikulů z roku 1699 se dezerce trestala pověšením, často se vyskytoval trest smrti zastřelením, smrtí delikventa mohlo skončit i pověstné „běhání uličkou“. K personálu plukovního soudu tehdy náleželi profous (správce plukovního vězení), biřici a kat. Viz Procházka, Z. a kol.: *Vojenské dějiny Československa*, II. díl. Praha 1986, s. 178–180.

¹² Srov. Spáčilová, L. – Spáčil, V.: *Památná kniha olomoucká* (kodex Václava z Jihlavy) z let 1430–1492, 1528. Olomouc 2004, s. 266–267.

¹³ Státní okresní archiv Olomouc, Archiv města Olomouce, fond Zlomky registratur 1426–1786 (1890), inv. č. 673; Kamenníček, J.: *Zemské sněmy a soudy moravské I*. Brno 1900, s. 167–168; Fiala, J.: *Olomoucký pitaval*. Praha 1994, s. 31–32, 39.

¹⁴ Viz Fiala, J.: c. d., s. 32. – Více žádostí různých městských magistrátů adresovaných magistrátu města Olomouce o zapůjčení kata je uchováno ve Státním okresním archivu v Olomouci, Archiv města Olomouce, fond Zlomky registratur 1426–1786 (1890), inv. č. 3314 a 3819, objevují se i ve fondu Listiny (inv. č. 835, 865, 885, 917, 919, 1079, 1088). – V roce 1568 žádal olomouckou městskou radu převor olomouckého kláštera kartuziánů o vyslání zdejšího kata do Jívové, kde klášterní poddaný Bartoloměj Tegel „po smrti obchází a škodí dobytku“ (Listiny, inv. č. 898, Nather, W.: c. d., s. 215), kat tedy zřejmě musel nebožtíka exhumovat a s mrtvolou naložit jako s upírem. Roku 1584 žádal Jan starší ze Žerotína naléhavě město Olomouc o vyslání kata do Velkých Losin (Listiny, inv. č. 1071, Nather, W.: c. d. s. 216), dne 27. května 1585 požádal Jiří Trachtínský z Trachtína, úředník kláštera Hradiska, purkmistra a radu města Olomouce o zapůjčení kata (viz Spáčil, V.: *Sbírka listin Archivu města Olomouce 1261–1793*. Olomouc 1998, s. 265, inv. č. 1155) apod.

¹⁵ Roku 1529 byl v Olomouci popraven jistý lékař, který otrávil svou ženu a ve slezském městě Nise založil sedm ohňů. Byl patrně upálen, neboť katův účet zní na 16 grošů za „upálení hříšníka“. Nather, W.: c. d., s. 215.

¹⁶ Viz Morav, K.: *Šternberská exekuce roku 1630*, Okresní archiv v Olomouci 1974. Olomouc 1975, s. 64–65; t ý ž: Malá statistika kriminality, Okresní archiv v Olomouci 1980. Olomouc 1981, s. 139–140; t ý ž: O poplatcích za výkon kata, tamtéž, s. 133; Koudela, M.: *Smolná kniha města Šternberka*, Okresní archiv v Olomouci 1990. Olomouc 1991, s. 85–86.

¹⁷ Nather, W.: c. d., s. 215; dále viz Fiala, J.: c. d., s. 29, 39; Čermák, M.: *Olomoucké hospody, zájezdní hostince, hotely, vinárny a kavárny v minulosti*. Olomouc 2004, s. 81. – Další informace na toto téma k roku 1553 cituje H. Kux, c. d., s. 101: „Vom Reinigen der Stadt 3, vom Ausführen eines Os als Schwein, Hund und dgl. 2, von einem toten Ochsen, Khue oder Roß aus der Stadt zu führen 8 Groschen; davon, daß er aus alder Gewonheit alle Quatember die Stadt von Hunden raumet und die auffehet, ihr nächtlchs Schrey zu stillen, von itzigen Stück 2 Denare. Item wann er auch etwan ein heimlich Gemach (scil. Kanal, Abort) in der Stadt ausraumbt und ausführet, gibt man ihm über eine Nacht 28 Gr. und ein Pfundt Kerzen, einen Eimer Pier, oder Laib Prott und nichts mehr. (Od čištění města 3, od vyvážení mršiny jako prasete, psa apod. 2, od vyvezení vola, krávy nebo koně z města 8 grošů, krom toho když on /tj. kat/ město zbaví psů a utiší jejich

- noční rámus, od každého kusu dva haléře. Dále když rovněž domácí nadělání /tzn. obsah stoky či záchodu/ odklidí z města, dostane za noc 28 krejcarů, libru svíček, vědro piva nebo pecen chleba a nic více.)“
- ¹⁸ N a t h e r, W.: c. d., s. 216.
- ¹⁹ Viz R y b í č k a, A.: Kašpar Jan Bílek z Bílenberka, Časopis Českého muzea, roč. 1863, s. 398; Ottův Slovník naučný, díl XV. Praha 1900, s. 383; S v á t e k, J.: c. d., s. 93–94.
- ²⁰ Viz S v á t e k, J.: c. d., s. 113–115; Ottův Slovník naučný, díl V. Praha 1892, s. 597; tortura byla v Rakousku zrušena roku 1787.
- ²¹ Za vlády Josefa II. se uskutečnila jediná poprava – 10. března 1786 byl popraven ve Vídni lámáním kolem zloděj a úkladný vrah Franz von Zahlheim. Viz L i š k a, P. – S e y r l, H.: Mordy a jiná lotrovství. Praha 1994, s. 153–162. – Těžcí zločinci byli odsuzováni k nuceným pracím v okovech na stavbách pevností nebo k vlečení lodí proti proudu Dunaje, což se fakticky rovnalo trestu smrti.
- ²² Viz Ottův Slovník naučný, díl XIV. Praha 1899, s. 50.
- ²³ Viz <http://www.spsmvbr.cz/muzeumzla/wohlschlager/wohlschlager.html>.
- ²⁴ Viz http://www.spsmvbr.cz/cesky/os_stranky/jedlicka/trestsmrti/trestsmrti.html; http://cs.wikipedia.org/wiki/Trest_smrti.
- ²⁵ Hradební věž Katovské branky do tzv. Výpadu (nyní Bezručových sadů) se – byť v pozměněné podobě – dochovala do dnešních dnů; roku 1844 byla věž zesílena cihlovým pláštěm.
- ²⁶ Viz N a t h e r, W.: c. d., s. 207–209.
- ²⁷ Z i m p r i c h, R.: Zur Geschichte des k. k. Lyzeum in Olmütz (1782–1827). Steinheim am Main 1965, s. 25.
- ²⁸ N a t h e r, W.: c. d., s. 216.
- ²⁹ S r o v. K u x, H.: Verwaltungsgeschichte der Stadt Olmütz. Olmütz 1942, s. 101: „Der Scharfrichter oder ‚Henker, resp. Züchtiger‘ (tortor) hat außer der freien Herberg in verruftenen ‚Hengergässl‘ (an Stelle der heutigen Metallwarenfabrik Nietsche den bescheidenen Wochenlohn von 5 Gr. (Popravčí neboli kat /tortor/ měl kromě svobodného obydlí ve vyhlášené ‚Katovské uličce‘ /v místě dnešní Nietschovy továrny na kovové zboží/ určen týdenní plat 5 grošů.)“
- ³⁰ N a t h e r, W.: Kronika olomouckých domů I, přel. V. Spáčil. Olomouc 2007, s. 214–218.
- ³¹ Tamtéž, s. 215; viz rovněž Okresní archiv Olomouc – Olomoucká souhrnná kronika z let 1432–1456 sestavená Bedou Dudíkem, překlad Josef Pucek, separát 1980–1983. Olomouc 1983, s. 142.
- ³² Tamtéž, s. 147.
- ³³ N a t h e r, W.: c. d., s. 216.
- ³⁴ Tamtéž.
- ³⁵ Tamtéž.
- ³⁶ Tamtéž.
- ³⁷ Tamtéž, s. 154 a 216.
- ³⁸ N a t h e r, W.: Die Olmützer Häuserkronik I. Olomouc 2005, s. 210; t ý ž: Kronika olomouckých domů I. Olomouc 2007, s. 217.
- ³⁹ Tamtéž.
- ⁴⁰ Tamtéž.
- ⁴¹ Tamtéž.
- ⁴² Tamtéž.
- ⁴³ Podle příslušného záznamu v matrice zemřelých farnosti kostela sv. Michala, uložené ve fondech Zemského archivu v Opavě, pracoviště Olomouc, inv. č. 5647, s. 391, zemřel Ignác Wildner dne 21. dubna 1812 ve věku 60 let na „Durchfall“, průjem, zřejmě tedy na některou ze střevních infekcí. – W. N a t h e r, c. d., s. 217, mylně sděluje, že Ignác Wildner zemřel v roce 1813.
- ⁴⁴ Matrika zemřelých farnosti kostela sv. Michala, uložená ve fondech Zemského archivu v Opavě, pracoviště Olomouc, inv. č. 5647, s. 458. Podle dotyčného matričního záznamu se zemřelý jmenoval Jan Hořínek a byl stár pouhých 23 let, což je vzhledem k údajům o Hořínkově kariéře uváděným W. N a t h e r e m, c. d., zjevný omyl.
- ⁴⁵ Jak je patrno, stále ještě příslušníci rodin katů a pohodných uzavírali sňatky mezi sebou.
- ⁴⁶ F i a l a, J.: c. d., s. 286–291.
- ⁴⁷ Tamtéž, s. 276–278. – O Hořínkově činnosti jako městského pohodného pojednal W o n d r á k, E.: Boj proti vzteklině v 19. století v Olomouci, Ročenka Státního okresního archivu v Olomouci 1 (20), 1992. Olomouc 1993, s. 51–64.
- ⁴⁸ Matrika zemřelých farnosti kostela sv. Michala, uložená ve fondech Zemského archivu v Opavě, pracoviště Olomouc, inv. č. 5648, s. 134.
- ⁴⁹ N a t h e r, W.: c. d., s. 217–218; F i a l a, J.: c. d., s. 278–277, 303–308.
- ⁵⁰ Viz zejm. U r b á š e k, P.: Zločinec – Příklad Martina Leciána. In: Fasora, L. a kol.: Člověk na Moravě v první polovině 20. století. Brno 2006, s. 319–329; dále viz např. <http://www.spsmvbr.cz/muzeumzla>.

Resümee

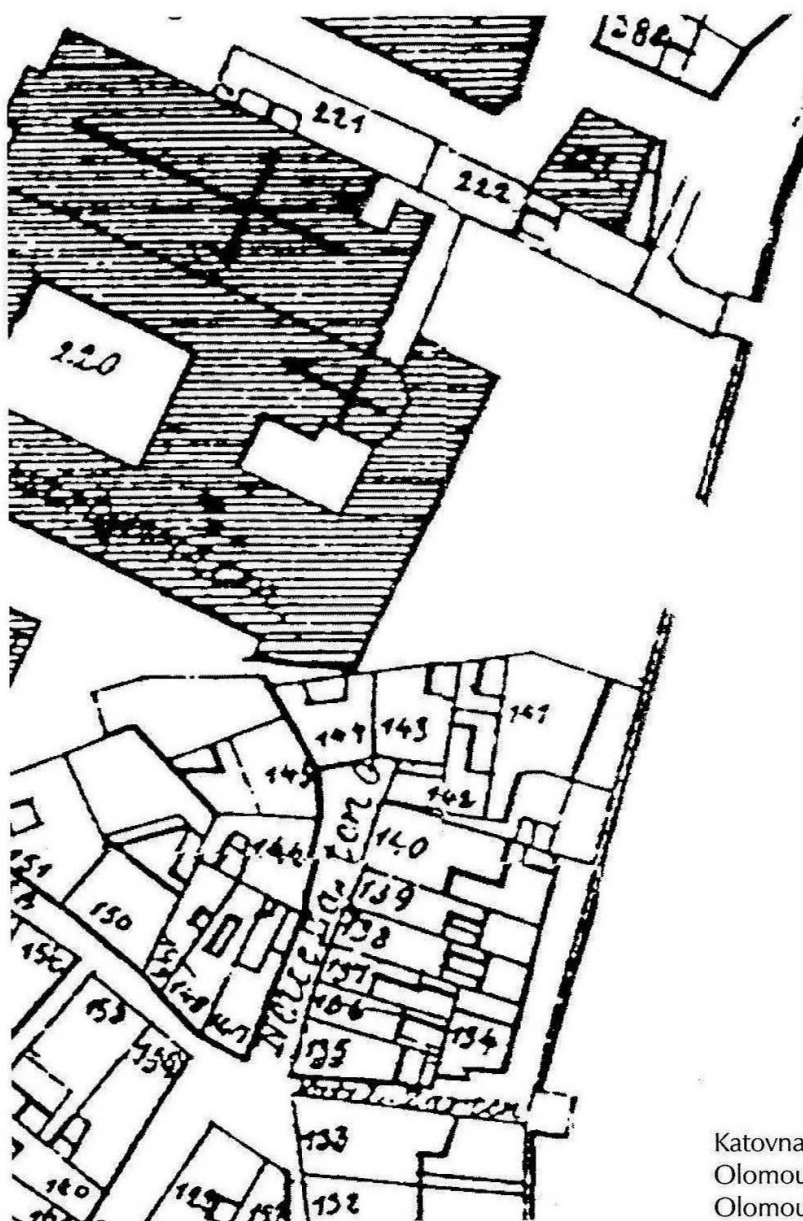
Aus der Geschichte des Henkerhandwerks in Olmütz

I. Die Olmützer Henker und das Henkerhaus

Jiří Fiala, Philosophische Fakultät der Palacký-Universität in Olmütz

Mit Rücksicht darauf, dass der Olmützer Stadtrat bis zum Jahr 1850 als das Blutgericht funktionierte, hielt die Stadt Olmütz seit Anfang ihrer Existenz bis zur Hälfte des 19. Jahrhunderts ihren Scharfrichter, in der Regel auch einen die Henkersknächte einstellenden Abdecker. Weil diese Leute und auch ihr Handwerk für ehrlos gehalten wurden, war ihre Wohnstätte – das Henkerhaus und das Abdeckerhaus (Nr. 141) in Olmütz am Ende der Henkergasse (Katovská ulička) entlang der Stadtmauer (das Gebäude ging in den 60er Jahren des 19. Jahrhunderts zugrunde) untergebracht, in der sie die sg. Henkerpforte mit einem Turm benutzten (umgebaut im Jahr 1844). Autor des Beitrags behandelt weiter die einzelnen Olmützer Henker, sofern Informationen von ihnen erhalten wurden – beginnend mit dem im Jahr 1517 in Olmütz wirkenden Henker Jošt und endend mit dem städtischen Henker und Abdecker Antonín Hořínek, der im Jahr 1860 starb. Den Olmützer Richtplätzen und Hinrichtungen wird der II. Teil dieser Abhandlung gewidmet, der im folgenden Heft der *Mitteilungen des Heimatkundemuseums in Olmütz* (Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci) nachgedruckt wird.

Übersetzt von Olga Himmlerová

Katovna (čp. 141) na výřezu z plánu města Olomouce z roku 1849 (Státní okresní archiv Olomouc, Sběrka map a plánů, inv. č. II 17/183)

Areál Nových Zámků u Litovle v prvních desetiletích 19. století

Lenka Křesadlová, Národní památkový ústav, ú. o. p. Kroměříž

Předchůdcem dnešního klasicistního zámku byl již v polovině 16. století lovecký zámek patřící pánům Černohorským z Boskovic. Když úsovské panství získali Liechtensteinové, nechali zde po roce 1690 vystavět barokní zámek, který byl v letech 1730–1733 stavebně upravován dle projektu architekta Antonia Beduzziho (Kuthan 1999).

K zámku patřil rozsáhlý lovecký revír. Jak ukazuje mapa prvního vojenského mapování (1780–1783), vycházela od budovy hvězdice čtyř barokních os. Hlavní osa vedla od Litovle k zámku a pokračovala dál jako průsek lesem. Druhá dvojice os (lesních průseků) směřovala k rybníku u obce Střelice a na obec Mladeč. Nedaleko zámku se nacházely dvě hájenky a mlýn. Hospodářské zázemí zajišťoval nedaleko stojící statek nazývaný Nový dvůr.

Výřez mapy I. vojenského mapování (1780–1783)
(<http://oldmaps.geolab.cz>)

Dne 25. února 1805 barokní zámek vyhořel a již v letních měsících roku 1806 vyhotovil knížecí architekt Joseph Hardtmuth plány na jeho obnovu v klasicistním stylu. Stavba byla pod vedením ing. K. Rudzinského dokončena v roce 1808 (Wilhelm 1990). Kníže Jan I. z Liechtensteina (1760–1836)¹ nechal nejen přestavět zámek, ale došlo i k úpravě okolní krajiny v přírodně-krajinářský park. Autorem projektu úprav byl pravděpodobně Bernhard Petri², který se mezi roky 1800–1808 spolu s knížecím architektem Josephem Hardtmuthem³ podílel na úpravách zahrad v majetku knížecího rodu v Lednici, ve Valticích, v Kolodějích aj.

Pravděpodobně z prvního desetiletí 19. století pocházejí dva dochované, dosud nepublikované plány zachycující okolí Nových Zámků.⁴ Jejich autorem byl ing. Joseph Fa-bich. Plány zobrazují již dokončenou parkovou úpravu. K jejímu založení došlo pravděpodobně bezprostředně po požáru zámku, ale již v několika předcházejících letech byly lesní porosty obohaceny o výsadby exotických dřevin z produkce lednických školek⁵, jak dokládají záznamy o dodávkách „cizokrajných lesních i zahradních stromů“ pro lesní

Situační plán areálu v Nových Zámčích (Situationsplan von Neuschloß Seiner Durchlaucht des regierenden Herrn Fürsten, Johan von und zu Lichtenstein, Jagdschloß und Thiergarten), pravděpodobně z 30. let 19. století, autor lesmistr Johann Glaser (Hausarchiv Liechtenstein, Wien) (Foto: autorka)

úřad v Nových Zámčích. V letech 1802–1805 bylo přivezeno 600 ks platanů (*Platanus* L.), 700 ks javoru jasanolistého (*Acer negundo* L.), 600 ks akátu bílého (*Robinia pseudoacacia* L.), 100 ks amerických jasanů (*Fraxinus americana* L.), 2400 ks pyramidálních topolů (*Populus nigra* L. 'Italica'), 1500 ks kanadských topolů (*Populus x canadensis* Moench.) a borovice vejmutovka (*Pinus strobus* L.).⁶ Podle dochovaných plánů byla část porostů v okolí zámku sahající až k vrchu Třesínu ohraničena kamennou zdí nebo dřevěným plotem⁷. Vznikl tak parkově upravený areál, ve kterém bylo možno chovat zvěř oborním způsobem.

Park protínala cesta (bývalý barokní průsek) vedoucí z Litovle do Mohelnice. V její blízkosti stála budova zámku a naproti ní, na druhé straně cesty, byl zřízen hospodářský dvůr (Mayerhof). V okolí dvora byly založeny tři pastevní louky osázené solitérními dřevinami a lemované sítí tzv. anglických cest⁸. Od okolních lesních porostů byly odděleny hustým pásem dřevin. Přesto, že byla na jejich místě později zřízena pole, původní trasy cest zůstaly zachovány. K hospodářskému zázemí dále patřila kuchyňská zahrada (*Kuchelgarten*).

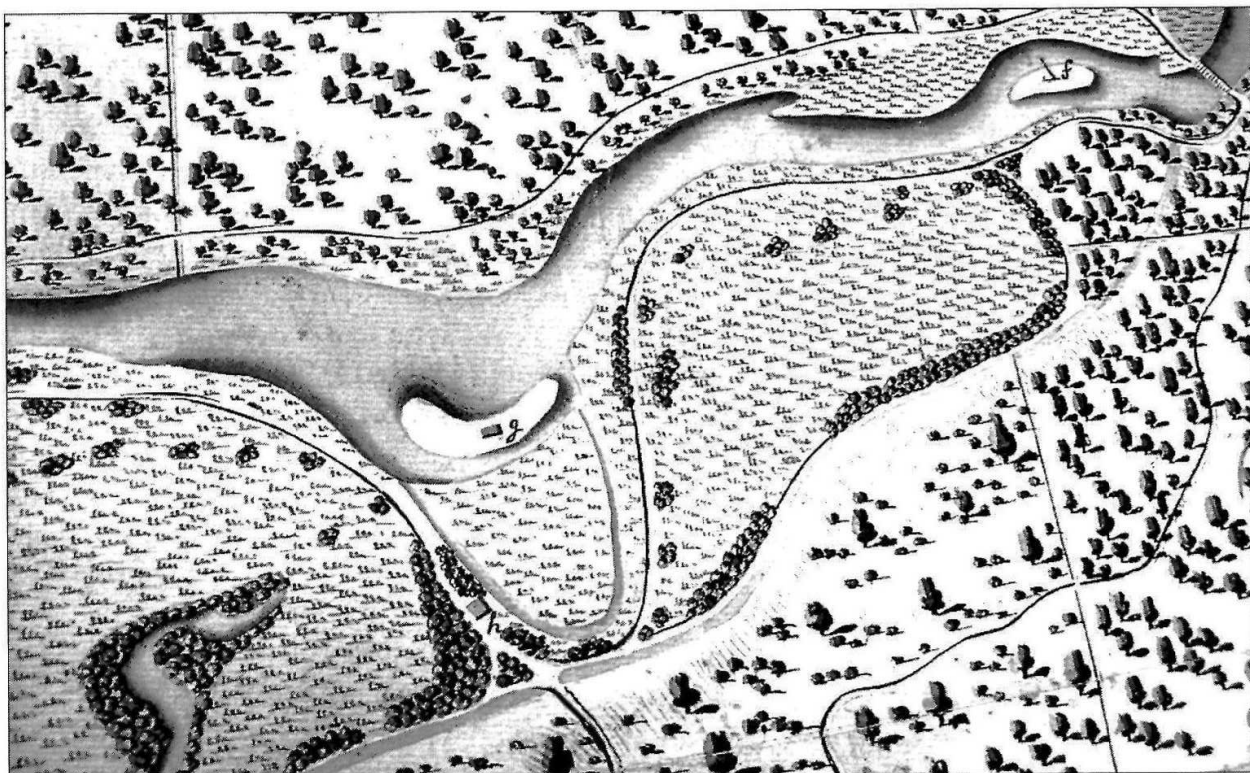
V sousedství kuchyňské zahrady byl kamennou zdí vyčleněn obdélný prostor, ve kterém se nacházela bažantnice (*Fasangarten*). Na travnatou plochu s drobnou vodní plochou zde navazoval porost stromů a keřů, sloužící jako kryt pro pernatou zvěř. Obslužný personál obýval několik domků postavených v blízkosti bažantnice.

V části napravo od cesty se dále rozprostíralo travnaté údolí (*Rosenthal*) s větší vodní plochou a ostrůvkem. Vodní plocha je v tomto prostoru zakreslena již na mapě prvního vojenského mapování. Kromě pravoúhlého rastru obslužných cest byl lesní porost v parku přístupný i několika vycházkovými pěšinami.

Hlavní, parkově upravená část areálu byla založena na druhé straně cesty, v nivě řeky Moravy. V korytě řeky, na uměle vybudovaných ostrovech, i na jejím břehu byla umístěna řada zahradních staveb: rybářský domek (*Fischerhaus*), objekt lázní (*Baadhaus*), obelisk (*Obelisk*), chrámek (*Tempel*). Tok řeky byl překlenut několika mosty.

Od zámku vedla cesta přes louku osázenou solitérami i skupinami dřevin k lázním stojícím na břehu uměle vyhloubeného vedlejšího ramene řeky. Od lázní se nabízel výhled na rybářský domek umístěný na nedalekém ostrově.⁹ Nad porosty čněl obelisk, čtyřboký jehlan složený z množství kamenných kvádrů, který byl postavem na dalším ostrově, několik desítek metrů dále proti proudu řeky.¹⁰

V prohlídce areálu se mohlo pokračovat buď dále po cestě vedoucí podél toku řeky, nebo vstoupit do porostu lesa, kde bylo zřízeno několik odpočívadel (*Bereits angelegte Sitze*). Vzápětí návštěvník spatřil kruhový antický chrámek stojící na skalnatém ostrohu nad řekou Moravou. Byl označován jako Chrámek přátelství (*Freundschaftstempel*). Architekt Hardtmuth, autor projektu stavby, jej původně pojmenoval jako Sibiylin chrám (*Sibyllentempel*).¹¹ Plány na jeho výstavbu z roku 1806 jsou uloženy v liechtensteinském archivu ve Vaduzu (Wilhelm 1990). Novozámecký chrámek byl postaven v iónském stavebním řádu se sloupy polozapuštěnými do obvodového zdiva.

Plán parkové úpravy okolí Nových Zámků (*Neuschlosser Park – In welchen die Anlage der Wege mit Gruppierungen zu ersehen*) z počátku 19. století, autor ing. Joseph Fabich. Detail úpravy s romantickými stavbami: f) Obelisk, g) Fischerhaus, h) Baadhaus (Hausarchiv Liechtenstein, Wien) (Foto: autorka)

Nedaleko Chrámku přátelství bylo možné přejít řeku, po anglické cestě lemované stromy projít vlhkými loukami a stanout u skalnatého úbočí vrchu Třesína. Tvůrce parku mistrně využil výjimečných přírodních podmínek místa a nabídl návštěvníkovi mrazivě romantickou scénérii: jeskyni, kamennou bránu, visuté mosty překlenující průrvy, cesty vedoucí po okraji příkrých srázů. Vše vrcholilo u tzv. Rytířské síně. Odtud se naskýtal pohled na budovu nového zámku, na Chrámek přátelství i obelisk a také do údolí se stádečky pasoucí se vysoké zvěře¹². V této podobě zachytil park okolo roku 1820 rakouský malíř a grafik Ferdinand Runk.

Ferdinand Runk: Nové Zámky, okolo roku 1820
(Z publikace Wilhelm, G.: Joseph Hardtmuth Architekt und Erfinder. Wien 1990)

Jak je uvedeno výše, cesty členitým skalnatým terénem směřovaly k další romantické stavbě. Na plánech je označována jako Rytířská síň (*Ritter Saall, Ritter Schloss*) nebo také Zřícenina (*Ruin*). Dle názvu by se dalo předpokládat, že půjde o architekturu v neogotickém stylu, ale J. Hardtmuth vyprojektoval antický chrámek obdélného půdorysu. Sloupy v dórské stavební řadě nesly kladí s vlysem vyplněným reliéfy, střechu a štít s tympanonem.¹³

Od Rytířské síně bylo možné sejít k nedaleké hájovně (*Jagenhaus, Jagerhaus*), postavené původně v neogotickém stylu, a opustit areál obory cestou směrem k obci Mladeč, nebo se po okružní cestě vrátit k budově zámku.

Díky dochovanému podrobnému plánu úprav vrchu Třesín od Josepha Fabicha víme, že nově budované cesty byly, dle popisu, určeny buď k jízdě na koni (*Reith Weege*) nebo v kočáře (*Fahrt Weege*). Také část tzv. skalních mostů, pravděpodobně dřevěných, byla určena pro jezdce na koni (*Felsen reith Brücken*), část pro kočáry (*Felsen fahrt Brücken*). Dle charakteru cesty označené jako „jízdni cesta“ (prudké zatáčky, dlouhé mosty) by se dalo soudit, že byla vhodná spíše pro pěší návštěvníky než pro povozy.

Plán parkové úpravy okolí Nových Zámků z počátku 19. století, detail úprav vrchu Třesína (*Neuschlosser Parck Plann des Theils Střezen – In welchen die Kalch Felsen und Höhlungen mit denen sich schlänglenden Fahrt und Reith Wegen nebst Felsenbrücken dan angelegten Insell Teüches zu ersehen*), autor ing. Joseph Fabich: 1/ *Fahrt Weege*, 2/ *Reith Weege*, 3/ *Ritter Schloss*, 4/ *Felsen fahrt Brücke*, 5/ *Felsen reith Brücke*, 6/ *Gemauerte Felsen Brücke*, 7/ *Insel Brücke*, 8/ *Budschkowa Djora*, 9/ *Baldachingang* (Hausarchiv Liechtenstein, Wien) (Foto: autorka)

Prameny vyvěrající na úpatí vrchu Třesína, dnes označované jako Řimické vyvěračky, byly dle plánu svedeny do nevelkého rybníka se souborem ostrovů propojených mosty (*Insel Brücken*). Cesta přes mosty byla jistě určena pro pěší. Poslední most dovedl návštěvníka ke vchodu do jeskyně a ten mohl absolvovat tzv. Baldachýnovou cestu (*Baldachingang*). Cesta „do nitra skály“ vznikla propojením dvou sousedních jeskyní umělým překopem. Dnes se tento útvar výstižně nazývá jeskyně Podkova. Dříve byla označována jako *Budschkowa Djora*. Známé Mladečské jeskyně nebyly v době budování parku ještě objeveny.

Další romantickou stavbou na cestě byl zděný skalní most (*Gemauerte felsen Brücke*), dnes nazývaný Čertův most. Nejedná se o most, ale o klenutou bránu z kamenů, dříve opatřenou na vnitřní straně umělými krápníky. Mimo romantických stavbiček bylo na úpatí vrchu Třesínu situováno několik pecí na pálení vápna a sklep patřící pravděpodobně k nedaleké hájovně.

V obdobném stavu je park zachycen na plánu lesmistra Johanna Glasera pravděpodobně z 30. let 19. století.¹⁴ Již zde ale nenajdeme budovu lázní, ani rybářského pavilonu. Z parku byla vyčleněna část luk v nivě řeky, pastevní louky u hospodářského dvora byly přeměněny v pole. Na plánu jsou nově vyznačena místa pro umístění soli a krmelců pro zvěř.

Pravděpodobně již krátce po smrti Jana Josefa I. z Liechtensteina (1836) ztratily Nové Zámky svůj význam. Zůstala zachována budova zámku, hospodářského dvora i bažantnice. Obvodová zeď byla časem odstraněna. Od konce 19. století sloužil zámek již jen jako správní budova úsovského panství a část pozemků v jeho okolí byla pronajímána. Jak dokládají dobové pohlednice, areál bývalého parku nadále patřil k oblíbeným výletním místům.

Pohlednice se stavbou „Rytířské síně“, počátek 20. století
(Vlastivědné muzeum v Olomouci, reprofoto P. Rozsívál)

Dnes se plocha parku nalézá v Chráněné krajinné oblasti Litovelské Pomoraví. Z romantických stavbiček je možné obdivovat Chrámek přátelství, obelisk dnes označovaný jako Komín, zděnou bránu nazývanou Čertův most a jeskyni Podkovu. Po zaniklé Rytířské síni zůstalo jen místní označení Pod Rytířskou síní a torzo několika sloupů. Dnešní pěší trasy na vrchu Třesín již z větší části nekopírují původní cestní síť, která nemůže být používána vinou zániku mostů. V terénu je její trasování ještě patrné. Nejhrubším zásahem do původní parkové kompozice bylo vybudování rychlostní komunikace v nivě řeky Moravy. Asfaltová hráz přerušila přímé propojení mezi budovou zámku a vrchem Třesínem. Tím byla rozbita původní myšlenka tvůrce tohoto romantického areálu.

Literatura

- Kraetzl, F.: Das Fürstenthum Liechtenstein. Brno 1898, s. 86–89.
Křesadlová, L.: Použití rostlin a zahradnická praxe v jednotlivých etapách vývoje zahradního umění. Disertační práce. MZLU v Brně ZF v Lednici 2006, 208 s.
Kuthan, J.: Aristokratická sídla období klasicismu. Praha 1999, ISBN 80-85770-81-4.
Plaček, M.: Hrad a zámky na Moravě a ve Slezsku. Praha 1999, s. 255–256, ISBN 80-85983-72-9.
Wilhelm, G.: Joseph Hardtmuth Architekt und Erfinder. Wien 1990, 115 s., ISBN 3-205-05323-0.
Zatloukal, P.: Příběhy z dlouhého století. Olomouc 2003, 702 s., ISBN 80-85227-49-5.

Poznámky

- ¹ 10. vládnoucím knížetem rodu von und zu Liechtenstein byl v letech 1805–1836 Johann I. Josef (Jan Josef) von Liechtenstein (1760–1836), významný rakouský vojevůdce a bojovník proti Napoleonovi. Svou úspěšnou vojenskou kariéru ukončil roku 1810 s hodností polního maršála a poté se věnoval správě svých statků. Pokračoval v modernizaci hospodářství a financoval rozsáhlou stavební činnost na moravských i českých panstvích rodu.
- ² Bernhard Petri (1767–1853), významný hospodář a tvůrce zahrad. Po dokončení studia přírodních věd a hospodářství podnikl studijní cestu po evropských zemích a začal zakládat zahrady a parky v Německu, Rakousku, Maďarsku. Ve službách Liechtensteinů působil pravděpodobně mezi roky 1800–1808 jako hospodářský ředitel a autor úprav zahrad a parků v Lednici, Valticích, Kolodějích, Loosdorfu, Nových Zámcích, v Adamově aj.
- ³ Architekt Joseph Hardtmuth (1758–1816) pracoval ve službách Liechtensteinů v letech 1789–1812. Je autorem projektů řady drobných staveb v Lednicko-valtickém areálu (Sluneční chrám, Minaret, Chrám Múz, Apollónův chrám, Janohrad, Dianin chrám, Kolonáda aj.) i několika sakrálních staveb ve východních Čechách. Byl také úspěšným podnikatelem a zakladatelem továrny KOH-I-NOOR vyrábějící tužky (Wilhelm 1990).
- ⁴ Plány nesou nadpisy: *Neuschlosser Parck – In welchen die Anlage der Wege mit Gruppierungen zu ersehen; Neuschlosser Parck Plann des Theils Střezesen – In welchen die Kalch Felsen und Höhlungen mit denen sich schlängelnden Fahrt und Reith Wegen nebst Felsenbrücken dan angelegten Insell Teüches zu ersehen* (Hausarchiv Liechtenstein, Wien)
- ⁵ Na konci 18. století začal kníže Alois I. Josef von Liechtenstein vážně uvažovat o způsobu ozdravení značně zdecimovaných lesních porostů na svých panstvích tak, aby mohl uspokojit stále stoupající zájem o dřevní hmotu ze strany rozvíjejícího se průmyslu. Pojal myšlenku použít k výsadbám do lesů rychle rostoucí druhy dřevin, pocházejících z Ameriky. Za účelem předpěstování sazenic založil roku 1799 na lednickém a valtickém pastvích školky a vyslal expedici do Severní Ameriky, aby získal originální osivo (Křesadlová 2006).
- ⁶ Hausarchiv Liechtenstein Wien, A6 – Amerikanische Fosthölser.
- ⁷ V roce 1802 začala být Liechtensteiny budována zeď okolo lesních porostů nazývaných Boří les, ležících mezi Lednicí a Valticemi. Po dokončení prací dosahovala zeď délky 4 km a ohraničoval tehdy nejrozsáhlejší obor na evropském kontinentu. Zeď byla zbořena v 90. letech 19. století.
- ⁸ Anglická cesta – parková cesta lemována menšími skupinkami vysázených stromů, případně keřů.
- ⁹ O podobě těchto staveb nebyly zatím nalezeny žádné bližší informace. Jednalo se pravděpodobně o dřevěné budovy, protože měly jen krátkou životnost a po dvou desítkách let zanikly. V zámeckém parku v Lednici byly v téže době postaveny architektem Hardtmuthem lázně v egyptském stylu.

- ¹⁰ Motiv obelisku se jako symbol Egypta a zednářský atribut stal součástí architektonického programu zahrad v epoše osvícenství i v následujících obdobích. Přeneseně také symbolizoval vítězství a byl používán k označování významných míst.
- ¹¹ Antické sloupové pavilony kruhového půdorysu patřily k nejčastěji používanému typu zahradních staveb v krajinářských parcích. Prvotní předlohou jejich tvůrcům byl Sybillin chrám stojící v italském Tivoli.
- ¹² Prostor mezi vrchem Třesínem a řekou Moravou byl obehnan dřevěnou ohradou a sloužil k chovu vysoké zvěře. Na mapách z druhé poloviny 19. století je tato plocha stále nazývána „Woburka“, i když zde již zvěř chována nebyla.
- ¹³ Velmi podobný vzhled mělo i vstupní průčelí tzv. Chrámu Múz postaveného v letech 1806–1808 J. Hardtmuthem v lednickém parku.
- ¹⁴ *Situationsplan von Neuschloss Seiner Durchlaucht des regierenden Herrn Fürsten, Johan von und zu Lichtenstein, Jagdschloss und Thiergarten* (Hausarchiv Liechtenstein, Wien)

Resümee

Areal von Nové Zámky (Neuschloss) bei Litovel (Littau) in den ersten Jahrzehnten des 19. Jahrhunderts

Lenka Křesadlová, Nationalinstitut für Denkmalpflege,
Gebietsfacharbeitsstelle in Kroměříž (Kremsier)

Am Anfang des 19. Jahrhunderts wurde im Areal von Nové Zámky (Neuschloss) ein Schloß im klassizistischen Stil erbaut und seine Umgebung wurde zu einem naturgerechten Landschaftspark hergerichtet. Autoren der Herrichtungen waren Gartenarchitekt Bernhard Petri und Architekt Joseph Hardtmuth, die für den Fürsten Johann I. von Liechtenstein (1760–1836) arbeiteten. Wahrscheinlich aus dem ersten Jahrzehnt des 19. Jahrhunderts stammen zwei erhaltene, bisher nicht veröffentlichte Pläne, die die schon fertig gemachte Parkherrichtung darstellen. Das mit einer Mauer umgebene Schloßareal umfasste ausgedehnte Waldbestände, die Aue des Flusses Morava (March), auch den Kalksteinhügel Třesín. In die Landschaft wurde eine Kollektion von romantischen Bauten (Kurbad, Fischerhaus, Spitzpfeiler, Antentempel, Steintor) eingefügt, aber hier befanden sich auch ein Umfeld für die Wildzucht (Fasanerie) und Wirtschaftsobjekte (Küchengarten, Weiden, Wirtschaftshof). Ein Teil der Bauten blieb bis zu den heutigen Zeiten erhalten, aber die Gesamtkomposition des Areals wurde nachdenklich durch den Straßenausbau verletzt.

Übersetzt von Olga Himmlerová

Karel Liebscher: Chrámek přátelství, 2. pol. 19. století (Vlastivědné muzeum v Olomouci, výřez)

Václav Burian, život a dílo

(*19. 7. 1921 Podbřežice u Vyškova; † 18. 9. 1998 Šternberk)

Bibliografie – 1. část

Jaroslava Kunzfeldová, Vlastivědné muzeum v Olomouci

Historik, muzejní a vlastivědný pracovník, byl mimořádnou osobností olomouckého muzejnictví 2. poloviny 20. století. Mnozí z nás si velmi dobře pamatují na tohoto uzavřeného, skromného a pracovitého muže, zcela oddaného své práci. Vždy nás udivoval mimořádnou vzdělaností a šíří svých zájmů. I když neabsolvoval formální univerzitní studium, dosáhl v okruhu nejbližších kolegů velké vážnosti, rovněž v odborných kruzích bylo jeho jméno skutečným pojmem. Byl autodidakt, samostudiem se stal předním znalcem středověké latiny a němčiny, uznávaným odborníkem v řadě vědních disciplín. Mnozí spolupracovníci jej oslovovali *pane doktore* přes jeho odmítavé reakce, a to z úcty k jeho vědomostem. V roce 2002 mu byla udělena in memoriam Cena města Olomouce za mimořádný přínos v oblasti historie, nicméně udělení čestného doktorátu olomouckou univerzitou by představovalo důstojné završení a docenění jeho celoživotního díla.

(Foto: archiv VMO)

Václav Burian se narodil 19. července 1921 v Podbřežicích u Vyškova. Pocházel ze selské usedlosti a jako prvorozený syn měl převzít rodinný statek. Nasvědčovala tomu i jeho středoškolská studia na Státní odborné škole hospodářské ve Vyškově, kterou absolvoval 31. 5. 1939¹. V té době již měl na svém kontě 36 drobných příspěvků v regionálním tisku, od drobných článků o každodenních problémech drobných zemědělců přecházel pozvolna k oblíbené historii.

Zájem o nejstarší minulost rodného kraje v něm probudila již v raném dětství jeho stařenka Antonie Pelcová (1880–1962). Od ní se dověděl o objevu únětického pohřebiště v Padělčcích u Dražovic. Ve škole v hodinách vlastivědy zaujatě poslouchal poutavé vyprávění svého prvního učitele Jana Bartáka (1876–1952), který se osobně archeologického výzkumu v Padělčcích zúčastnil. Ale rozhodující vliv lze přičíst Václavovu otci Františku Xaverovi Burianovi (1890–1966). V roce 1931 spolu navštívili expozici pravěku na Napoleonské výstavě ve Slavkově u Brna. Odtud si odnesl nezapomenutelné dojmy. Při polních pracích jeho otec nacházel předměty z období keltského a slovanského osídlení a lze se jen domnívat, že i tyto skutečnosti měly velký vliv na utváření Burianova pozdějšího badatelského směřování.²

Dne 20. 11. 1942 byl přijat do služby³ v Krajském muzeu ve Vyškově na archivní výzkum osídlení německých obcí v okrese Vyškov od 17. století do současnosti, a tak se mu patrně podařilo vyhnout pracovnímu nasazení v prostoru Říše. I nadále pilně publikoval, v roce 1942 čítá jeho pečlivě vedený bibliografický soupis již 170 drobnějších příspěvků, většinou uveřejněných ve Vyškovských novinách. Byla válka a těžká doba jen přispívala k tomu, aby se ponořil do studia své milované historie, a tak se v jeho člancích objevují témata, kterými se v pozdějších letech zabýval – archeologie, regionální, církevní a vojenská historie.

V poválečném období, ve 2. polovině 40. let pravděpodobně žil a pracoval v hospodářství svých rodičů v Podbřežicích, jak si ostatně přáli. Je více než zřejmé, že nezhálel a dále se samostatně vzdělával. Práce z tohoto období dokládají jeho prohlubující se zájem o historii. Pravidelně publikoval od 2. poloviny 40. let ve Vlastivědném věstníku moravském, v letech 1946–1947 v Časopise Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci, realizoval na Vyškovsku několik vlastivědných přednášek k historii rodného kraje. Když nastoupil 15. února v roce 1951 do tehdejšího Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, měl za sebou již bohatou publikační činnost.⁴ Velmi rychle pronikl do muzejní práce nově se formující instituce a výrazně se podílel na vytvoření základního schématu historických sbírek. Byl kurátorem sbírkových fondů Numismatika, Olomuciana a Militaria, zasloužil se o jejich odborné zpracování a zásadní rozšíření. Muzejní práce, ale zejména vlastní soustavné studium formovaly postupně jeho odborné zaměření, které mělo skutečně velmi široký záběr. Působil v olomouckém muzeu 35 let a přes velké zásluhy musel na základě rozhodnutí tehdejšího vedení v 65 letech odejít do penze. Patřil k pilířům olomouckého muzea, byl tehdy na vrcholu tvůrčích sil a uznávaným odborníkem v olomouckých vědeckých kruzích. I nadále neúnavně publikoval a naplňoval léta badatelské práce.

V Burianově odborné a publikační činnosti lze vysledovat několik základních tematických okruhů:⁵

1. Církevní historie

Stala se jeho životním zájmem a nacházel v ní mnoho témat. Publikoval řadu prací o stavebních a funerálních kulturních památkách, církevní faleristice a heraldice, dále pak bibliografické a ikonografické soupisy o klášteře Hradisku, v 90. letech studie o Janu Sarkandrovi a gardě olomouckých biskupů a arcibiskupů.

2. Středověká archeologie

Patřil k průkopníkům středověké archeologie na Moravě. V 60. a 70. letech uskutečnil archeologické výzkumy na hradě Tepenci a kartouzce v Dolanech, přičemž jeho obsáhlé a pečlivě vedené nálezové zprávy jsou dokladem neobyčejné péle a pracovního nasazení.

3. Ikonografie Olomouce a regionální historie

Jeho soupisy ikonografického a fotografického materiálu se staly základní a výchozí studií pro zájemce o olomouckou historii. Vycházely z jeho celoživotního zájmu, směřujícího k historii dvou regionů – Olomoucka a také rodného Vyškova.

4. Numismatika

Odborně zpracoval a publikoval řadu numismatických nálezů na území Olomoucka, včetně významného mincovního nálezu v Bělkovicích.

5. Vojenská historie

Byl kurátorem fondu Militaria, který budoval od svého příchodu do olomouckého muzea. Vojenskou historií se zabýval již od mládí, ještě v době působení v rodných Podbřežicích vyšla z jeho pera řada článků o pobytu napoleonských vojsk v tomto kraji, dále pak proslul jako celostátně uznávaný dějepisec bitvy u Tovačova, zabýval se i historií 2. světové války v oblasti Olomouce (letecké bitvy nad městem, hroby padlých příslušníky sovětské armády v olomoucké oblasti).

Tento stručný biografický medailon neobsahuje objevené informace, neboť Václav Burian byl člověk uzavřený, až plachý a zároveň skromný. Nechtě tedy za něj, jak tomu bylo vždy, promluví jeho práce. Tematický záběr Václava Buriana, jak již bylo naznačeno, byl neobyčejně rozsáhlý a dotkl se mnoha vědních oborů. Výběrová bibliografie, která bude na těchto stránkách postupně publikována, vychází z naznačeného schématu Burianovy odborné činnosti. V první části vyjde soupis jeho prací z oboru církevních dějin a archeologie, pro přehlednost budou zachována pořadová čísla jeho osobní bibliografie.

Poznámky

¹ Osobní pozůstalost V. Buriana v majetku jeho bratra p. Jana Buriana, kar. č. 4.

² Zpravodaj obce Dražovice, 2006.

³ Osobní pozůstalost V. Buriana v majetku jeho bratra p. Jana Buriana, kar. č. 4.

⁴ Osobní bibliografie, uložená v Zemském archivu Opava, pobočka Olomouc obsahuje celkem 1619 záznamů, přičemž první publikovaná práce nese datum říjen 1936 a poslední záznam pochází z 5. dubna 1998. K datu nástupu do Krajského vlastivědného muzea v Olomouci čítala celkem 203 záznamů – drobné články, přednášky a rukopisy.

⁵ Byly použity údaje z následujících článků – nekrologů: Urbášek, P.: Zemřel olomoucký historik Václav Burian. Střední Morava, 1999, 8, s. 148–149; Michna, P.: Odešel historik Václav Burian. Vlastivědný věstník moravský, 50, 1998, č. 4, s. 413.

Církevní historie

- 55/ 340 roků (náhrobník z r. 1599 v Podbřežicích). Selské hlasy, 8. 11. 1939, s. 7.
- 65/ Zase o jednoho pracovníka méně. Zemřel P. J. Fröhlich. Selské hlasy, 17. 1. 1940, s. 7.
- 69/ Zemřel ušlechtilý kněz (P. Fr. Matonoha). Selské hlasy, 7. 2. 1940, s. 7.
- 93/ Stržený památný kříž. Selské hlasy, 22. 5. 1940, s. 7.
- 101/ Románská rotunda v Pustiměři. Selské hlasy, 3. 7. 1940, s. 7.
- 118/ Podbřežice. Pohřeb monsignora prof. Chládky. Vyškovské noviny, 25. 7. 1941, s. 4.
- 120/ Prof. Chládek mrtev. Selské hlasy, 30. 7. 1941, s. 7.
- 142/ Dražovice. 600. výročí od přivtělení k pustiměřskému klášteru. Vyškovské noviny, 3. 10. 1941, s. 3.
- 144/ Z duchovní správy dražovské po válce třicetileté. Inventář kostela. Vyškovské noviny, 10. 10. 1941, s. 4.
- 150/ Slavkovské děkanství v Dražovicích. Vyškovské noviny, 6. 2. 1942, s. 3.
- 152/ Náhrobní kámen malíře Ondřeje z r. 1599. Vyškovské noviny, 6. 2. 1942, s. 3.
- 153/ Luleč. U lulečského „Gloria loci“. Vyškovské noviny, 20. 2. 1942, s. 3.
- 157/ Dražovský poustevník Mikuláš Pitak. Svět, 8. 4. 1942, s. 11.
- 166/ Zvláštnost křtinského kostela. Svět, 29. 7. 1942, s. 11.
- 177/ Stratílkova hrobka v dědickém kostele. Vyškovské noviny, 11. 2. 1944, s. 4.
- 181/ Jména členů kapucínského konventu ve Vyškově. Vyškovské noviny, 16. 2. 1945, s. 3.
- 194/ Něco o našich poustevnících a barokní době. Národní obroda, 9. 8. 1947, s. 5.
- 220/ Návštěva krále Matyáše v klášteře Hradisku roku 1609. Vlastivědný sborník moravský, 7, 1952, č. 2, s. 92–93.
- 253/ Zbytek olomouckého hřbitova Na špici. Zprávy SLUKO, č. 33–34, s. 6.
- 322/ Ohrožená Boží muka u Hlušovic, okr. Olomouc. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1956, č. 60, s. 58.
- 332/ Nálezy náhrobníku olomouckého měšťana Jana Weisla (Předběžná zpráva). Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1956, č. 63, s. 92–94.
- 333/ Zbytky morového hřbitova u sv. Felixe a Adauka v Olomouci. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1956, č. 63, s. 96.
- 348/ Památné písemnosti z r. 1883 z kaple Zemských ústavů v Olomouci. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1957, s. 58–59.
- 351/ Stavební dějiny kláštera klarisek v Olomouci. Program varhanního koncertu 12. 5. 1957.
- 364/ K symbolice konzol v kostele ve Starém Městě (okr. Bruntál). Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1957, č. 73, s. 103–104.
- 367/ Glosy k domnělým cyrilometodějským památkám v díle Františka Příkryla (Monstrance ze Špiček, cyrilometodějské kříže). Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1957, č. 74, s. 117–119.
- 414/ Klášter Hradisko. Stráž lidu, 16. 8. 1958, s. 3.
- 421/ Ze stavebních dějin kostela v Podbřežicích na Vyškovsku. Vlastivědný věstník moravský, 13, 1958, s. 106–110, obr. příl.
- 443/ „Andělské“ schody v Klášteře Hradisku. Stráž lidu 10. 1. 1959, s. 5.
- 455/ Renovační plán v Klášteře Hradisku. Stráž lidu, 7. 3. 1959, s. 5.
- 509/ Příspěvek ke stavebním dějinám velkého výstavního sálu olomouckého musea. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1960, s. 113–117.
- 515/ Ze stavebních dějin budovy muzea v Olomouci čp. 284. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1960, s. 201–208.
- 520/ Stavební počátky hlavní budovy olomouckého muzea (náměstí Republiky č. 6). Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1960, s. 225–230, obr. příl.
- 527/ Šemberova zpráva o nálezech ve zbořeništi blažejského kostela v Olomouci. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1961, s. 12–14.

- 534/ Olomoucké slavnostní vozy z 18. století. Sborník vlastivědného muzea v Olomouci B, VI/1960, s. 113–132.
- 566/ Portál mnišského domku s okénkem. Lidová demokracie, 17. 1. 1964, s. 3.
- 587/ Dílo olomouckého zvonaře Zachariáše Milnera (z let 1593–1608). Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1965, č. 121, s. 15–22.
- 631/ Pamětní záznamy z kaple sousoší N. Trojice v Olomouci. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1967, č. 133, s. 18–19.
- 655/ Sgrafitová výzdoba průčelí arcibiskupského paláce v Olomouci. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1967, č. 135, s. 21–22.
- 657/ Nově objevené gotické svatyně. Katolické noviny, 24. 9. 1967, s. 3.
- 697/ Pamětní předměty z kaple v Lípách. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1968, č. 140, s. 13–15.
- 734/ Novosadské Ukřižování. Lidová demokracie, 4. 4. 1969, s. 3.
- 737/ Předposlední podoba olomouckého domu. Stráž lidu, 19. 4. 1969, s. 3.
- 740/ Zaniklý kostel na olomouckém Předhradí. Stráž lidu, 17. 5. 1969, s. 3.
- 767/ Dominanta Michalského vršku před 115 lety. Stráž lidu, 18. 9. 1969, s. 3.
- 768/ Ocelorytina mořického chrámu. Stráž lidu, 8. 11. 1969, s. 3.
- 806/ Lulečský Svatý Martin. Katolické noviny, 8. 11. 1970, s. 1.
- 807/ Ze sarkandrovských památek. Katolické noviny, 15. 11. 1970, s. 3.
- 810/ Katolické diecéze v Československu. (Texty k obrazové části). Olomouc 1970.
- 820/ J. M. Veselý: Svatoklimentský listář, Řím 1969. Archeologické rozhledy, 23, 1971, s. 239.
- 821/ Novosadské Ukřižování. Katolické noviny, 25. 4. 1971.
- 839/ Dva renesanční náhrobníky z Vyškovska. Vlastivědný věstník moravský, 23, 1971, s. 335–345.
- 862/ Podbřežický kostel. Katolické noviny, 9. 7. 1972, s. 4.
- 868/ Poutní místo Lutřsték. Katolické noviny, 15. 10. 1972, s. 5.
- 870/ A. C. Stojan a lupiči. Cyrilometodějský kalendář 1973, s. 156.
- 879/ Doplnující poznámka k historii petrášovské hrobky. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1973, č. 160, s. 26–32.
- 953/ Nález dvou náhrobních desek v Olomouci (okr. Olomouc). Přehled výzkumů 1974, Brno 1975, s. 78–81.
- 955/ Klášter Hradisko u Olomouce r. 1751. Komentář k ofsetové reprodukci rytiny. Plánografický tisk. Olomouc 1976.
- 967/ Brodecký kostel. Katolické noviny, 11. 9. 1977, s. 3.
- 969/ Dr. J. P.: 130 let Bečákova kancionálu. Katolické noviny, 20. 11. 1977, s. 3, 6.
- 973/ Devět staletí Hradiska u Olomouce. Katolické noviny, 5. 3. 1978, s. 3.
- 975/ Devět století od založení Hradiska u Olomouce. Rozhledy Severomoravského krajského výboru Sdružení katolických duchovních Pacem in terris v Ostravě, 1978, č. 1, s. 15–24.
- 976/ Farní kostel sv. Štěpána na Hradisku u Olomouce. Rozhledy Severomoravského krajského výboru Sdružení katolických duchovních Pacem in terris v Ostravě, 1978, č. 1, s. 27–29.
- 987/ Dvě stojanovská výročí. Katolické noviny, 26. 11. 1978, s. 6.
- 997/ Přehled literatury o Klášteře Hradisku. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1978, č. 196, s. 6–35.
- 998/ K osudům hradištského archivu v roce 1642. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci 1978, č. 196, s. 37–39.
- 1002/ Leoš Mlčák.: Hradisko u Olomouce. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1978, č. 196, s. 40.
- 1006/ K výročí Hradiska. Stráž lidu, 17. 2. 1979, s. 4.
- 1007/ Moravští kněží – archeologové. Katolické noviny, 25. 2. 1979, s. 3.
- 1018/ Ave Maria (kresba rytého textu z Přemyslovského paláce v Olomouci). Katolické noviny, 29. 4. 1979, s. 5.

- 1030/ Pozdně barokní a empírové doklady funerální kamenické výroby na Rousínovsku. Vlastivědný věstník moravský, 31, 1979, s. 190–201.
- 1036/ Staré olomoucké pohlednice. Hradisko u Olomouce. Stráž lidu, 15. 9. 1979, s. 4.
- 1056/ Ke cti apoštola sv. Ondřeje. Katolické noviny, 25. 11. 1979, s. 1.
- 1060/ První nálezy z bývalého mořického hřbitova v Olomouci (okr. Olomouc). Přehled výzkumů 1976, Brno 1978, s. 106–108.
- 1107/ Renesanční náhrobní kameny zakladatelů kláštera Hradiska. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1980, č. 206, s. 5–15.
- 1108/ Předběžná zpráva o nálezu románských architektonických článků ve zdivu domu sv. Václava v Olomouci. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1980, č. 206, s. 21–23.
- 1110/ Vojenská nemocnice Olomouc. Vydala Vojenská nemocnice v Olomouci, Olomouc 1980, 6 s.
- 1119/ Hrob s moravskou malovanou keramikou ve Velkých Hostěrádkách (okr. Břeclav). Přehled výzkumů 1977, Brno 1980, s. 25–26.
- 1120/ Nálezy středověkých kachlí v Klášteře Hradisku (okr. Olomouc). Přehled výzkumů 1977, Brno 1980, s. 98–99.
- 1124/ Kostel Povýšení sv. Kříže v Brodku u Prostějova. Duchovní pastýř, 1980, č. 9.
- 1136/ Známy-neznámý náhrobní kámen od olomouckých augustiniánků. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1981, č. 210, s. 31–32.
- 1142/ Severní kaple někdejší kartouzy Údolí Josafat u Dolan... Duchovní pastýř, 1981, č. 4.
- 1169/ Doklad úsporné konstrukce základového zdiva bývalého kostela bernardinů v Olomouci? Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1981, č. 214, s. 31.
- 1177/ Kostel sv. Martina u Lulče... Duchovní pastýř, 1981, č. 8.
- 1178/ Od roku 1772 má olomoucká kapitula oprávnění používat jako odznak... Duchovní pastýř, 1981, č. 8.
- 1185/ Pod péčí a za finanční podpory našeho státu ... (základy velkomoravského kostela v Modré). Duchovní pastýř, 1981, č. 9.
- 1191/ Fotografie portálu a podávacího okénka mnišského domku kartouzy v Dolanech. Rozhledy Severomoravského krajského výboru Sdružení katolických duchovních Pacem in terris v Ostravě, roč. 1981, č. 3.
- 1200/ Filiální kostel sv. Petra a Pavla v Podbřežicích u Vyškova. Duchovní pastýř, 1982, č. 4.
- 1201/ Kostel sv. Cyrila a Metoděje ve Starých Hvězdlicích na Vyškovsku. Duchovní pastýř, 1982, č. 4.
- 1207/ Rumunská pravoslavná ikona. Duchovní pastýř, 1982, č. 5.
- 1208/ Farní kostel sv. Petra a Pavla v Kučerově. Duchovní pastýř, 1982, č. 5.
- 1217/ Pečeť Jindřicha Zdíka, otisky na Zdíkových listinách v r. 1141. Pečeť olomouckého kostela s obrazem Jindřicha Zdíka, nejstarší otisky z r. 1208. Sborník k 850. výročí posvěcení katedrály sv. Václava v Olomouci, Olomouc 1982.
- 1224/ Zmizelá Olomouc. Hradisko své dominanty zbavené. Stráž lidu, 14. 8. 1982, s. 4.
- 1232/ Zmizelá Olomouc. Blažejská věž. Stráž lidu, 9. 10. 1982, s. 4.
- 1246/ Kostelík sv. Jana Křtitele na slavkovském předměstí Špitálce. Duchovní pastýř, 1982, č. 7.
- 1251/ Zmizelá Olomouc. Synagoga. Stráž lidu, 8. 1. 1983, s. 4.
- 1299/ K ikonografii nástěnných maleb v Klášteře Hradisku. Vlastivědný věstník moravský, 35, 1983, s. 153–161.
- 1316/ Olomoucké podzemní památky. Pohřebiště na Hradisku. Stráž lidu, 8. 10. 1983, s. 4.
- 1318/ Poznámky k olomouckému tisku Mons praemonstratus z r. 1680 (Knihopis č. 15 408, 16 925). Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1983, č. 226, s. 21–24.
- 1352/ Několik okrajových poznámek ke stavebním dějinám arcibiskupské rezidence v Olomouci. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1984, č. 228, s. 26–28.
- 1356/ K uměleckému mobiliáři z kláštera Hradiska. Vlastivědný věstník moravský, 36, 1984, s. 72–75.

- 1403/ Poznámky ke stavební historii zaniklého kostela P. Marie na olomouckém Předhradí. *Vlastivědný věstník moravský*, 36, 1984, s. 308–316.
- 1464/ Historické insignie olomoucké metropolitní kapituly. *Vlastivědný věstník moravský*, 37, 1985, s. 292–304.
- 1468/ Ještě o mauzoleu olomouckých Přemyslovců na Hradisku. *Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci* 1985, č. 236.
- 1469/ „Malíř Josef N.“ působící na Hradisku. *Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci* 1985, č. 236, s. 23–24.
- 1499/ Nerychel, B.; Burian, V: Englerovy varhany. *Katolické noviny*, 22. 3.1987, s. 5.
- 1501/ K umělecké historii zaniklého kostela P. Marie na Předhradí v Olomouci. *Vlastivědný věstník moravský*, 39, 1987, s. 66–77.
- 1502/ Nejstarší zobrazení Hradiska u Olomouce. Kdy – kde – co v Olomouci, červenec 1987, s. 31–32.
- 1503/ 80 let filiálního kostela. *Katolické noviny*, 19. 7. 1987, s. 5.
- 1504/ Málo známá epigrafická památka z Hradiska. Kdy – kde – co v Olomouci, září 1987, s. 32–33.
- 1506/ Leoš Mlčák: Zvony olomouckého okresu (Katalog). Umělecké památky olomoucké oblasti, svazek I. Vydalo Okresní středisko státní památkové péče a ochrany přírody v Olomouci. Olomouc 1986. 151 čísel. stran + 77 obr. *Vlastivědný věstník moravský*, 39, 1987, s. 267–269.
- 1508/ Minnichův model kostela na Předhradí – nejstarší sbírková akvizice olomouckého muzea. *Vlastivědný věstník moravský*, 39, 1987, s. 304–310.
- 1509/ Dožije fabule o střední věži Kláštera Hradiska? Kdy – kde – co v Olomouci, leden 1988, s. 31–33.
- 1516/ Kdy se začalo s opevňováním Hradiska? Kdy – kde – co v Olomouci, červenec 1988, s. 24–25.
- 1523/ Pečeť biskupa Jindřicha Zdíka kolem 1141. Pečeť olomoucké kapituly 12. stol. Kresby. Národní kulturní památka Přemyslovský palác v Olomouci. Katalog expozice. Olomouc 1988, s. 21, 22, č. 27, 28.
- 1527/ Chyby v grafickém přepise a výkladu posledního hradiského znaku. Kdy – kde – co v Olomouci, únor 1989, s. 30–33.
- 1530/ Stojanovy Dražovice. *Katolické noviny*, 6. 8. 1989, s. 5.
- 1534/ Století farního kostela v Dražovicích. *Duchovní pastýř*, 1989, s. 174–175.
- 1544/ Insignie špitálního bratrstva svatého Ducha. *Signum*, 1990, č. 12, s. 225–229.
- 1545/ K variantám faleristických insignií olomoucké kapituly. *Vlastivědný věstník moravský*, 42, 1990, s. 404–406.
- 1549/ Znak opata Benedikta Bönische z roku 1717 v Olomouci-Černovíře. *Vlastivědný věstník moravský*, 43, 1991, s. 317–326.
- 1550/ Vladimír Vacík: Chránové betlémy v Čechách a na Moravě. Praha. Nakladatelství Vyšehrad 1990, 136 s. textu + 48 obr. příl. *Vlastivědný věstník moravský*, 43, 1991, s. 407–408.
- 1562/ Osudy tělesných pozůstatků olomouckého biskupa Františka kardinála z Ditrichštejna. *Vlastivědný věstník moravský*, 44, 1992, s. 330–343.
- 1564/ Kronika návštěvy Jana Pavla II. na Velehradě. *Sborník velehradský* 1992, 3. řada, s. 7–20, 85–89.
- 1565/ Ohlasy historie poutního místa Lutřtému u Němčan (okr. Vyškov) v kramářských písňových textech. *Vlastivědný věstník moravský*, 44, 1992, s. 464–478.
- 1567/ Ke genezi současného znaku olomouckého arcibiskupství. *Genealogické a heraldické informace*, 1990, s. 17–20.
- 1571/ Kapitoly ze života olomouckého arcibiskupa Dr. Theodora Kohna – neúspěšného mecenáše české university na Moravě. I. část. (Předmluva, úpravy rozhlasu, ilustrace). *Vlastivědný věstník moravský* 44, 1993, s. 18–28. II. část. *Vlastivědný věstník moravský*, 44, 1993, s. 171–182.

- 1579/ Znak olomouckého arcibiskupa a moravského metropolity mons. Jana Graubnera. *Vlastivědný věstník moravský*, 45, 1993, s. 302–303.
- 1585/ Neumannův obraz „Hold Slovanů sv. Cyrilu a Metoději“ na Velehradě. *Vlastivědný věstník moravský*, 45, 1993, s. 366–378.
- 1588/ Nový cyrilometodějský řád v evropské faleristice. *Vlastivědný věstník moravský*, 46, 1994, s. 135–144.
- 1590/ Přehled literatury o klášteře Hradisku. Dodatky. Památkový ústav v Olomouci. Výroční zpráva 1993. Olomouc 1994, s. 61–89.
- 1591/ Aplikace Maxova cyrilometodějského sousoší ve vyškovském džbánkařství. *Vlastivědný věstník moravský*, 46, 1994, s. 336–342.
- 1593/ Dřevěná kultovní lidová plastika na Vyškovsku. *Vlastivědný věstník moravský*, 47, 1995, s. 29–41.
- 1596/ Několik poznámek k průvodci výstavou „Wallfahrtsorte in Mähren und Schlesien“. *Vlastivědný věstník moravský*, 47, 1995, s. 303–306.
- 1597/ Čtvrttisíciletí královny moravských varhan. Olomoucký arcidiecézní informátor, 1995, č. 9 a 10, s. 4.
- 1599/ Osudy tělesných pozůstatků sv. Jana Sarkandra ve světle historických pramenů. *Vlastivědný věstník moravský*, 47, 1995, s. 364–371.
- 1603/ Ikonografie Jana Sarkandra v drobné plastice. *Vlastivědný věstník moravský*, 47, 1996, s. 118–128.
- 1604/ Neobvyklá solemnita Kláštera Hradiska – Vojenské nemocnice v Olomouci. 24. září 1995. *Vlastivědný věstník moravský*, 48, 1996, s. 179–183.
- 1605/ Věž konventního kostela v Klášteře Hradisku. Památkový ústav v Olomouci 1995. Výroční zpráva. Olomouc 1996, s. 63–70, 139–145, s. 166–167, 169, 172–173, 178–179.
- 1607/ Olomoucké relikvie sv. Václava na výstavě v Rakousku. Dómský zpravodaj, 1996, č. 5, s. 6.
- 1608/ Náhradní znamení kolegiální kapituly u sv. Mořice v Kroměříži. Věnováno památce kanovníka P. Františka Alexe (1913–1988). *Vlastivědný věstník moravský*, 49, 1997, s. 31–34.
- 1609/ K historii gardy olomouckého arcibiskupství. *Vlastivědný věstník moravský*, 49, 1997, s. 138–150.
- 1610/ Kostel slaví devadesátiny. Katolický týdeník, 13. 7. 1997.
- 1611/ K autorství skici Oslava Nejsvětější Trojice ve sbírce bývalé augustiniánské kanonie v Olomouci. Památkový ústav v Olomouci. Výroční zpráva 1996. Olomouc 1997, s. 67–68, 164–165, 170, 176.
- 1616/ Seznam nemovitých kulturních památek Olomouce. Pohled na jeho účelovost pro církevní orgány. Olomoucký arcidiecézní informátor, roč. 1998, č. 3, s. 15.
- 1618/ Cyrilometodějská tematika v oblasti numismatiky, drobné plastiky, signistiky a faleristiky. Olomouc 1984, 1997, 76 str. textu, 21 s. obr. příl., foto Jaroslav Dopita, Sdružení Nummus Olomouc, náklad 200 výtisků.
- 1619/ K datování plastiky Panny Marie u farního kostela v Olomouci – Nové Ulici. Památkový ústav v Olomouci. Výroční zpráva 1997. Olomouc 1997, s. 71–72, 130, 131, 143, 150, 152, 156–157, 164.

Archeologie

- 57/ Pravěké nálezy na Vyškovsku. *Selské hlasy*, 15. 11. 1939, s. 7.
- 63/ Objev předhistorického hrobu na Vyškovsku. *Selské hlasy*, 13. 12. 1939, s. 7.
- 70/ Předhistorické pohřebiště u Podbřežic. *Selské hlasy*, 21. 2. 1940, s. 7.
- 94/ Opět pravěké nálezy na Vyškovsku. *Selské hlasy*, 22. 5. 1940, s. 7.
- 115/ Prehistorické nálezy ve Slavkově u Brna. *Vyškovské noviny*, 11. 7. 1941, s. 4.
- 167/ Rolník – archeolog. *Svět*, 7. 10. 1942, s. 11.

- 179/ Za archeologem Vavřincem Travěncem. Vyškovské noviny, 15. 9. 1944, s. 4.
- 187/ Za rolníkem-archeologem Františkem Travěncem. Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci, 55, 1946, s. 373
- 221/ U Bolelouce objeveno staré pohřebiště. Práce, 8. 1. 1952.
- 230/ Jáma kultury zvoncovitých pohárů v Podbřežicích na Moravě. Archeologické rozhledy, 4, 1952, č. 4, s. 326–327.
- 251/ Popelnicové pole u Dražic na Moravě. Archeologické rozhledy, 6, 1954, č. 1, s. 28–31.
- 261/ Středověká srubová konstrukce v Olomouci. Archeologické rozhledy, 6, 1954, č. 5, s. 661–662.
- 288/ Středověké kulturní vrstvy v Dubu nad Moravou. Zprávy SLUKO, č. 55, s. 7.
- 349/ Únětická jáma v Rousínově – Rousínovci na Moravě. Archeologické rozhledy, 9, 1957, č. 2, s. 269–291.
- 381/ Keramika z nálezů mincí. Archeologické rozhledy, 10, 1958, s. 260–262.
- 463/ Zaniklá sídliště na území Olomouce. Stráž lidu, 16. 5. 1959, s. 5.
- 471/ Nálezy pevnostního zdiva v Olomouci. Stráž lidu, 12. 9. 1959, s. 6.
- 494/ Bočkovy zprávy o prehistorických nálezech na Olomoucku. Zprávy Krajského vlastivědného střediska v Olomouci, 1960, č. 81, s. 1–3.
- 501/ Pozdně gotický kachel z Olomouce (Předběžná zpráva). Zprávy Krajského vlastivědného střediska v Olomouci, 1960, s. 53.
- 505/ Nálezy románských (?) olovených plaket se symboly evangelistů v Olomouci. Numismatické listy, 15, 1960, s. 67–70.
- 550/ Burian, Václav; Král, Jaroslav; Nekuda, Vladimír: K charakteristice středověké keramiky na Moravě. Středověká keramika v Československu (Průvodce výstavou), Praha: Národní muzeum, 1963, s. 19–23.
- 596/ Trnářčková, Z.: Lužické žárové hroby ze Želechovic. Archeologické rozhledy, 17, 1965, s. 467–468.
- 619/ Předběžná zpráva o historicko archeologickém ústavu v Olomouci. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1966, č. 128, s. 9–15.
- 657/ Nově objevené gotické svatyně. Katolické noviny, 24. 9. 1967, s. 3.
- 686/ Zpráva o výzkumu středověkých jímek v Olomouci – Pavelčákové ulici. Olomouc 1967. Plánografický tisk, 12 s.
- 773/ Středověká keramika v Budapešti. Lidová demokracie, 9. 12. 1969, s. 5.
- 783/ Podbřežice v pravěku a časně době dějinné. Olomouc 1970. Plánografický tisk, 5 výtisků, 62 stran textu, 279 vyobrazení na 55 tabulkách, 1 mapa.
- 785/ Středověké nálezy v Olomouci. Archeologické rozhledy, roč. 22, 1970, s. 148–158, 253–256.
- 797/ Středověké jímky v Olomouci – Pavelčákově ulici. Přehled výzkumů 1967. Brno 1968, s. 106–107, tab. 94–95.
- 800/ Objev dalšího pravěkého hradiska. Lidová demokracie, 26. 9. 1970, s. 4.
- 803/ Nálezy středověké keramiky datované mincemi z Dalova (okr. Olomouc). Přehled výzkumů 1968. Brno 1970, str. 60–61, tab. 58.
- 809/ Na okraj recenzí knihy V. Nekudy a K. Reichertové o středověké keramice. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1970, č. 148, s. 24.
- 813/ Nálezy pohřbů v křížové chodbě sv. Václava v Olomouci. Přehled výzkumů 1969. Brno 1971, s. 31.
- 837/ Nález mladohradištní keramiky na olomouckém Předhradí. Archeologické rozhledy, 23, 1971, s. 751–753.
- 872/ Přehled archeologických výzkumů na Moravě za rok 1972: Dolany, Jívová-Tepenec, Olomouc. Vlastivědný věstník moravský, roč. 24, 1972, s. 311, 315, 317.
- 881/ Nález středověké keramiky v Olomouci – Ostružnické ulici (okr. Olomouc). Přehled výzkumů 1971. Brno 1972, s. 107, tab. 99.

- 882/ Nález kostěné brusle v Olomouci (okr. Olomouc). Přehled výzkumů 1971. Brno 1972, s. 111, tab. 100.
- 885/ Keramika z nálezů tolarů v městě Libavé (okr. Olomouc). Přehled výzkumů 1971. Brno 1972, s. 120, tab. 107.
- 886/ Orientační průzkum dietrichštejské krypty pod domem sv. Václava v Olomouci (okr. Olomouc). Přehled výzkumů 1971. Brno 1972, s. 126.
- 887/ Nález pohřbu v Olomouci – Křížkovského ulici (okr. Olomouc). Přehled výzkumů 1971. Brno 1972, s. 128.
- 907/ K moravským nálezům kostěného obložení sochy kuše ze 14. a 15. století. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1974, č. 170, s. 16–19.
- 921/ Archeologie, tentokrát pro kynology. Kdy – kde – co v Olomouci, srpen 1975, s. 21.
- 922/ Objev základů středověkého deversoria u kláštera Hradiska v Olomouci (okr. Olomouc). Přehled výzkumů 1973. Brno 1974, s. 85–89, tab. 93–96.
- 937/ Příspěvek k nejstarší historii olomouckého Předhradí. (Středověké nálezy v bývalé Mariánské ulici). Vlastivědný věstník moravský, 27, 1975, s. 269–282.
- 945/ Psí stopy z doby gotické. Stráž lidu, 12. 8. 1976.
- 951/ Zánik náspu středověké komunikace na hranici obcí Dražovice a Čechyně (okr. Vyškov). Přehled výzkumů 1974. Brno 1975, s. 71.
- 952/ Obilní jáma v Komořanech (okr. Vyškov). Přehled výzkumů 1974, Brno 1975, s. 75–78.
- 962/ Století od objevu oken románského paláce v Olomouci. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1977, č. 188, s. 32.
- 1010/ Nálezy středověké keramiky na tvrzišti v Majetíně (okr. Olomouc). Přehled výzkumů 1975. Brno 1977, s. 79–80.
- 1011/ Podzemní prostory v okruhu Kláštera Hradiska v Olomouci (okr. Olomouc). Přehled výzkumů 1975. Brno 1977, s. 80–81.
- 1011/ Podzemní prostory v okruhu Kláštera Hradiska v Olomouci (okr. Olomouc). Přehled výzkumů 1975. Brno 1977, s. 80–81.
- 1058/ Nález mladohradištní keramiky polského typu z Velkých Hostěrádek (okr. Břeclav). Přehled výzkumů 1976. Brno 1978, s. 76.
- 1060/ První nálezy z bývalého mořického hřbitova v Olomouci (okr. Olomouc). Přehled výzkumů 1976. Brno 1978, s. 106–108, obr. příl. Stráž lidu, 20. 12. 1980, s. 4.
- 1119/ Hrob s moravskou malovanou keramikou ve Velkých Hostěrádkách (okr. Břeclav). Přehled výzkumů 1977. Brno 1980, s. 25–26, obr. příl.
- 1120/ Nálezy středověkých kachlů v Klášteře Hradisku (okr. Olomouc). Přehled výzkumů 1977. Brno 1980, s. 98–99, obr. příl.
- 1121/ Středověké nálezy ve Velkých Hostěrádkách (okr. Břeclav). Přehled výzkumů 1977. Brno 1980, s. 99.
- 1180/ Pravěké nálezy ve Velkých Hostěrádkách (okr. Břeclav). Přehled výzkumů 1978. Brno 1980, s. 16.
- 1181/ Obilní jáma v Dražovicích (okr. Vyškov). Přehled výzkumů 1978. Brno 1980, s. 69.
- 1316/ Olomoucké podzemní památky. Pohřebiště na Hradisku. Stráž lidu, 8. 10. 1983, s. 4.
- 1321/ Olomoucké podzemní památky. Pohřebiště pod matiční školou. Stráž lidu, 29. 10. 1983, s. 4.
- 1328/ Stopy hradištního osídlení v Olomouci-Neředíně (okr. Olomouc). Přehled výzkumů 1981. Brno 1983, s. 50.
- 1383/ Textilie z doby olomouckého knížete Svatopluka. Kdy – kde – co v Olomouci, srpen 1984, s. 28.
- 1391/ Málo známá tvrz v Majetíně. Stráž lidu, 15. 9. 1984, s. 4.
- 1392/ Zapomenutá feudální sídla. Stráž lidu, 22. 9. 1984, s. 4.
- 1396/ Zaniklá feudální sídla. Stráž lidu, 13. 10. 1984, s. 4.
- 1400/ Čtyři feudální sídla v Náměšti na Hané. Stráž lidu, 3. 11. 1984, s. 4.

- 1419/ Římský nápis v Olomouci? Kdy – kde – co v Olomouci, únor 1985, s. 20.
 1446/ Číše nebo miska? Stráž lidu, 22. 6. 1985, s. 4, obr. příl.
 1448/ Pověst a historická pravda o zlaté misce. Stráž lidu, 29. 6. 1985, s. 4.
 1471/ Dva nálezy historických podkov z jižního okraje Hané. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1985, č. 236, s. 27–28.

Hrad Tepenec

- 694/ Tajemství hradu Tepence odkrytá po šesti stoletích. Stráž lidu, 5. 10. 1968.
 727/ Zpráva o zjišťovacím výzkumu hradu Tepence (Jívová, okr. Olomouc), I. část. Olomouc 1968, 27 s., obr. příl.
 760/ Karlův hrad na Olomoucku. Lidová demokracie, 9. 9. 1969, s. 3.
 774/ Zpráva o historicko archeologickém výzkumu hradu Tepence (Jívová, okr. Olomouc) roku 1969. Olomouc 1969, 27 s., obr. příl.
 779/ Zůstanou zachovány zbytky Karlova hradu? Stráž lidu, 7. 2. 1970, s. 3.
 792/ Historicko archeologický výzkum hradu Tepence (Jívová, okr. Olomouc) v letech 1968–1969. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1970, č. 147, s. 2–10.
 801/ Hrad Otce vlasti. Vlastivědný ústav a Flora Olomouc. Propagační magazín, č. 5, říjen 1970, s. 5.
 804/ Zjišťovací výzkum hradu Tepence (Jívová, okr. Olomouc). Přehled výzkumů 1968. Brno 1970, s. 61–63, tab. 59.
 815/ Výzkum hradu Tepence v roce 1969 (katastr Jívová, okr. Olomouc). Přehled výzkumů 1969. Brno 1971, s. 33–34, tab. 35–36.
 819/ Zpráva o historicko archeologickém výzkumu hradu Tepence (Jívová, okr. Olomouc) 1970. Olomouc 1970, 95 s., 239 obr. příl.
 827/ Třetí archeologická kampaň na hradě Tepenci (Jívová, okr. Olomouc). Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1971, č. 150, s. 2–6.
 848/ Výzkum hradu Tepence (obec Jívová) roku 1970 (okr. Olomouc). Přehled výzkumů 1970. Brno 1971, s. 65–68, tab. 45–49.
 859/ Historicko archeologický výzkum hradu Tepence roku 1971. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1972, č. 156, s. 7–9.
 869/ Zpráva o historicko archeologickém výzkumu hradu Tepence (Jívová, okr. Olomouc) 1971. Olomouc 1971, 94 s., 171 obr. příloh.
 872/ Přehled archeologických výzkumů na Moravě za rok 1972: Dolany, Jívová-Tepenec, Olomouc. Vlastivědný věstník moravský, roč. 24, 1972, s. 311, 315, 317.
 884/ Výzkum středověké akropole hradiska Tepenec v roce 1971 (Jívová, okr. Olomouc). Přehled výzkumů 1971. Brno 1972, s. 117–119, tab. 105.
 901/ Nálezy na středověkém hradisku Tepenec (Jívová, okr. Olomouc). Přehled výzkumů 1972. Brno 1973, s. 83–84, tab. 57–58.
 1033/ Tepenec – moravský hrad markraběte Karla. Umění, 27, 1979, s. 245–249, obr. příl.
 1053/ Rozbor nálezů hřebů z hradu Tepence u Jívové a kartouzy v Dolanech (1340–1425). Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1979, č. 202, s. 21–31.
 1059/ Zánik středověké akropole Tepenec u Jívové (okr. Olomouc). Přehled výzkumů 1976. Brno 1978, s. 95.
 1066/ Tepenec – Karlův moravský hrad. Historická Olomouc a její současné problémy, II. Olomouc 1979, s. 12–15.
 1122/ Ojedinělé nálezy na hradisku Tepenci u Jívové (okr. Olomouc). Přehled výzkumů 1977. Brno 1980, s. 112–113.
 1154/ Nálezy jezdeckých třmenů z období 1340–1425 na hradě Tepenci a v dolanské kartouze. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1981, č. 212, s. 25–28.
 1182/ Nálezy na hradisku Tepenci v roce 1979. Přehled výzkumů 1979. Brno 1981, s. 53.

- 1212/ Jezdecké ostruhy posádek na Tepenci a Kartouzce (1340–1425). Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1982, č. 218, s. 23–29.
- 1350/ Rozbor nálezů podkov z hradu Tepence a husitského opevnění Kartouzka (1340–1425). Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1984, č. 228, s. 12–17.
- 1436/ Projektily z těžkých palných a vrhacích zbraní z Tepence a Dolan. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1985, č. 234, s. 20–25.
- 1470/ Nálezy hřebelců k ošetřování koní z Tepence a Dolan a jejich středověké analogie. Zprávy vlastivědného muzea v Olomouci, 1985, č. 236, s. 26–27.
- 1512/ Kostářské výrobky v nálezech z hradu Tepence a dolanské Kartouzky (1340–1425). Rodná země. Sborník k 100. výročí Muzejní a vlastivědné společnosti v Brně a k 60. narozeninám PhDr. Vladimíra Nekudy, CSc. Brno 1988, s. 305–308.

Kartouzka Dolany

- 498/ Nálezy z husitského opevnění Kartouzky v Dolanech u Olomouce. Archeologické rozhledy, 12, 1960, s. 196–199, 204–212.
- 552/ Burian, Václav; Opravil, Emanuel; Tempír, Zdeněk: Botanická pozorování při archeologickém výzkumu Kartouzky v Dolanech. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1963, č. 111, s. 11–14.
- 553/ Výzkum husitského opevnění. Nová svoboda, 10. 8. 1963, s. 1.
- 554/ Historicko archeologický výzkum husitského opevnění „Kartouzka“ v Dolanech u Olomouce. Cyklostylovaný leták k výstavě jiřin v Dolanech, 14.–15. 9. 1963.
- 556/ Husitské opevnění v Dolanech. Historicko archeologický výzkum Vlastivědného ústavu v Olomouci. Stráž lidu, 11. 10. 1963, s. 3.
- 558/ Poklady v Kartouzce. Po stopách husitské revoluce na Olomoucku. Nová Svoboda, 5. 12. 1963, s. 3.
- 563/ Historicko archeologický výzkum husitského opevnění v Dolanech u Olomouce roku 1962. Muzejní a vlastivědná práce, 1 (71), 1963, s. 199–204.
- 569/ Zpráva o výzkumu husitského opevnění Kartouzka v Dolanech u Olomouce roku 1962. Olomouc 1963, 85 stran textu, 74 obr. příloh.
- 574/ Středověké hroby z Dolan (o. Olomouc). Sborník III., Karlu Tihelkovi k pětadesátinám, Brno, 1963–1964, s. 229–231.
- 575/ Husitské opevnění Kartouzka v Dolanech. Průvodce po historicko archeologickém výzkumu Vlastivědného ústavu v Olomouci 1962–1963. Olomouc 1964, 8 s.
- 579/ Zpráva o výzkumu husitského opevnění Kartouzka v Dolanech roku 1963. Olomouc 1964, 59 s., obr. příl.
- 581/ Nálezy ze středověkého objektu v Dolanech (výzkum 1962). Práce odboru společenských věd Vlastivědného ústavu v Olomouci, č. 3. Olomouc 1964, 20 str.
- 582/ Husitské opevnění Kartouzka v Dolanech – výzkum 1962. Archeologické rozhledy, 16, 1964, s. 793–796, 805–820, 823–840, 893, 894.
- 584/ Pohled na část odkryté křížové chodby Kartouzky v Dolanech u Olomouce. Fotografie u článku M. Vingrála, Lidová demokracie 15. 12. 1964, s. 3.
- 586/ Co přinesla v Dolanech archeologická kampaň 1964. Stráž lidu, 26. 1. 1965.
- 589/ Nálezy z kartuzie a husitského opevnění v Dolanech (výzkum 1963). Práce odboru společenských věd Vlastivědného ústavu v Olomouci, č. 6, Olomouc 1965, 32 s.
- 590/ Archeologický výzkum dolanské Kartouzky pokračuje. Stráž lidu, 14. 5. 1965, s. 3.
- 598/ Archeologický výzkum v Dolanech pokračuje. Stráž lidu, 30. 7. 1965, s. 3.
- 599/ Zpráva o výzkumu husitského opevnění Kartouzka v Dolanech roku 1964. Olomouc 1965, 47 s.
- 605/ Kartouzka u Dolan – moravský protějšek hradu Sionu. Stráž lidu, 10. 12. 1965, s. 2.

- 609/ Byli na jídelním lístku dolanských kartuziánů hlemýždi? Informace Vlastivědného ústavu v Olomouci, č. 1, březen 1966, s. 4.
- 610/ Historicko archeologický výzkum Kartouzky v Dolanech. Informace Vlastivědného ústavu v Olomouci, č. 1, březen 1966, s. 4.
- 615/ Zpráva o výzkumu husitského opevnění Kartouzka v Dolanech roku 1965. Olomouc 1966, 30 s., obr. příl.
- 617/ Historicko archeologický výzkum na Kartouzce v Dolanech. Stráž lidu, 22. 7. 1966, s. 3.
- 621/ Co nového ve výzkumu Kartouzky u Dolan. Stráž lidu, 16. 8. 1966, s. 3.
- 622/ Dolany Kartouzka (Přehled archeologických výzkumů na Moravě za rok 1965). Vlastivědný věstník moravský, 18, 1966, s. 128.
- 630/ Dvojhrob husitských bojovníků (pohřby č. 4 a 5) na Kartouzce v Dolanech (výzkum 1966). Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1967, č. 133, s. 3–8.
- 658/ Zpráva o výzkumu husitského opevnění Kartouzka v Dolanech roku 1966. Olomouc 1967, 53 s.
- 660/ Kartouzka v Dolanech – moravský protějšek hradu Siónu. Střední Morava 1, Olomouc 1966, s. 5–18.
- 662/ Objev třetí svatyně v dolanské kartuzii. Katolické noviny, č. 45, 5. 11. 1967, s. 3.
- 669/ Dolany – Kartouzka (Přehled archeologických výzkumů na Moravě za rok 1966). Vlastivědný věstník moravský, 19, 1967, s. 290.
- 685/ Historicko archeologický výzkum zřícenin kartuziánského kláštera a husitského opevnění v Dolanech roku 1967. Dolany 1968, s. 29–32.
- 687/ Historicko archeologický výzkum Kartouzky v Dolanech 1966, 1967. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1968, č. 139, s. 9–15.
- 689/ Zpráva o výzkumech husitského opevnění Kartouzka v Dolanech roku 1967. Olomouc 1968.
- 695/ Burian, Václav; Stloukal, Milan: Šestý pohřeb bojovníka na Kartouzce v Dolanech. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1968, č. 140, s. 6–9.
- 696/ Kosterní doklady koně z lokality Kartouzka v Dolanech. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1968, č. 140, s. 9–11.
- 702/ Fotografie gotického okna z Dolan. Lidová demokracie, 22. 10. 1968, s. 1.
- 717/ Dolany – Kartouzka, Olomouc – Pavelčákova ulice. Přehled archeologických výzkumů na Moravě za rok 1967. Vlastivědný sborník moravský, 20, 1968, s. 291, 294.
- 722/ Zpráva o výzkumu husitského opevnění Kartouzka v Dolanech roku 1968. Olomouc 1968, 20 s., obraz. příl.
- 730/ Výzkum prvního mnišského domku kartuzie v Dolanech. (Předběžná zpráva), Střední Morava, 2, Olomouc 1968, s. 82–88.
- 751/ Předběžná zpráva o historicko archeologickém výzkumu na Kartouzce v Dolanech r. 1968. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1969, č. 144, s. 11–15.
- 754/ Žeň archeologů v Dolanech. Lidová demokracie, 6. 8. 1969, s. 4.
- 769/ Olomoucká a dolanská středověká keramika na výstavě v Budapešti. Stráž lidu, 20. 11. 1969, s. 3.
- 787/ Zpráva o výzkumu husitského opevnění Kartouzka v Dolanech roku 1969. Olomouc 1969, 22 s., obr. příl.
- 793/ Historicko archeologický výzkum kartuzie v Dolanech roku 1969. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1970, č. 147, s. 11–14.
- 796/ Historicko archeologický výzkum kartuzie a husitského opevnění v Dolanech r. 1967. Přehled výzkumů 1967. Brno 1968, s. 104–106, tab. 92–93.
- 805/ Výzkum zřícenin kartuziánského kláštera v Dolanech v roce 1968 (okr. Olomouc). Přehled výzkumů 1968. Brno 1970, s. 64–65, tab. 60–61.
- 814/ Výzkum kartuziánského kláštera a husitského opevnění v Dolanech roku 1969 (okr. Olomouc). Přehled výzkumů 1969. Brno 1971, s. 31–33, tab. 33–34.
- 816/ Výzkum kartuziánského kláštera. Lidová demokracie, Brno, 1. 3. 1971, s. 3.

- 817/ Tajemství kartuziánského kláštera. Lidová demokracie, Praha, 8. 3. 1971, s. 3.
- 828/ Archeologický výzkum kartuziánského kláštera v Dolanech (okr. Olomouc) roku 1970. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1971, č. 150, s. 7–8.
- 830/ Dolany (okr. Olomouc), kartuziánský klášter. Jívová (okr. Olomouc), halštát, hrad Tepenec. Přehled archeologických výzkumů na Moravě za rok 1970. Vlastivědný věstník moravský, 23, 1971, s. 251, 254.
- 832/ Zpráva o výzkumu husitského opevnění Kartouzka v Dolanech roku 1970. Olomouc 1971, 15 s.
- 833/ Objev u Dolan. Lidová demokracie. Brno, 14. 10. 1971, s. 1.
- 838/ Zpráva o výzkumu husitského opevnění Kartouzka v Dolanech roku 1971. Olomouc 1971, 16 s.
- 849/ Výzkum kartuzie a husitského opevnění v Dolanech (okr. Olomouc). Přehled výzkumů 1970. Brno 1971, s. 68–69, tab. 50.
- 851/ Předběžná zpráva o archeologickém výzkumu Kartouzky v Dolanech r. 1971. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1972, č. 154, s. 18–21.
- 865/ Středověký vodovod v Dolanech. Stráž lidu, 2. 9. 1972, s. 4.
- 866/ Hrob Husova odpůrce Štěpána z Dolan. Lidová demokracie. Brno, 5. 9. 1972, s. 4.
- 871/ Zpráva o výzkumu husitského opevnění Kartouzka v Dolanech roku 1972. Olomouc 1972, 12 s.
- 872/ Přehled archeologických výzkumů na Moravě za rok 1972: Dolany, Jívová-Tepenec, Olomouc. Vlastivědný věstník moravský, 24, 1972, s. 311, 315, 317.
- 880/ Průběžná zpráva o archeologickém výzkumu „Kartouzky“ v Dolanech 1972. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1973, č. 160, s. 34–39, obr. příl.
- 883/ Desátá kampaň výzkumu kartuzie a husitského opevnění v Dolanech v roce 1971 (okr. Olomouc). Přehled výzkumů 1971. Brno 1972, s. 115–116, tab. 102–104.
- 888/ Kamenické značky v dolanské kartuzii. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci 1973, č. 162, s. 31–42.
- 889/ Nové objevy v Dolanech. Stráž lidu, 14. 8. 1973, s. 4.
- 890/ Přehled archeologických výzkumů na Moravě za rok 1972: Dolany (okr. Olomouc), kartuziánský klášter a husitské opevnění Kartouzka z let 1388–1420. Vlastivědný věstník moravský, 25, 1973, s. 191.
- 894/ Severní kaple při kostele kláštera kartuziánů v Dolanech u Olomouce (1388–1425). Historicko archeologický výzkum roku 1967. In.: Medek, V.: Osudy moravské církve do konce 14. věku. Praha 1971; Archeologický výzkum kartuziánského kláštera v Dolanech u Olomouce. In.: Medek, V.: Z dějin moravské církve. Katolické noviny, 25, 1973, s. 4.
- 896/ Zpráva o výzkumu husitského opevnění Kartouzka v Dolanech roku 1973. Olomouc 1973, 14 str., 24 obraz. příl.
- 898/ Předběžná zpráva o výzkumu na „Kartouzce“ v Dolanech r. 1973. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci 1974, č. 166, s. 17–21.
- 902/ Výzkum kartuziánského kláštera v Dolanech (okr. Olomouc). Přehled výzkumů 1972. Brno 1973, s. 84–86, tab. 59–61.
- 903/ Přehled archeologických výzkumů na Moravě za rok 1973. Dolany (okr. Olomouc), kartuziánský klášter a husitské opevnění Kartouzka z let 1388–1425. Vlastivědný věstník moravský, 26, 1974, s. 218–219.
- 905/ Výzkum dolanské Kartouzky r. 1974. Vlastivědný ústav v Olomouci, příloha Kdy – kde – co v Olomouci, prosinec 1974, s. 20.
- 911/ Zpráva o výzkumu husitského opevnění Kartouzka v Dolanech roku 1974. Olomouc 1974, 18 str.
- 919/ Přehled archeologických výzkumů na Moravě a ve Slezsku za rok 1974. Dolany (okr. Olomouc), kartuziánský klášter a husitské opevnění Kartouzka z let 1388–1425. Vlastivědný věstník moravský, 27, 1975, s. 221.

- 923/ Výzkum na „Kartouzce“ v Dolanech 1973 (okr. Olomouc). Přehled výzkumů 1973. Brno 1974, s. 89–92, tab. 97–99.
- 926/ Předběžná zpráva o výzkumu v Dolanech r. 1974. Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci, 1975, č. 172, s. 16–23.
- 939/ Zpráva o výzkumu husitského opevnění Kartouzka v Dolanech roku 1975. Olomouc 1975, 17 s.
- 950/ Výzkum „Kartouzky“ v Dolanech roku 1974 (okr. Olomouc). Přehled výzkumů 1974. Brno 1975, s. 61–62, tab. 51–53.
- 1009/ Výzkum kartouzy v Dolanech (okr. Olomouc). Přehled výzkumů 1975. Brno 1977, s. 76–79, tab. 30, 31.
- 1053/ Rozbor nálezů hřebů z hradu Tepence u Jívové a kartouzy v Dolanech (1340–1425). Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1979, č. 202, s. 21–31.
- 1212/ Jezdecké ostruhy posádek na Tepenci a Kartouzce (1340–1425). Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1982, č. 218, s. 23–29.
- 1252/ Tónování interiérů dolanské kartouzy. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1982, č. 220, s. 1–15.
- 1350/ Rozbor nálezů podkov z hradu Tepence a husitského opevnění Kartouzka (1340–1425). Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci 1984, č. 228, s. 12–17.
- 1429/ Zdroje výživy dolanských husitů v r. 1425. Kdy – kde – co v Olomouci, duben 1985, s. 27–28.
- 1436/ Projektily z těžkých palných a vrhacích zbraní z Tepence a Dolan. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1985, č. 234, s. 20–25.
- 1470/ Nálezy hřebců k ošetřování koní z Tepence a Dolan a jejich středověké analogie. Zprávy Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, 1985, č. 236, s. 26–27.

Resümee

Václav Burian, Leben und Werk

(*19. 7. 1921 Podbřežice bei Vyškov; † 8. 9. 1998 Šternberk)

Bibliographie – 1. Teil

Jaroslava Kunzfeldová, *Heimatkundemuseum in Olmütz*

Historiker, der museale und heimatkundliche Mitarbeiter, eine außerordentliche Persönlichkeit des Olmützer Museumswesens der 2. Hälfte des 20. Jahrhunderts. Er war Autodidakt, durch Selbststudium wurde er zum vornehmlichen Kenner des mittelalterlichen Latein und Deutsch, zum anerkannten Fachmann in einer Reihe wissenschaftlicher Disziplinen. Im Jahre 2002 wurde ihm in Memoriam der Preis der Stadt Olmütz für einen außerordentlichen Beitrag im Bereich der Geschichte erteilt.

Als er am 15. Februar im Jahre 1951 in das damalige Kreisheimatkundemuseum in Olmütz an seine Stelle trat, hatte er schon eine reiche Publikationstätigkeit hinter sich. Sehr schnell drang er in die museale Arbeit der sich neu gestalteten Institution durch und nahm bedeutend an Bildung des grundlegenden Schemas der historischen Sammlungen teil. Er war Kurator der Sammlungsfonds Numismatik, Olomuciana und Militaria, er machte sich um ihre fachliche Verarbeitung und grundlegende Erweiterung verdient. Er wirkte im Olmützer Museum 35 Jahre. Seine Fachproduktion zeichnet sich durch eine außerordentliche thematische Breite aus, wovon seine persönliche Bibliographie zeugt, die er sich mit einer kennzeichnenden Sorgfalt führte. Sie beinhaltet 1619 Einträge, wobei die erste veröffentlichte Arbeit das Datum Oktober 1936 trägt und der letzte Eintrag vom 5. April 1998 stammt. Die Auswahlbibliographie, die auf diesen Seiten allmählich veröffentlicht wird, wird Arbeiten aus folgenden Bereichen der Fachtätigkeit von Burian vorstellen: Kirchengeschichte, Archäologie, Ikonographie, Regionalgeschichte, Numismatik und Militärgeschichte.

Übersetzt von Olga Himmlerová

Umělecké předměty náboženské kultury 17.–19. století ze sbírek Vlastivědného muzea v Olomouci

Ivana Bortlová, Vlastivědné muzeum v Olomouci

V uměleckoprůmyslovém fondu Vlastivědného muzea v Olomouci se nachází poměrně rozsáhlé množství předmětů hmotné kultury, které tematicky spojují náboženské motivy. Jsou to především plastiky, obrazy, reliéfy, oltáříky, klášterní práce apod. Většina těchto předmětů pochází z oblasti Moravy, Rakouska nebo jižního Německa. Časové rozmezí zahrnuje období zhruba od poloviny 17. do poloviny 19. století.

Mezi vzácné exponáty patří např. plastický reliéf řezaný ze slonoviny s námětem výjevu Nanebevzetí Panny Marie, který je datován rokem 1681 a pochází z jižního Německa. Zajímavé použitím neobvyklého materiálu je i malé modeletto náhrobku biskupa Hamiltona, které je adjustováno v architektonickém pouzdru pod sklem. Drobné figurky znázorňující klečícího biskupa, anděly a alegorické postavy jsou zhotoveny z vosku, papier-maché a jsou barevně tónovány. Modeletto je datováno do druhé poloviny 18. století a jeho autorem je František Ondřej Hirnle. Dalším pozoruhodným dílkem je reliéf ze zlacené mědi znázorňující biblický výjev o milosrdném Samaritánovi, datovaný po roce 1600, který je německé provenience. Působným dílem je i plastika klečícího andílka se svícem (světlonoše), který je moravskou prací z 18. století.

Zvláštní kapitolu ve fondu tvoří drobné klášterní práce, které byly vytvořeny příslušnicemi ženských církevních řádů na Moravě, v Rakousku a v Německu, většinou v 18. století. Jsou to drobné plastiky z vosku nebo miniaturní malby, představující postavy svatých, Panny Marie a Ježíše Krista. Jsou vsazené do filigránských ozdob z kovových nití, do nichž jsou zakomponovány ostatky, mluvící pásy se jmény svatých, barevná sklíčka nebo perličky. Klášterní práce jsou různé umělecké úrovně, podle rozdílného výtvarného nadání jednotlivých řeholnic, jsou to však zajímavé artefakty, dokládající uměleckořemeslnou činnost v kláštorech střední Evropy. Tyto drobné působné předměty jsou pozoruhodným materiálem jak z hlediska sběratelského, tak i kulturně historického.

Modeletto náhrobku biskupa Hamiltona, dřevo, vosk, papier-maché, 18. století, Dolní Rakousko, sign. František Ondřej Hirnle (Foto: archiv VMO)

Domácí oltářík s výjevy představujícími stigmatizaci sv. Františka, Pietu a světce, miniatury na pergamenu, 18. století, Rakousko (Foto: archiv VMO)

Resümee

Kunstgegenstände der religiösen Kultur des 17.–19. Jahrhunderts aus den Sammlungen des Heimatkundemuseums in Olmütz

Ivana Bortlová, Heimatkundemuseum in Olmütz

Im Kunstgewerbefonds des Heimatkundemuseums in Olmütz befindet sich verhältnismäßig umfangreiche Menge der Gegenstände der materiellen Kultur, die durch religiöse Motive verbunden sind. Es sind vor allem Skulpturen, Gemälde, Reliefs, kleine Altäre, Klosterarbeiten u. ä. Die meisten dieser Gegenstände stammen aus Mähren, Österreich oder Süddeutschland. Der Zeitabschnitt umfasst die Zeit ungefähr von der Hälfte des 17. Jahrhunderts bis zur Hälfte des 19. Jahrhunderts. Zu den wertvollen Exponaten gehören zum Beispiel ein aus Elfenbein geschnittenes Flachbildwerk mit dem Thema der Szene der Mariä Himmelfahrt, das mit dem Jahr 1681 datiert ist und aus Süddeutschland stammt. Interessant durch Benutzung des ungewöhnlichen Materials ist ein kleines Modelleto des Grabsteins von Bischof Hamilton aus der 2. Hälfte des 18. Jahrhunderts. Ein weiteres beachtungswertes Werk ist ein die biblische Szene vom barmherzigen Samariter darstellendes Relief aus vergoldetem Kupfer, das nach dem Jahr 1600 datiert und deutscher Provenienz ist. Ein besonderes Kapitel im Fonds bilden kleine Klosterarbeiten, die durch Angehörige der Frauenorden in Mähren, Österreich und in Deutschland geschaffen wurden, meistens im 18. Jahrhundert.

Übersetzt von Olga Himmlerová

Panna Maria, kolorovaná rytina, pozadí zlacené filigránové ozdoby, 18. století, Německo, Landshut
(Foto: archiv VMO)

Sv. Františka de Chantal, akvarel na pergameni, pozadí zlacené filigránové ozdoby, 18. století, Francie (?)
(Foto: archiv VMO)

Klanění pastýřů, malba na pergameni, datováno 1575, Itálie, nebo Francie (?)
(Foto: archiv VMO)

Olomoučtí barokní malíři v Římě

Milan Togner, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Severský umělec: Můj dnešní postřeh kusý je,
dá látku k pouhé skice;
však půjdu do Itálie,
ta cesta dá mi více.

(J. W. Goethe: Faust /Sen Valpuržiny noci – Intermezzo/, přeložil Otokar Fischer)

Proměna přehnaně předimenzovaného malířského projevu Karla Josefa Haringera ve výzdobě stropu kostela P. Marie Sněžné v Olomouci, ve prospěch umírněnější varianty figurální složky jeho pozdějších oltářních pláten, je v domácí literatuře tradičně spojována s Haringerovými zkušenostmi z italského pobytu mezi lety 1717–1718.¹ Údaj o italské, přesněji římské, cestě malíře je doložen zápisem v Diáři premonstrátské kanonie na Hradisku k roku 1718, 3. června: „Malíř Karel Haringer se vrátil z Říma“.² Počáteční školení původem vídeňského malíře Karla Josefa Haringera (1687–1734) je dosud neznámé, ovšem zmíněná cesta do Itálie a pobyt v Římě zřejmě nebyla první příležitostí seznámení s římským prostředím a uměním. V archivním fondu římské Accademia di S. Luca najdeme k roku 1710 záznam o účasti *Carlo Haringer Viena in Austria* v konkurzu na výroční cenu akademie.³ Malíř Karel Haringer byl přihlášen ve druhé skupině uchazečů (*Seconda Classe*) a jeho úkolem bylo vypracovat kresbu na námět *Porzia, figlia di Catone e moglie di Bruto, sconsolata per la morte del marito...*, tedy scénu ilustrující epizodu z Plútarchových *Životopisů*, kdy se Porcia, dcera Catona Utického a manželka Marka Iunia Bruta dozvídá o manželově sebevraždě. Ve druhé skupině bylo přihláшено sedm uchazečů, s výjimkou Haringera všichni Italové, a vítězem (*primo premio*) se stal Michel Antonio Milochi z Turína rozměrnou kresbou (520×420 mm) černou tužkou a křídou. Haringer bohužel v soutěži neuspěl a jeho kresba nebyla oceněna ani na dalších dvou vítězných místech (*secondo e terzo premio*). Podobně neznáme ani výsledek, vlastní kresbu, protože archivovány ve fondech akademie zůstávaly pouze vítězné kresby. Jeho účast v prestižní soutěži ovšem přepokládá nejméně roční pobyt na akademii.⁴ V uvažované době bylo Haringerovi zhruba 23 roků a můžeme tedy předpokládat, že alespoň část jeho prvotního školení probíhala v Římě, snad u některého z renomovaných malířů. V každém případě můžeme vymezit první Haringerův pobyt v Římě nejméně v letech 1709–1710.

Podstatně úspěšnější byl další malíř spjatý s olomouckým prostředím Josef Ignác Sadler (Sattler, 1725–1767) o čtyřicet let později. Syn olomouckého sochaře Filipa Sattlera a švagr malíře Jana Kryštofa Handkeho přichází do Říma již v roce 1743 a podle moravského historiografa a sochaře Ondřeje Schweigla pracuje v dílně významného, původem neapolského malíře Corrada Giaquinta (1703–1766).⁵ Na závěr svého římského pobytu, v roce 1750 se Sadler účastní výročního konkurzu na akademii, v oboru malby a kresby a dokonce v první skupině. Ve skupině *prima classe* získává *secondo premio* – *Giuseppe Sattler d'Olmiz*. Druhou cenu obdržel za rozměrnou kresbu (740×535 mm) realizovanou rudkou a bělobou s povinným námětem ze Starého zákona – *Giuseppe che si palesa ai suoi Fratelli...* Josef se dává poznat svým bratrům (Gen. 45).⁶ Jako jeden z oceněných se

Sadlerův list zachoval v archivním fondu akademie dodnes. Pro vyjasnění ukončení Sadlerova římského pobytu snad jen doplnění přesných termínů – konkurzní komise, která rozhodla o udělení ceny, zasedala 20. května 1750 a k vlastnímu slavnostnímu předání ceny dochází 25. května 1750. Patrně první známý obraz po návratu z Říma (*Zvěstování P. Marii* ve Šternberku) je Sadlerem datován do roku 1751. K návratu tedy zřejmě dochází skutečně až v květnu následujícího roku (2. 5. 1751), jak zaznamenává analista šternberských augustiniánů.⁷

Ve službách olomouckého biskupa Karla II. z Liechtensteinu-Castelcornu pracoval nejméně od roku 1666 dosud jen velmi málo známý malíř Jan Křtitel Spiess (okolo 1620–1688). Velmi pravděpodobně i s jeho jménem se setkáváme v seznamu žáků a profesorů akademie vypracovanému k 1. lednu 1664 – *Giovan Battista Spries pittore*.⁸ Objevuje se ovšem bez jakékoliv další charakteristiky a pokud se skutečně jedná o našeho Jana Křtitele Spiesse, můžeme předpokládat, že akademii navštěvoval před rokem 1664. Stejným rokem je totiž datováno první jeho známé dílo na našem území, rozměrné plátno *Prosperina a Pluto* v zámecké obrazárně v Rychnově nad Kněžnou.

Řím navštívili i další malíři 17. a 18. století spjatí svou tvorbou s Olomoucí. Bezpečně to víme u Bedřicha Dionýsia Strausse (1660–1720) a velmi pravděpodobně u Bernarda Bonaventury Velehradského (1659–1729). Zde šlo ovšem jen o kratší či delší pobyt, bez výraznějšího zapojení do římského akademického prostředí. Jistým paradoxem je, že naopak italští malíři působící v Olomouci nikdy Řím nenavštívili a zůstávají věrni svému regionálnímu školení, převážně v severní Itálii, jako Lombardané Carpofoforo Tencalla (1623–1685), Filippo Abbiati (1640–1715), Paolo Pagani (1655–1716) nebo Boloňan Innocenzo Monti (1653–1710).

Poznámky

- ¹ Z poslední doby např. Krsek, I.: Malířství. In: Krsek, I. – Kudělka, Z. – Stehlík, M. – Válka, J.: Umění baroka na Moravě a ve Slezsku. Academia Praha 1996, s. 120.
- ² Prucek, J.: Diáře premonstrátské kanonie na Hradisku u Olomouce 1693–1783. Výběrový katalog. Strojopis. Olomouc 1993 (Archiv Národního památkového ústavu v Olomouci, sign. II – 593).
- ³ Accademia Nazionale di San Luca. I disegni di figura nell'Archivio Storico dell'Accademia di San Luca II, a cura di A. Cipriani e E. Valeriani, Roma 1989, s. 131.
- ⁴ K systému výuky a k udělování cen v tzv. Concorso Clementino např. Hojer, G.: Der Fund barocker Aquarelle in der Accademia di San Luca. Die Weltkunst, 50. Jhrg, Nummer 2, 1980, s. 114–118.
- ⁵ Recentní monografické výstavy Corrada Giaquinta (Cesena 2006, Madrid 2006) a znovuprobuzený zájem o jeho dílo v konfrontaci s podstatně skromnějším dílem J. I. Sadlera skutečně potvrzují značnou míru ovlivnění Sadlera Giaquintem.
- ⁶ Accademia Nazionale di San Luca, cit. v pozn. 3, s. 209. Zpráva o Sadlerově získání významného ocenění byla poprvé publikována In: Noack, E.: Das Deutschtum in Rom. II. Berlin 1927, s. 310 a odtud se objevuje i v domácí literatuře se zmínkami o Sadlerovi, viz. např. Krsek, I., 1996, cit. v pozn. 1.
- ⁷ Záznam je citován v Mlčák, L. – Svátková, L.: Několik poznámek k dějinám barokního malířství 18. století na Moravě. Sborník památkové péče v Severomoravském kraji 3. Ostrava 1977, s. 198–199.
- ⁸ Accademia Nazionale di San Luca. I disegni di figura nell'Archivio Storico dell'Accademia di San Luca I, a cura di A. Cipriani e E. Valeriani. Roma 1988, s. 189. Nomi Cognomi e Maestri de Signori Professori e Giovani del Disegno che intervengono a studiare nell'Accademia di San Luca di Pittura, Scultura et Architettura. 1 gennaio 1664. Částečné zkomolení jména, zvláště v případě zaalpských umělců, je spíše pravidlem než výjimkou.

Roma Classe Secondo Premio Giuseppe Sattler d'Olmütz 1750

Josef Ignác Sadler (Sattler, 1725–1767): *Josef se dává poznat svým bratrům* (Gen. 45), Řím 1750, kresba rudkou a bělobou (740 × 535 mm) (Foto: archiv autora)

Resümee

Olmützer Barockmaler in Rom

Milan Togner, Philosophische Fakultät der Palacký Universität in Olmütz

Die Verwandlung der übertrieben überdimensionierten Maleräußerung von Karl Joseph Haringer in der Deckenausschmückung der Maria-Schnee-Kirche in Olmütz zum Nutzen der gemäßigten Variante der Figuralkomponente seiner späteren Altargemälde wird in der einheimischen Literatur traditionell mit Haringers Erfahrungen aus dem italienischen Aufenthalt binnen den Jahren 1717–1718 verbunden. Die Anfangsschulung des der Abstammung nach wienerischen Malers Karl Joseph Haringer (1687–1734) ist bisher unbekannt, allerdings die erwähnte Reise nach Italien war sichtlich nicht die erste Gelegenheit, das römische Milieu und die Kunst kennenzulernen. Im Archivfonds der römischen Accademia di S. Luca finden wir schon zum Jahr 1710 Teilnahmeeintragung von *Carlo Haringer Viena in Austria* am Wettbewerb um den Jahrespreis der Akademie. Seine Aufgabe war, eine Zeichnung mit dem Thema *Porzia, figlia di Catone e moglie di Bruto, sconsolata per la morte del marito...* auszuarbeiten, also die Szene, die die Episode aus Plutarchos *Biographien* illustriert, wo Porcia, Tochter von Cato Uticensis und Ehefrau von Marcus Iunius Brutus von Ehemanns Tod erfährt.

Haringer blieb damals in dem Wettbewerb erfolglos, jedoch viel erfolgreicher war ein anderer mit dem Olmützer Milieu verbundener Maler Joseph Ignatius Sadler (Sattler, 1725–1767) um vierzig Jahre später. Sohn des Olmützer Bildhauers Philipp Sattler und Schwager des Malers Johann Christoph Handke kam nach Rom schon im Jahre 1743 und gemäß dem mährischen Historiographen und Bildhauer Andreas Schweigel arbeitete er in der Werkstatt des bedeutenden der Abstammung nach Neapler Malers Corrado Giaquinto (1703–1766). Zum Schluss seines römischen Aufenthalts im Jahre 1750 nahm Sadler am Jahreswettbewerb an der Akademie im Fach Malerei und Zeichnung teil. In der Gruppe *prima classe* erhielt *secondo premio* – *Giuseppe Sattler d'Olmiz*. Den zweiten Preis erhielt er für eine mit Röteln und Weiß realisierte ausgedehnte Zeichnung (740×535 mm) mit dem obligatorischen Thema aus dem Alten Testament – *Giuseppe che si palesa ai suoi Fratelli...* Joseph gibt sich seinen Brüdern zu erkennen (Gen. 45). Als eines der gewürdigten blieb das Blatt von Sadler im Archivfonds der Akademie bis heute erhalten.

Rom besuchten auch weitere Maler des 17. und 18. Jahrhunderts, die durch ihr Werk mit Olmütz verbunden sind. Verlässlich wissen wir das bei Friedrich Dionysios Strauss (1660–1720) und sehr wahrscheinlich bei Bernhard Bonaventura Velehradský (1659–1729).

Übersetzt von Olga Himmlerová

Johannes Miller o výzdobě auly olomoucké univerzity v letech 1718–1719

Kateřina Dolejší, Ústav dějin umění AV ČR, pobočka Brno

K doplnění recentního bádání Leoše Mlčáka a Jiřího Fialy o podobě bývalé školní budovy jezuitské univerzity v Olomouci připojuji tuto drobnou materiálovou studii.¹ Výzdobu auly, patrně nejvýznamnější reprezentativní prostory barokní školní budovy, podrobně popisuje jezuita Johannes Miller (*17. září 1650 Wihlemsdorf u Goldbergu v Dolním Slezsku, † 21. září 1723 Liběšice u Úštěku), doktor filozofie a teologie a rektor olomoucké univerzity v letech 1711 až 1715, ve svých mnohosvazkových *Dějinách české provincie Tovaryšstva Ježíšova od roku 1555 až k roku 1723*.²

Johannes Miller věnoval malířské a sochařské výzdobě auly téměř celou stránku ve třetím paragrafu s nadpisem *Alia de Olomucensi universitate memorabilia (Jiné pamětihodnosti z Olomoucké univerzity)* v pátém oddíle páté knihy, nazvaném *Universitas Olomucensis S. (ocietatis) J. (esu) in Moravia (Olomoucká univerzita Tovaryšstva Ježíšova na Moravě)*. Na počátku 19. století téměř celou pasáž převzal a do němčiny přeložil ve své rukopisné umělecké topografii *Skizze einer Geschichte der bildenden Künste in Mähren* Jan Petr Cerroni.³

Vzhledem k tomu, že Johannes Miller olomouckou situaci poznal z autopsie a v době výzdoby zdejší auly pobýval v nedaleké brněnské koleji, je třeba pokládat jeho líčení za pramen prvořadého významu. Uvádím jeho plné znění v transkripci a českém překladu:

[s.] 1517

B.

...Anno 1718. Auditoriu(m) Academicu(m) per totu(m) eleganti / artificis penicillo diversis figuris, et symbolis, appo- / sitisq(ue) ubiq(ue) inscriptionibus ad omnem decore(m) est / adornatum. Repraesentatur in uno Campi medio Sa- / lomoni prefatas inter Scientias; in altero aute(m) Christ(us) / in monte Thabor transfiguratus, ceu Prophetarum, Apostoloru(m), Evangelistarum, Sacraru(m) Scientiaru(m), Eccle- / siaeq(ue) Doctorum divinus Magister, illis aeterni Patris / constitutus verbis: Ipsum audite! Principalis totiq(ue) / eruditi operis est inscriptio: Ecce plus, quam Salomon, / Hic. Sub sacraru(m) Scientiaru(m) pedibus prostrata, fu- / gataq(ue) haereses. Circa picturas principales in diversis / majoribus seutis eodem penicillo expressae sunt Scho- / laru(m) externoru(m) Leges, ex una parte ad virtutem, / et pietatem, ex altera ad scientiam spectantes. //

C.

Ad haec sum[p]tibus Universitatis per ambitu(m) octoginta / aliquot orgyaru(m), lapide recenter est instratu(m) ad Audito- / rium usq(ue), pavimentu(m); et in Scholaru(m) gradibus gra- / tiosae, atq(ue) ad pietatis tenerae illicium geminae sunt / Stationes dispositae; et in una haru(m) Crucifixus cum S.(ancto), / Xaverio, in altera DElpara cu(m) S.(ancto) Ignatio sunt propositae /

[s.] 1518

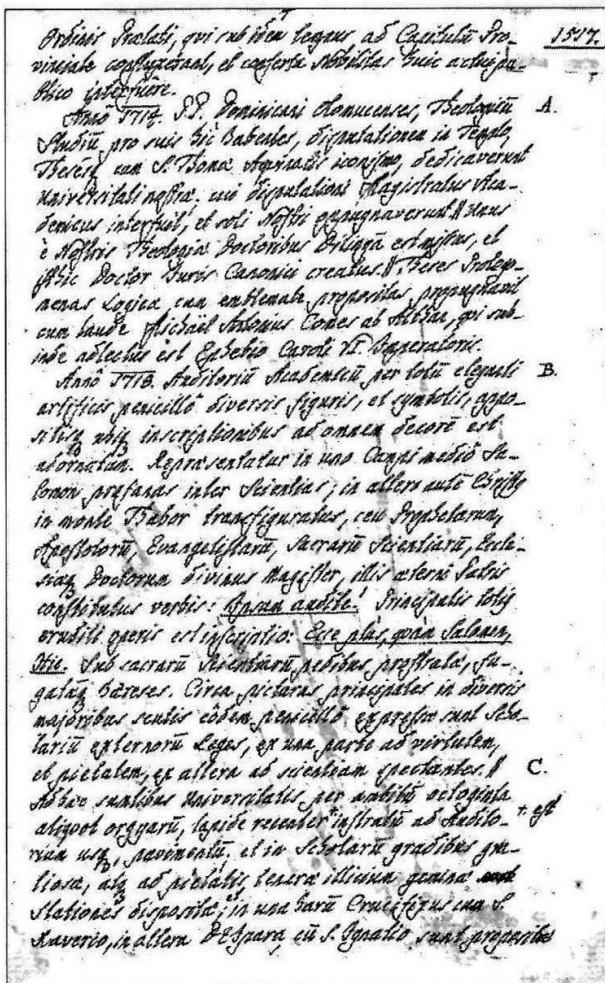
A.

Anno 1719. Auditoriu(m) accepit reliquu(m) ornatu(m); Ca- / thedra(m) opere Statuario, et pictorio venuste adornata(m), co- / ronatus Conopeu(m), a quo defluentes cortinas duo volantes An- / geli sustentant; supra et circa Cathedra(m) quin- / q(ue) grandes / Images ad splendorem investiunt parietes. Muros ea parte, / qua fenestris eminent, per totum utrinq(ue) contigua parietis / magnitudinis problemata in listis quadratis decorant. In- / fra Problemata supra columnas, quae fenestras distinguunt / in quadrata ibidem figura, latus unu(m) habet Pontifices, et / Episcopos; alteru(m) vero Romanoru(m) Imperatores, illos, qui gra- / tiis, et favoribus Universitatem hanc exornaverunt. Colum- / narum residuum opus investit Statuarium. Ea vero elegantia / coloribus, et auro interstincta sunt omnia, ut honoratiores / Hospites hanc Aula spectantes, magnopere admirentur.

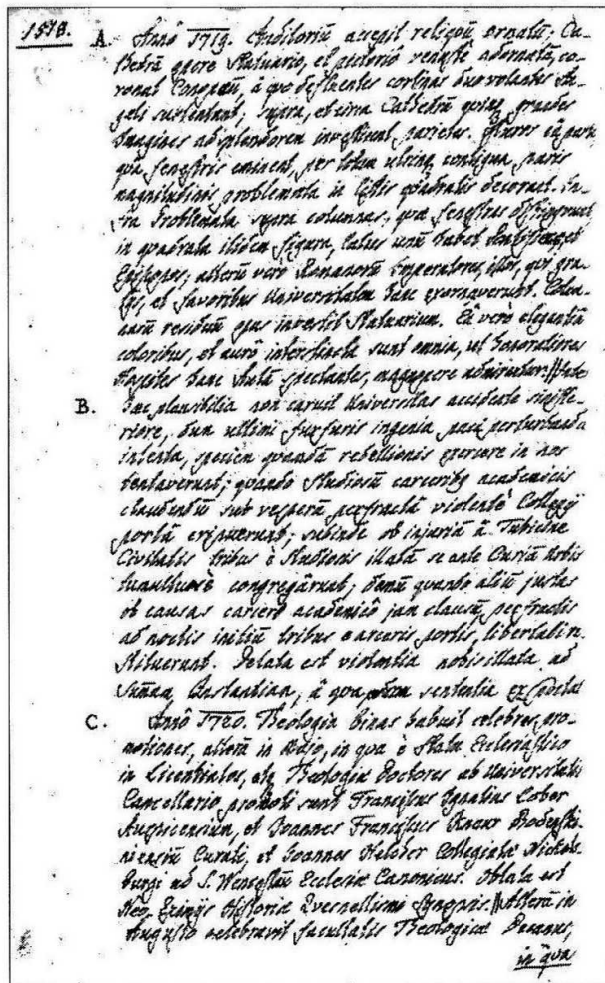
... Aula byla celá vyzdobena roku 1718. Malíř [Jan Kryštof Handke] vytříbeným štětcem s náležitým půvabem vytvořil různé figury a emblémy všechny doplněné o nápisy. V jednom poli uprostřed je vyobrazen Šalamoun mezi [církevními] naukami, ve druhém pak Proměnění na hoře Tábor s Kristem jakoby božským učitelem proroků, apoštolů, evangelistů a církevních učitelů, ustanoveným oněmi slovy svého věčného Otce: Toho poslouchejte! [L 9, 35] Hlavní nápis celé učené kompozice zní: A hle, zde je více než Šalamoun [L 11, 31]. Pod nohama církevních nauk je namalována prchající poražená hereze. V různých větších zrcadlech okolo hlavních výjevů vyobrazil též malíř výroky cizích učenců, z jedné strany ty, které se týkají ctnosti a zbožnosti, z druhé vztahující se k moudrosti.

K těmto výdajům je třeba připočíst kamennou dlažbu v asi 80 sáhů dlouhé chodbě univerzity a ve velké posluchárně, která byla donedávna bez podlahy, a na školních schodech postavená líbezná a úctyhodná protějšková zastavení lákající k projevům zbožnosti. V prvním z nich byl umístěn Ukřižovaný Kristus se svatým Františkem Xaverským, ve druhém Panna Marie se svatým Ignácem z Loyoly.

Roku 1719 se aule dostalo zbylé výzdoby. Katedru půvabně ozdobenou sochařským a malířským uměním korunuje baldachýn se dvěma letícími anděly, kteří ve výšce drží amfory, z nichž vytékají prameny [poznání]. Stěny okolo a nad katedrou krášlí pět velkých obrazů. Zed', kde jsou okna, i obě sousední stěny zdobí stejně velké čtvercové rámy se základními tezemi. Pod rámy nad pilastry, které oddělují okna, jsou ve stejném místě čtvercové podobizny. Na jedné straně papežové a biskupové, na druhé pak římské císaři, a to ti, kteří tuto univerzitu ozdobili milostí a přízní. Zbylé pilastry mají plastickou výzdobu. Vše je pokryto barvami a zlatem s takovou elegancí, že i návštěvy z vyšších kruhů se tomu při prohlídce auly velmi obdivují...

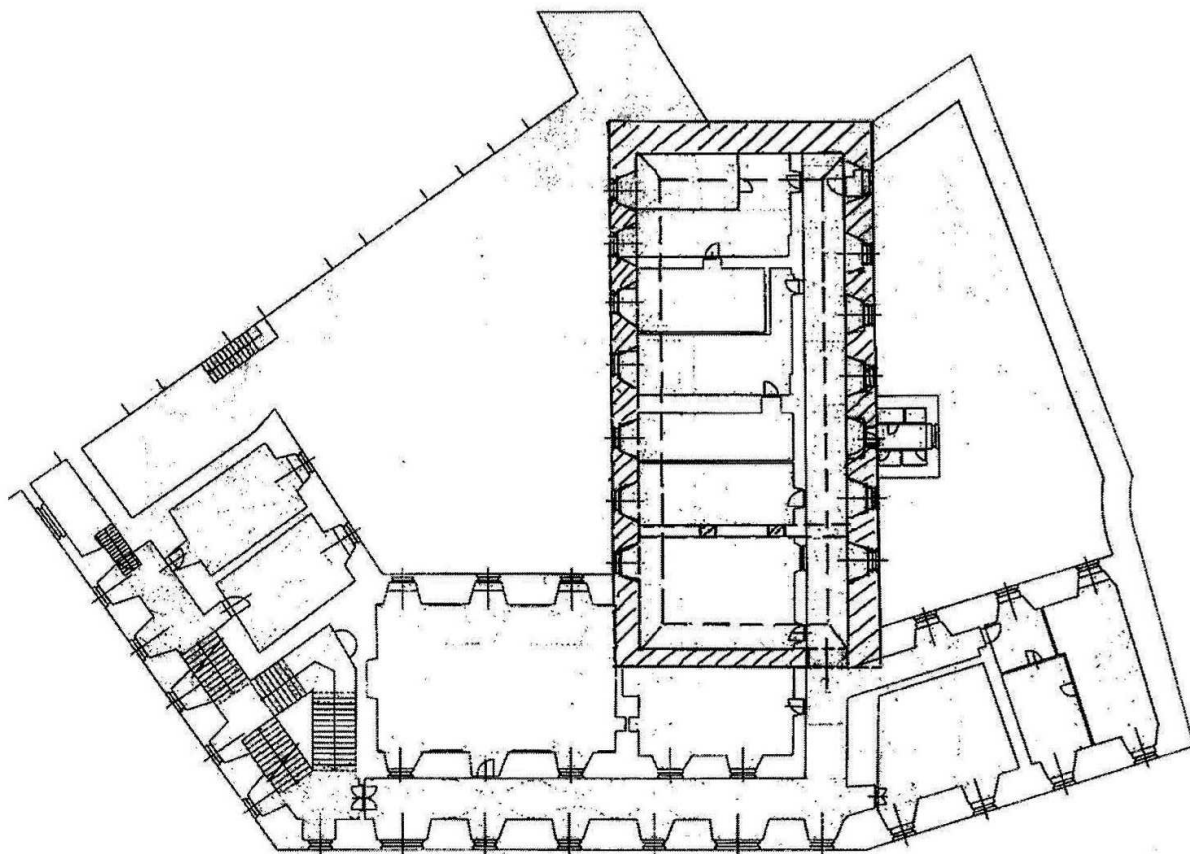
Johannes Miller: *Historia provinciae Bohemiae Societatis Iesu ab anno 1555 usque ad annum 1723, Liber V. et VI.* Rukopis v NK ČR, sign. XXIII. C. 104/3 (XXIII. C. 104c), s. 1517 (v digitalizované verzi obr. 129). Reprofoto z digitalizované kopie knihy přístupné na www.manuscriptorium.com (staženo 4. 9. 2007).

Johannes Miller: *Historia provinciae Bohemiae Societatis Iesu ab anno 1555 usque ad annum 1723, Liber V. et VI.* Rukopis v NK ČR, sign. XXIII. C. 104/3 (XXIII. C. 104c), s. 1518 (v digitalizované verzi obr. 130). Reprofoto z digitalizované kopie knihy přístupné na www.manuscriptorium.com (staženo 4. 9. 2007).

Poznámky

- ¹ Mlčák, L.: Drobnosti k dílu Jana Kryštofa Handkeho. Střední Morava 23, 2006, s. 71–75; Mlčák, L. – Fiala, J.: Neznámé plány staré jezuitské koleje, školní budovy a kostela Panny Marie v Olomouci. Zprávy VMO, č. 292, 2006, s. 3–28; Mlčák, L.: Neznámé fresky J. K. Handkeho v bývalé školní budově staré olomoucké univerzity. Zprávy VMO, č. 292, 2006, s. 103–107; Fiala, J.: Rektoři olomoucké univerzity v letech 1573–1860. Žurnál UP, roč. 16, č. 9, s. 9.
- ² Miller, J.: *Historia provinciae Bohemiae Societatis Iesu ab anno 1555 usque ad annum 1723, Liber V. et VI.* Rukopis je uložen v Národní knihovně ČR v Praze pod signaturou XXIII. C. 104/3 (XXIII. C. 104c), s. 1517–1518 (v digitalizované verzi obr. 129–130) a je v digitalizované podobě přístupný na webové adrese www.manuscriptorium.com.
- ³ Cerroni, J. P.: *Skitze einer Geschichte der bildenden Künste in Mähren*, rukopis z roku 1807, MZA Brno, G 12, Cerroni I, č. 32, díl II. fol. 54v–55r.

Bývalá školní budova staré olomoucké univerzity, půdorys 3. nadzemního podlaží
s vyznačením pravděpodobného půdorysu auly (Podklad archiv VMO)

Resümee

Johannes Miller über die Ausschmückung der Aula der Olmützer Universität in den Jahren 1718–1719

Kateřina Dolejší, Institut für Kunstgeschichte der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik, Außenstelle Brunn

Die Materialstudie ergänzt die Ergebnisse der rezenten Forschung von Leoš Mičák und Jiří Fiala über die Gestalt des ehemaligen Schulgebäudes der Jesuitenuniversität in Olmütz. Leoš Mičák verband die unlängst abgedeckten Fragmente der Malerausschmückung in dem Saalraum mit der Malerei in der Universitätsaula, die gemäß dem eigenen Lebenslauf Maler Johann Christoph Handke (1694–1774) vollbrachte. In der umfangreichen historischen Handschrift *Historia provinciae Bohemiae Societatis Iesu ab anno 1555 usque ad annum 1723* beschreibt ausführlich die Kunsteinrichtung der Aula Jesuit Johannes Miller (*17. September 1650, † 21. September 1723), Doktor der Philosophie und Theologie und Rektor der Olmützer Universität in den Jahren 1711–1715. Am Anfang des 19. Jahrhunderts übernahm Johann Peter Cerroni eine fast ganze Passage und setzte ins Deutsche über in seiner handschriftlichen Kunsttopographie Skizze einer Geschichte der bildenden Künste in Mähren. Mit Rücksicht darauf, dass es sich um die Quelle von einem außerordentlichen Aussagewert handelt, ist sie in der Studie in ihrem vollen Wortlaut in der Transkription und in der tschechischen Übersetzung publiziert.

Übersetzt von Olga Himmlerová

Několik poznámek ke Konrádovi z Botenštejna aneb Opravdu nevíme, kdo byl vrahem Václava III.?

Karel Maráz, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity

Před rokem jsem na stránkách tohoto časopisu publikoval článek s názvem *K sedmismému výročí zavraždění Václava III. v Olomouci* (Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, Společenské vědy, č. 292, 2006, s. 59–74). V pasážích týkajících se královraždy Václava III. jsem konstatoval, že snad kromě *nekrologia olomoucké metropolitní kapituly* jsou další prameny relativně dobové, neboť byly napsány vždy s určitým časovým odstupem; lépe by ale spíše bylo označit zprávy v nich za relativně dobové a nikoli prameny. Dále jsem mj. poukázal na několik jmen, jež dobové prameny uvádějí jako královrahy Václava III. Dovolím si z těch nejpodstatnějších zopakovat následující. *Nekrologium olomoucké metropolitní kapituly* označuje za vraha krále Duryňka Konráda z Mulhowu (dnešní duryňské město Mühlhausen), *Zbraslavská kronika* Konráda z Botenštejna (hrad v Duryňsku), byt kronikář Petr Žitavský současně dodává, že neví, zda by vinen Konrád, nebo někdo jiný. Doplnuje, že Botenštejn vyskočil z paláce, kde byl ubytován král, se zkrvavělou dýkou a byl ihned ubit. Obdobně hovoří ve své rýmované kronice i *tak řečený Dalimil*, který sice neuvádí jméno vraha, konstatuje ale, že to byl Duryňk, přičemž měl být zabit před palácem a utáta mu ruka.

Třeba však říci, že literatura faktu – a po ní i někteří historikové – od doby M. Ivanova odmítli Konráda z Botenštejna jako královraha Václava III. M. Ivanov totiž ve své historické detektivce *Český pitaval aneb Královraždy* v 70. letech 20. století uveřejnil názor, jenž získal od německého historika H. Rooba. Můžeme zde krátce resümovat jeho podstatu. Konrád z Botenštejna a Konrád z Mulhowu jsou jedna a táž osoba, která žila podle dokladů písemných pramenů v letech 1240–1320. M. Ivanov pak z takové informace logicky vyvodil, že Konrád z Botenštejna alias z Mulhowu nemohl být vrahem posledního přemyslovského krále Václava III., neboť vrah byl podle *Zbraslavské kroniky* i *kroniky tak řečeného Dalimila* zabit. S tím pracovali i další autoři, takže až do počátku roku 2007 platila sice totožnost obou Konrádů v jedinou osobu, současně ovšem se mělo za to, že Konrád z Botenštejna alias z Mulhowu pohnuté olomoucké události přežil, Václava III. nezavraždil a hrůzný čin byl na něj sveden až po jeho odjezdu z Olomouce domů, tedy do Duryňska. Jako zahraniční účastník tažení Václava III. na Krakov proti Vladislavu Lokýtkovi se pro přičknutí takového činu jistě jevil coby osoba nanejvýše vhodná – byl drobným rytířem, u něhož bylo dostatečně pravděpodobné, že se do českých zemí nevrátí, takže nejenže se nebude nařčení muset bránit, ale nemusí se jej ani dozvědět. Na to, kdo byl oním člověkem ubitým po vraždě, o němž píší kroniky, se názory rozcházely. Někteří autoři tvrdili, že to byl skutečný vrah. Ten měl být při ubití natolik zohaven, že nebylo možno určit, o koho jde, a následně bylo možno čin připsat Konrádovi z Botenštejna. Jiní zase zastávali názor, že byl zabit sluha, či komorník krále Václava III., jenž vyběhl z paláce se zkrvavělou dýkou, kterou u mrtvého krále těla našel, a snažil se dovolat pomoci stráží. Byl jimi ovšem zabit, buďto omylem, nebo naopak záměrně. Čas-

to je v této souvislosti zmiňováno, že jen blázen by po vraždě utíkal pryč s dýkou, která byla usvědčujícím předmětem.

O výše uvedených názorech jsem měl jisté pochybnosti. Mj. proto, že by Konrád z Botenštejna měl v době vraždy Václava III. přibližně 60 let, a to ve středověku nebyl rozhodně věk, kdy by se někdo nechal najímat coby žoldněř na válečnou výpravu. V době korektur mé knihy *Václav III. (1289–1306). Poslední Přemyslovec na českém trůně* se mi díky řediteli Erfutského biskupského archivu M. Matschovi podařilo získat cenné, ba možno dokonce říci klíčové informace k záležitosti Konráda z Botenštejna alias z Mulhowu, a tím potažmo i ke královraždě Václava III. Do uvedené knihy jsem mohl v rámci korektur dát jen to nejnutnější, takže podrobněji si o celé věci může zájemce přečíst v mé dokončené knize z řady nakladatelství Havran *Dny, které tvořily české dějiny: 4. srpna 1306. Zavraždění Václava III.* Současně jsem rád vyhověl prosbě redakce Zpráv VMO a v jejich letošním společenskovědním čísle tedy publikuji v rámci Drobnotí tuto zprávičku, která pro vymezený rozsah není opatřena poznámkovým aparátem.

Takže jak to podle skutečně dobových písemných pramenů s Konrádem z Botenštejna opravu bylo? Je pravdou, že Konrád z Botenštejna a Konrád z Mulhowu jsou jedna a táž osoba, ale – jak se prokazuje na základě písemných dobových pramenů i poznatků německé literatury – nejedná se o člověka, který by žil v letech 1240–1320, jak tvrdí na základě dopisu H. Rooba M. Ivanov. H. Roob totiž vyšel s ustanovení mladších durynských kronik (nejstarší z nich je z 15. století), které zaměňují jméno Konrád z Botenštejna s jinými Konrády, např. Konrádem řečeným *Molendinarius*, avšak náležejícím nepochybně do vedlejší linie rodu z Mulhowu! Situace je však ještě složitější.

S oporou v dobových písemných pramenech můžeme totiž říci, že v případě Konráda z Botenštejna alias z Mulhowu se navíc jedná o dvě osoby, totiž otce a syna, přičemž otec je zahraničními diplomatickými prameny doložen naposledy roku 1267, syn stejného jména listinami v letech 1285, 1288 a 1289. Pak se již o něm žádná zmínka neobjevuje. Přitom víme, že jako nejmladší syn nezdědil příliš velký majetek, takže je skutečně pravděpodobné, že se za účelem obživy nechal najímat jako žoldněř. To znamená, že údaj o něm v *olomouckém nekrologiu* metropolitní kapituly – jako o Konrádovi z Mulhowu – resp. *Zbraslavské kronice* – jako o synovi Konrádovi z Botenštejna – je s největší pravděpodobností opravdu poslední o jeho životě!

Tyto dva uvedené prameny nám ovšem poslouží i jinak. Označují totiž – s největší pravděpodobností – skutečného vykonavatele vraždy Václava III. Proč? Pokud je zmínka o Konrádovi právě k této tragické události opravdu poslední, zdá se být logické, že byl na místě skutečně ubit. A pokud hledal obživu jako žoldněř, proč by se nenechal najmout některým předákem českého šlechtického rodu také jako vrah, pokud mu navíc bylo slíbeno, že bude moci z místa činu uniknout živ a zdravý? Vražda krále byl ve 14. století čin natolik mimořádný a rizikový, že lze jen obtížně předpokládat přímou účast některého z domácích velmožů na něm. Vždyť na královraždě se tehdy nahlíželo jako na svatokrádež! Král byl král, pomazáním a korunovací došlo k jeho symbolickému vyzvednutí ke Kristu do nadpozemské roviny, došlo k jeho posvěcení.

Uvažujme však ještě dále – pokud by údaj o Konrádovi jako vrahovi byl skutečně toliko fámou vzniklou později, dá se důvodně předpokládat, že by jej dva na sobě nezávislé prameny – totiž ono *olomoucké kapitulní nekrologium* i *Zbraslavská kronika* – zachytily pod stejným jménem, a to pod tím, pod jakým se fáma šířila. Pokud však mají oba zdroje stejné a správné pouze jméno, ale nikoli predikát, který je sice v obou případech správný, avšak v obou různý, přičemž víme, že obě postavy jsou totožné a po roce 1306 o nich (něm) zmínka v dobových písemných pramenech neexistuje, dá se s velmi vysokou dávkou pravděpodobnosti vyvodit, že jak *olomoucké kapitulní nekrologium*, tak *Zbraslavská kronika* zaznamenaly skutečné jméno vraha, rozumějme vykonavatele vraždy! Je tedy možno říci, že Konrád z Botenštejna alias z Mulhowu zřejmě opravdu zavraždil Václava III., a protože byl po činu dopaden a usmrcen, nebyl čin dále vyšetřován. Nám se přitom dosud zdálo, že nikdy vyšetřen nebyl! Kdo z českých magnátů si jej najal, nelze ovšem říci. K tomu máme o Konrádovi z Botenštejna alias z Mulhowu opravdu málo zpráv.

Vraťme se krátce ještě k tomu, zda nemohl být Botenštejn sluhou, či komorníkem Václava III., nebo členem jeho stráží. Že Konrád z Botenštejna alias z Mulhowu nikým takovým být nemohl se zdá být více než jisté. Předně o něm hovoří ve své kronice Petr Žitavský jako o osobě ne zrovna známé (v českém překladu): „...byl však spatřen jakýsi rytíř, řečený Konrád z Botenštejna, rodem Durynk, jak vyskočil z paláce, drže v ruce zkrvavělý nůž, a utíkal...” Z těchto řádků tedy rozhodně neplyne fakt, že by se jednalo o osobu známou a běžně se kolem Václava III. pohybující. Že nepatřil nejen mezi sluhy, ale ani mezi strážce, lze zase poměrně přesvědčivě usoudit z jiné pasáže *Zbraslavské kroniky*. V pasážích, kde zbraslavský cisterciák hovoří o údajném morálním obratu Václava III. po rozhovoru se zbraslavským opatem Konrádem při návštěvě hrobu Václava II. v den prvního výročí jeho úmrtí, tedy 21. června 1306, uvádí (v českém překladu): „*Toto povzbuzující napomenutí přijal pan král s vděčnou myslí a od oné hodiny se ukazoval vážnějším a lépe se zcela vyhýbal tomu, co nebylo dovoleno. To nám totiž vykládala králova družina, jež často bývala v jeho přítomnosti.*”

Nepochybíme tedy, řekneme-li, že s těmi, kteří byli nejbližší králi, se Petr dobře znal. Rovněž je otázkou, zda by si král vybral za strážce najatého žoldnéře. Dá se předpokládat, že by to spíše byla osoba prověřená a ne „jakýsi rytíř”. Navíc pokud by náležel ke strážím, pak by jej strážci asi sotva zabili při vyběhnutí z paláce, když by to byla osoba jim známá. Spíše by se od něj snažili získat informace. Skutečnost, že se jednalo o sluhu, či komorníka, je podle mého rovněž obtížně udržitelná, neboť ten by asi opravdu, přijmeme-li hypotézu, že objevil zavražděného krále, s dýkou jako doličným předmětem vyběhl a volal o pomoc, že král je mrtev. To je skutečně možné a docela logické. Avšak do zmíněné konstrukce jen málo zapadá konstatování zbraslavského cisterciáka (v českém překladu): „...jak vyskočil z paláce, drže v ruce zkrvavělý nůž, a utíkal; a ti, kteří byli venku, ho chytili a jako vraha králova zabili, dříve než mohl promluvit nějaká slova.” Domnívám se totiž, že z toho evidentně plyne fakt Konrádova úprku ve snaze zachránit vlastní život. Logicky tak neběžel ke strážím a nevolal nic o zranění či smrti krále. Naopak beze slov utíkal pryč. Čili snažil se co nejrychleji z místa činu zmizet, prostě utéct. A to, že si ponechal v ruce zkrvavělou dýku, je činem naopak nejvýše logickým. Konrád byl zřejmě při činu vyrušen a snažil se uniknout. Ponechat dýku na místě činu by bylo nejvýše usvědčujícím důkazem.

Podle dýky mohl být snadno vypátratelný, dýka ponechaná na místě vraždy představovala velmi průkazný doličný předmět s vysokou vypovídací a usvědčující hodnotou. I z toho důvodu ji Konrád nemohl na místě vraždy zanechat.

Výše uvedené poměrně významně posouvá naše znalosti o vrahovi posledního českého krále z přemyslovského rodu. Sice i nyní jde pochopitelně o hypotézu, nicméně dosti pravděpodobnou a především důsledně opřenou o dobové naše i zahraniční písemné prameny. Proč jejich řeči nevěřit!

Výběr použitých pramenů, jejich edic a literatury

- ZA v Opavě, pobočka Olomouc, Metropolitní kapitula Olomouc, i. č. 2877, kniha č. 12, sig. E I 40 *Kniha statut a nekrologium olomoucké kapituly*.
 FRB IV. (ed. J. Emler). Praeae 1884.
Monumenta Erphesfurtensia saec. XII., XIII., XIV. (ed. O. Holder-Egger). Hannoverae et Lipsiae 1899.
Staročeská kronika tak řečeného Dalimila 1.–2. (edd. J. Daňhelka – K. Hádek – B. Havránek – N. Kvítková). Praha 1988; 3. (ed. M. Bláhová). Praha 1995.
Urkundenbuch der ehemals freien Reichsstadt Mühlhausen in Thüringen (ed. K. Herquet). Halle 1874.
Zbraslavská kronika. Chronicon Aulae regiae (edd. F. Heřmanský – R. Mertlík – M. Bláhová). Praha 1976, 2. opravené vydání.

* * *

- Hora-Hořejš, P.: *Toulky českou minulostí 2*. Praha 1991.
 Ivanov, M.: *Český pitaval aneb Královraždy*. Praha 1976, Praha 1977, 2. vydání.
 Maráz, K.: Olomouc 4. srpna 1306 a její souvislosti. MHB (v tisku); referát přednesen na vědeckém zasedání Přemyslovci v historické paměti, konaném v Praze 6. června 2006 v Historickém ústavu Akademie věd České republiky.
 Maráz, K.: K sedmistému výročí zavraždění Václava III. v Olomouci. *Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci, Společenské vědy*, č. 292, 2006, s. 59–74.
 Maráz, K.: Majestát a koruna na pečetích českých králů konce 13. a počátku 14. století jako symbol. In: *Symbol a symbolika v právu II. Sborník z mezinárodní vědecké konference konané v Brně 19. září 2006* (v tisku).
 Maráz, K.: Václav III. (1289–1306). Poslední Přemyslovec na českém trůně. České Budějovice 2007.
 Maráz, K.: Dny, které tvořily české dějiny. 4. srpna 1306. Zavraždění Václava III. (v tisku).
 Štěpán, V.: K otázce vraždy krále Václava III. v Olomouci roku 1306. *ČSM B* 25, 1976, s. 115–133.
 Šusta, J.: *České dějiny II.1. Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví*. Praha 1935.
 Thüringen (hg. von H. Patze – P. Aufgebauer). Stuttgart 1989.
 Urban, J.: *Lichtenburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu*. Praha 2003.
 Žemlička, J.: *Století posledních Přemyslovců. Český stát a společnost ve 13. století*. Praha 1986, Praha 1998, 2. vydání.
 Žemlička, J.: *Přemyslovci. Jak žili, vládli, umírali*. Praha 2005.

Resümee

Einige Anmerkungen zu Konrad von Botenstein

oder Wissen wir wirklich nicht, wer der Mörder von Wenzel III. war?

Karel Maráz, Philosophische Fakultät der Masaryk-Universität

In dem kleinen Beitrag ergänze ich meinen vorjährigen Artikel mit dem Titel Zum siebenhundertjährigen Jahrestag der Ermordung von Wenzel III. in Olmütz (Mitteilungen des Heimatkundemuseums in Olmütz, Nr. 292, 2006, S. 59–74). Der Grund zur Ergänzung ist die Ermittlung von neuen gewichtigen Informationen von

Konrad von Botenstein und Konrad von Mulhow, der im Olmützer Nekrologium und in der Zbraslauer Chronik als der Mörder vom König Wenzel III. bezeichnet wurde.

Die neuen sich auf die ausländischen Quellen stützenden Ermittlungen bestätigten zwar, dass beide Personen identisch sind, aber sie widerlegten die frühere Vermutung, dass dieser Konrad von Botenstein (Burg in Thüringen) alias von Mulhow (heutige Stadt Mühlhausen in Thüringen) in den Jahren 1240–1320 lebte. Falls die angegebenen Daten und die Tatsache gelten würden, dann könnte Konrad wirklich nicht der Mörder von Wenzel III. sein, denn die Zbraslauer Chronik gibt ausdrücklich an, dass er getötet wurde, als er vom Palast des Olmützer Dekans mit blutbeflecktem Dolch ausgesprungen wäre. Diese Verwechslung entstand jedoch auf Grund von jüngeren narrativen schriftlichen Quellen, wo es zur Vermischung von mehreren Konrads aus dem Geschlecht von Mulhow kam, und zwar mit Einschluss von den Angehörigen der Nebenlinien des angegebenen Geschlechtes.

Die wirklich zeitgemäßen Quellen sprechen von zwei Konrads von Botenstein alias von Mulhow, zwar von Vater und Sohn. Der Vater wird das letzte Mal durch die zeitgemäßen schriftlichen Quellen im Jahr 1267 belegt, der Sohn wurde zum Soldner, denn als der jüngste von vier Brüdern erbte er keinen großen Besitz, und er wird dann in den ausländischen zeitgemäßen schriftlichen Quellen das letzte Mal im Jahr 1289 erwähnt. Das heißt, dass die letzte Nachricht von ihm überhaupt aus dem Zusammenhang mit der Ermordung von Wenzel III. stammt, wo er totgeschlagen worden sein soll. Es scheint also, dass es kein Grund dazu gibt, es nicht zu glauben. Mit höchster Wahrscheinlichkeit wurde er wirklich zum Königsmörder des letzten böhmischen Königs aus dem Přemysl-Geschlecht.

Übersetzt von Olga Himmlerová

„Zase só tod' klozovsky hode!“

Ivan Hlavatý, Vlastivědné muzeum v Olomouci

Obyvatelé Kluzova, Haňovic a „šerokyho okoli“ vzali za své obnovené a lze říci opět tradiční, v minulosti proslulé „klozovsky hode“. Kluzov, malá obec s původním názvem Staré Brno, patřící v současnosti k Haňovicím u Litovle, od minulosti až dosud „jen shluk domků okolo potoka“ míval do roku 1939 vždy týden po sv. Duchu slavné hody spojené s pasením jelita a stínáním kozy. Po druhé světové válce se zvyk obnovit nepodařilo, až v roce 1999, po šedesáti letech, skupina místních nadšenců vzpomenuła a oživila dříve třídní kluzovské posvícení. V roce 1999 pan Plachta, inspirován „tetičkou Zapletalovou“ z Kluzova a zápisy v kronice, inicioval hody ve spolupráci s místním mysliveckým sdružením. Zprvu se závěr hodů – společné posezení s hudbou – konalo na lovecké chatě nad fotbalovým hřištěm, ale po dvou letech se přešlo do „kulturáku“ v sousedství Obecního úřadu v Haňovicích. Kozu dnes Kluzovští nestínají skutečně, jen symbolicky, a to papírovou kozu vyrobenou studenty průmyslovky z Olomouce, také guláš se z ní už nevaří, jen vepřový, neboť skopový nebo kozí by dnes prý nikdo nejedl.

A „co by to belo za hode bez jeleta“ tvrdí místní, a proto v den hodů se pase veliké, dvoumetrové papírové jelito „na lóce u Skládaloviho“, které se přes rok kvůli rozměrům

Foto: autor

skladuje na místním obecním úřadu. Pasák a jeho pomocník u ohýnku vydají jelito obecnímu bubeníkovi, který ho kupuje jménem starosty za litr kořaly, ale nejprve jelito za přihlížení davu a vzájemného veselí prohlédne a zkusí, zda je dobře vypasené. Pomocník pasáka naloží jelito na trakař, často vystlaný rákosem, veze ho tak v průvodu až do „kulturáku“. Jeho role je nesnadná, neboť kromě hrubé práce musí snášet i jiné ústrky od pastýře jako: *„Ty si pomocník, tak se bodeš divat, jak pijo.“* Původní jelito bylo vycpané pilinami nebo cukrovanskými řízkami a viselo v hospodě u stropu, nebo bývalo jelito z těsta. Pasákem po celou dobu obnovených hodů je myslechovický občan Jiří Beran.

Tradičnímu pasení, koupi jelita a vlastním hodům předchází dlouhá příprava. Samotný Kluzov bývá slavnostně vyzdoben transparenty s nápisy jako *„Vitáme vás na Klotově“*, na dvorech, ulicích a řadě domů jsou vlaječky s nápisem Kluzov a znakem obce, celá hlavní cesta bývá zdobena břízkami i smrčky s barevnými pentlemi. Poslední ročníky zpestřuje část ulice u Hospody u Hynků transparentní sítotisk s fotografiemi z minulých ročníků, zapůjčuje jej spolu s vlaječkami každoročně Miloslav Špulda, majitel místní tiskárny a jeden z hlavních organizátorů obnovených hodů. Místní ženy několik dní dopředu pečou společně ve školní jídelně množství koláčků, stejně tak sami místní občané zdobí ulici stromky a pentlemi.

Dlouho předem se připravuje projev *„starosty Kluzova“*, *„myslechovickiho občana“* Ladislava Látala, který bydlí v posledním domě na horním konci Kluzova (ten katastrálně patří k Myslechovicím stejně jako řada dalších domů v Kluzově i Haňovicích). Původně tvořil projevy Arnošt Vogel, starosta Haňovic, po něm kronikářka obce Věra Voříšková a poslední ročníky podklady pro projev připravuje Božena Přidalová, pracovnice místního obecního úřadu. Starosta si je pak sám „dopraví“. Skupina místních občanů, která *„hody žije“*, každoročně vymýšlí s předstihem témata masek, kupř. jeden ročník byl inspirován Mrazíkem, jindy vystupovali jako oddíl Kadlátek po dvaceti letech v pionýrském odění a červených šátcích s májovými mávátky atp., poslední ročník se nesl v duchu filmu *Slunce, seno, jahody* režiséra Trošky. Také mnoho občanů individuálně vytváří rok co rok jiné masky, známá je rodina Hynků *„ze mlejna“*, která každý rok připravuje masky vždy se vztahem k vodě – vystupují jako mlynáři, rybáři, hastrmani apod.

Hlavní aktéři a organizátoři kluzovských hodů pro podporu jejich dalšího zachování v roce 2006 založili občanské sdružení *Haňovští – Spolek pro zachování kulturních a společenských tradic v Haňovicích*. Průvodu a následné veselice v místním sále – „kulturáku“ se účastní nejen místní, ale hodně také „Litoveláci“, Myslechovští a pochopitelně lidé z Haňovic, díky šířícímu se věhlasu hodů přijíždí v posledních letech návštěvníci také z větších vzdáleností, ale místní chtějí zachovat hody zejména pro sebe.

Kluzovské hody zahajuje „zvaní“ den před hody, tj. v sobotu odpoledne, kdy dobrovolná skupina místních mužů se zásobou slivovice chodí po domech zvat na hody, rovněž obecní úřad vzdálenějším hostům předem rozesílá pozvánky. V den hodů po poledni se schází účastníci průvodu v maskách v improvizované „Hospodě u Hynků“, kde na účastníky čeká v simulaci venkovní hospody, bohatě zdobené transparenty, nápisy, cedulkami, chvojím atd., hojnost piva nebo kořalky podle chuti a na tácech jsou připraveny nakráje-

Foto: autor

né klobásy, chlebíčky, koláčky a další domácí cukroví. Po příchodu hudby – častým hostem bývá dechovka *Nákelanka* – se průvod vypraví k zahájení hodů k poslednímu domu, v němž bydlí „starosta Kluzova“. Zde obecní bubeník vyhlásí jménem starosty „na dnešní deň klozovsky hode a paseni jeleta“ a „všecke zvó do kulturáko na pořádnó tancovačko, boható tomboło, vepřovy hode, dobry vdolečke a hlavně na dostatek piti“. V novodobé historii hodů je bubeník už třetí, původně chodil Alois Hlavatý z Nasobůrek, po něm místní Luboš Bednařík a poslední tři roky po sobě dělá bubeníka Libor Šperlík. Potíž je přesvědčit někoho, kdo by tlačil káru s obecní pokladnou a kozou. „Nikdo nechce mít kozu“ kvůli místní pověře, že ten, kdo ji vozí, brzo umře. Prý dva z těch, co ji vozili, už umřeli a ten poslední, mladý, měl jen úraz, šel do nemocnice „ale přežil“.

Průvod pak jde celou obcí v ustáleném pořadí – v čele kára s obecní pokladnou a kozou, k níž se později, asi v polovině Kluzova, připojí trakař s jelitem, za ní šlape hudba, po muzice následuje historicky vůz se starostou a jeho chotí, za nímž jde rok od roku mohutnější průvod masek a konečně svátečně odění místní a okolní obyvatelé. Historické osobní auto bylo použito poprvé v roce 2005, dříve táhli dva koně žebříňák, několikrát jeli kočárem nebo bryčkou, ale koně jsou v okolí těžko k sehnání, proto s nimi přestali. Průvod na několika místech má hlavní zastavení – zejména v Hospodě u Hynků, u „Kaděrova mléna“, na tzv. „horním“ a „dolním náměstí“, na „lóce u Skládaloviho“ a také u řady stavení, kde před vchody na stolech čeká na účastníky průvodu pohoštění od místních obyvatel. Na každé zastávce muzika zahraje několik písniček k tanci a bujarému veselí provázenému pepnými žerty.

Na „horním náměstí“ přednese starosta zahajovací projev, v němž „srdečně zdraví a vítá na tech našech letošních hodech milý občane Kluzova, Haňovic a šerokyho okolí“.

Na závěr průvodu před „kulturákem“ na tzv. „*dolnim náměstí*“ má hodový starosta Kluzova poslední projev, v němž shrne žertovným způsobem všechny významné události v Kluzově za poslední rok. Tam končí průvod, který je na kluzovských hodech tím hlavním a trvá i několik hodin, a účastníci se nahnou do sálu, kde už čekají mnozí hosté. Vlastní zábavě předchází obvykle od páté i pozdější hodiny odpolední bohatý program, na němž se často podílí folklorní soubor *Hanačka* z Litovle, dechová hudba (často *Nákelanka*) a další hudební skupina s moderní taneční hudbou (např. *Doraz band* z Litovle). V úvodu programu proběhne oficiálním i hodovým starostou vyhodnocení tří nejlepších masek, které jsou odměněny, jsou zde vystaveny také dorty: *Dložni kniha Klužova a Klužovsky hode* s uvedením roku. Zatímco předchozí pohoštění v průvodu bylo pro účastníky zdarma, zde na sále si musejí vše platit. Hodová zábava na rozdíl od starších časů, kdy trvala do rána po tři dny a noci, kdy „*dopoledne spale, odpoledne a večir tancovale*“, končí obvykle o půlnoci.

Revitalizovaná tradice kluzovských hodů proběhla již po osmé a má před sebou první desítku repríz. Přejme místním obyvatelům dostatek entuziasmu, energie a lokálního patriotismu k dalšímu životu nevšedního lidového zvyku a zábavy. Tato oživená lidová tradice tak v moderní době výrazně přispívá ke stmelení obecní pospolitosti, posílení hrdosti na domovskou obec a k udržení lidových zvyků a tradic v jedné z lokalit Hané, největší národopisné oblasti na Moravě.

Poznámka

Citáty jsou vzaty z odposlechu při hodech, řídčeji z místní kroniky.

Resümee

„Wieder ist hier das Fest von Kluzov!“

Ivan Hlavatý, Heimatkundemuseum in Olmütz

Die kleine Gemeinde Kluzov, heute Bestandteil von Haňovice bei Litovel, hatte in der Vergangenheit ein berühmtes Fest eine Woche nach dem Heiligen Geist, das mit dem Blutwurstweiden und Ziegeverfolgen verbunden war. Es wurde früher drei Tage und drei Nächte beim lebensfrischen Freudenfest bis zum Jahr 1939 gefeiert und die erzwungene Pause dauerte dann bis zum Jahr 1999, als die hiesigen Einwohner das traditionelle Fest in einer moderneren Version erfolgreich neu belebten, aber im ursprünglichen fast bacchantischen Stil. Als eine Anweisung dienten die Einträge in die Gemeindechronik und die Zeugenerinnerungen, und so ging der übermütige Maskenumzug mit Musik jeden Herbst schon zum achten Mal bis zum Jahr 2006 durch die Gemeinde, mit der unentbehrlichen Papierziege auf einem Karren mit der Gemeindekasse und mit der zwei Meter langen Papierblutwurst auf einem Schubkarren. Der Umzug hat zahlreiche Stationen auf den feststehenden Stellen – in der Gaststätte bei Hyneks (*Hospoda u Hynků*), an Kaders Mühle (*Kaděřův mlén*) oder auf der Wiese bei Skládal, auf beiden Plätzen, bei den Häusern der hiesigen Einwohner, wo die Umzugsteilnehmer mit Essen und Trinken bewirtet werden, wo sie mit Begleit von einer Blaskapelle tanzen und wo der Bürgermeister humorvoll aufgefasste Ansprachen hält. Die Unterhaltung kulminiert im Saal des hiesigen Kulturzentrums und dauert tief bis in die Nacht. Allem Anschein nach trafen sich die Organisatoren, die im Jahr 2006 die Bürgervereinigung „*Haňovští (die Hanover) – Verein für Einhaltung der kulturellen und gesellschaftlichen Traditionen in Haňovice*“ gründeten, in die Bedürfnisse der hiesigen Einwohner. Ihre spontane, reichliche und aktive Teilnahme zeigt, dass das erneute Fest wieder zum traditionellen wird.

Übersetzt von Olga Himmlerová

Japonský meč – záštita (tsuba)

Milan Stecker, Vlastivědné muzeum v Olomouci

V tomto článku bych se rád zastavil u další důležité části japonského meče, kterou je *tsuba*, tedy záštita. Technika šermu japonským mečem sice v podstatě ochranu ruky nepotřebuje, neboť je založená na včasném úhybu nebo přímém protiútoku do soupeřova pohybu, přesto ale většina mečů záštitu má.

Záštitu má několik významů. Především chrání ruce držící meč před zraněním cizí zbraní, vymezuje prostor délky rukojeti a nedovolí sklouznout ruce na ostří vlastního meče. Neméně důležitou funkcí je rušit v čepeli vibrace, vzniklé při boji a při nárazech o jinou zbraň. V pozdějších dobách míru sloužila záštita jako další nepřehlédnutelná plocha k nádhernému zdobení a vyjádření majetkových poměrů svého držitele.

Příklady různých typů záštít (vlevo a uprostřed železná prolamovaná, vpravo barevný kov a reliéfy)

(Foto: archiv autora)

První záštity vyráběli sami mečíři, ale postupem doby vznikly specializované školy, zabývající se jen výrobou a znalectvím záštít a tak je tomu dodnes. Japonské meče mají své záštity, na rozdíl od jiných zbraní, odnímatelné. Po sejmutí rukojeti z čepele je možno *tsubu* demontovat. Proto je možné, aby jich majitel meče měl více. V pozdějším období bylo také přímo předepsáno, jakou ozdobu nebo *tsubu* k určité příležitosti mít. Například k audienci u vysokých hodnostářů bylo nutné mít celou soupravu meče zdobenou barevnými kovy, nikoli ryzím železem. A to včetně záštity.

Materiálem k výrobě záštít bojových mečů bylo nejčastěji železo, které se používá na výrobu čepele meče. V pozdějších dobách míru se používaly barevné a drahé kovy, kůže, rohovina atd. Výzdobu tvoří nejčastěji prolamování, tj. vyřezání různě tvarovaných otvorů přímo v těle záštity, tautování, rytí nebo dekorování vkládáním jiných materiálů. Používají se přírodní motivy, stylizované výjevy ze všedního nebo válečného života samurajů.

Základem pro výrobu železné záštity je kovářem vykovaná základna. Je to železná placka předem určené tloušťky a velikosti. Výrobce záštit, tzv. *tsuba-shi*, si ji převeze a pomocí pilníků a pilek ji připraví do navrhnutého tvaru a rozměru. Nejčastěji používaným tvarem je kruh, elipsa, čtverec atd. Pokud výsledná záštita bude prolamovaná, tak si na čistě upravený povrch řemeslník narýsuje obrazec, který potom pilkou vyřeže. Po dokonalém vybroušení a začištění pilníky se výsledná *tsuba* různým způsobem povrchově upravuje. Často se používá přirozená koroze, která se leští. Výsledkem je nádherně tmavě hnědý až černý povrch, který dává vyniknout kráse kovu. Záštity z jiných materiálů se připravují a vyrábějí podobným způsobem.

Díky tomu, že se záštity dají z meče demontovat, a zvyku měnit je k různým příležitostem, stal se z nich i samostatný sbírkový předmět. Po otevření Japonska na konci 19. století si je oblíbili hlavně obchodníci a cizinci. Původní ochranná funkce se změnila díky jejich bohatému zdobení drahými kovy a jemnými rytinami na velmi drahý šperk.

Resümee

Japanisches Schwert – Schutzschirm (Tsuba)

Milan Stecker, Heimatkundemuseum in Olmütz

Tsuba, Schutzschirm des japanischen Schwertes, hat mehrere Bedeutungen. Es schützt die Hand vor Verletzung durch eine fremde Waffe, vor Ausrutschen der eigenen Hand auf die Schwertschneide und es nimmt auch Vibrationen in der Klinge auf.

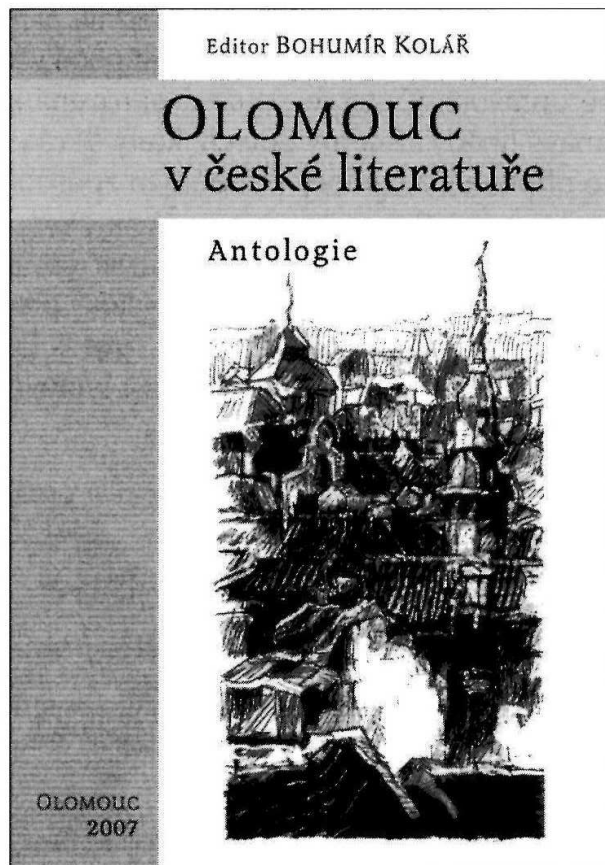
Der Schutzschirm ist vom Schwert zu demontieren und es war üblich, ihn zu verschiedenen Gelegenheiten zu wechseln. Das Material zur Herstellung der Schutzschirme war vor allem echtes Eisen und später auch Nichteisenmetalle und Edelmetalle u. ä. Heute ist *Tsuba* ein bedeutender Sammelartikel für seine feine und ideenreiche Verzierungen.

Übersetzt von Olga Himmlerová

Olomouc v české literatuře

Bohumír Kolář, Vlastivědná společnost muzejní v Olomouci

Čtenářům a přátelům literatury v Olomouci se titulem *Olomouc v české literatuře* dostává základní informace o autorech, kteří svá díla, nebo alespoň některý svůj knižní titul či literární text spojili s městem Olomoucí. Hledisko lokalizace literárních děl, popřípadě publicistických textů k jistému kraji, městu či vesnici, nebo dokonce i ke konkrétní instituci, bylo zkoumáno již v minulosti. Důvodem k tomu bývala snaha upozornit na jejich význam, rozuměj – jak na velikost a svébytnost regionu, města, obce, lokality či objektu, které literární tvůrci nepřehlédli, tak i na jistou atraktivnost, která se z propojení spisovatelova života a jeho literárního díla v konkrétní lokalitě pro čtenáře zrodila. Tak postupně vznikalo povědomí o větší či menší literární tradici v mnoha českých a moravských městech.

Kniha *Olomouc v české literatuře* přináší vhled do literárního dění kdysi královského města a dnes významné krajské metropole z jiného úhlu, než poskytuje běžná vlastivědná publicistika nebo dnes hojně pěstovaná literatura faktu. Nabízí čtenáři konkrétní čtenářské zážitky v podobě ukázek z děl, jež se k Olomouci vážou. Vydávaná *Olomouc v české literatuře* má charakter výběru ukázek z několika oblastí českého písemnictví a je podle toho i členěna.

V I. části jsou ukázky kronik, historických prací a literatury faktu. Všechny se týkají Olomouce. Z velkého fondu dostupné literatury bylo vybráno šestnáct ukázek – od Kosmovy kroniky, Dalimilovy kroniky a Zbraslavské kroniky až k Palackému, Zapovi a Svátkovi a některým současným autorům literatury faktu, k nimž patří Jiří Fiala, Antonín Schindler či Jiří Stýskal.

II. část obsahuje úryvky z beletristické literatury a tvoří stěžejní část celé publikace. Ve snaze posílit čítankový charakter titulu, bylo do této části vloženo téměř třicet autorů. Jejich spektrum zaručuje zasvěcenou informaci nejen o Olomouci jako literárním fenoménu, ale i poznání literárního stylu jednotlivých autorů. Právě vhled do beletristického zhodnocení Olomouce může probudit zájem jak o díla zařazených autorů, např.

Karla Matěje Čapka Choda, Emiliana Glocara, Helenu Šmahelovou, Františka Šece, Jana Procházku, Evu Kačírkovou nebo Petra Rittera, tak i o další, do publikace nezačleněné literáty.

Básnické tvorba spjatá s Olomoucí byla shrnuta do III. části publikace. Opět bez ctižádosti uvést vše, čím byla Olomouc poctěna, a představit všechny autory, kteří o Olomouci verše psali. Prozradíme, že mezi vybranými jsou Jan Havelka, Jiří Wolker, Alois Rečka, Ladislav Rusek, Zbyněk Šiška, Radoslav Lošťák, Alois Volkman, Sylva Ficherová, Radek Malý a další. Více než dvě desítky autorů by se mohly stát východiskem ke koncipování samostatného básnického a Olomouci zasvěceného almanachu.

Závěrečná IV. část *Olomouc v české literatuře* je naplněna texty, které jsou zajímavé, podnětné a literárně hodnotné, i když přímo nepatří do okruhu děl, jež běžně vnímáme jako krásnou literaturu. Jde o úvodníky, eseje, umělecké popisy, zamyšlení, dopisy, popřípadě stati či různá pojednání. Jsou jich téměř tři desítky a většinou je psali autoři i v krásné literatuře zabydlení, ctění a renomovaní. V drobném výběru je čtenářům předkládáme jako upozornění, že stojí za to, abychom si jich také všímali. V této části se objevují J. E. Kosina, Richard Fisher, Božena Mrštíková, Karel Svolinský, O. F. Babler, Jan Skácel, Benjamin Kuras...

Snahu Literárního klubu Olomouc připravit antologii co nejaktuálnější podpořili radou Bohuslav Smejkal, Hana Ševčíková, Milan Blahynka, Jan Slavotínek, Alena Trunečková, pracovníci nakladatelství Votobie Jiřina Vaclová a Petr Palarčík a další vzácní příznivci literatury. Úplnosti dosaženo být nemohlo. Každý ediční počín je mimo jiné určen objemem získaných prostředků na realizaci, kromě toho je možno konstatovat, že mnohá autorská „dědictví“ vzešlá z regionu svou kvalitou přece jen poněkud zastarala... Lze očekávat, že se k tématu v budoucnu iniciativně postaví další editoři a publikaci *Olomouc v české literatuře* doplní dalším svazkem s objevnými dodatky. Literární klub Olomouc by to upřímně uvítal. Bylo by tím jen stvrzeno, že formovat a pěstovat disciplinu zvanou regionální literatura má smysl.

Publikace *Olomouc v české literatuře* je doplněna grafikami, jež jsou buď olomoucké provenience, nebo jsou tematicky s Olomoucí propojeny. Závěrečnou studii, jež má umožnit vhled do jiných literatur a připomenout, že Olomouc lze najít i v dílech dalších evropských literatur, obětavě zpracoval Jan Slavotínek.

Žijeme v době překotně kvapící. V ní mnohé stárne dokonce rychleji, než dospívá. V kolika letech se dnes vlastně může člověk už cítit odepsán? *Olomouc v české literatuře* se pokouší vyslovit myšlenku, že ani tisíciletá starobylost není bez šancí, aby dnešek oslovila a ovlivnila, ale také, že žádný dnešní počín není bez šance být k užitku v budoucnu...

I o to usiluje kniha *Olomouc v české literatuře*.

Zpráva o činnosti Vlastivědného muzea v Olomouci za rok 2006

Miloslava Hošková, Vlastivědné muzeum v Olomouci

Rok 2006 byl pro Vlastivědné muzeum v Olomouci rokem, ve kterém pokračovala rekonstrukce budovy depozitářů VMO na Denisově ulici. V lednu 2006 se ještě dokončovalo stěhování sbírkových předmětů z prostor na Denisově ulici a došlo k definitivnímu předání celé budovy zástupcům investora a stavebníka. V hlavní budově VMO ještě v prvním pololetí 2006 pokračovalo rovnání krabic se sbalenými sbírkovými předměty v náhradních prostorách vyhrazených pro depozitáře. Velké úsilí museli vynaložit zejména pracovníci provozního oddělení, jejichž prvořadým úkolem bylo roztřídění vystěhovaného mobiliáře z Denisovy ul. na nevyhovující s následnou likvidací a na část, která se dá v budoucnu upotřebit, zejména v prostorách sýpky v Chudobíně.

Akviziční činnost muzea v tomto roce již probíhala ve zlepšené kvalitě. Sbírky byly po projednání na dvou schůzkách Poradního sboru pro sbírkotvornou činnost nahlášeny k zápisu do CES a zapsány v 1. stupni evidence. V 1. stupni evidence bylo do sbírek muzea zařazeno 4 470 kusů předmětů zapsaných pod 231 přírůstkovými čísly. Mezi nejhodnotnější předměty patří věžní hodiny za 88 000 Kč do fondu Historické hodiny a kolekce získaná z Korálové jeskyně ve stěnovém lomu ve Vitošově, tvořená typem pizolitických agregátů, které se v jiných jeskyních ČR nevyskytují.

V evidenci 2. stupně bylo zpracováno celkem 7 729 inventárních čísel. Do CESu bylo zapsáno 1 410 evidenčních čísel, což představovalo 7 326 kusů předmětů, vyřazeno bylo 10 evidenčních čísel. V oblasti inventarizace sbírkových předmětů se postupovalo podle schváleného plánu, inventarizací prošlo celkem 90 299 kusů sbírkových předmětů, což je 12,1 % z celkového počtu. Konzervátorské pracoviště VMO ošetřilo v průběhu roku celkem 2 745 kusů předmětů, 324 254 kusů předmětů přírodovědného charakteru bylo ošetřeno externě.

V oblasti vědecko-výzkumné činnosti bylo řešeno 23 interních úkolů, 1 x podíl na jiném úkolu, 14 externích úkolů, 1 mezioborový výzkum a 1 mezinárodní výzkum. Odborní pracovníci se zúčastnili 17 konferencí a 30 seminářů.

Přes velké potíže spojené s nepřístupností sbírkových předmětů se pracovníci podíleli na přípravě celé řady výstav, celkem 28. Stěžejní výstavou roku se stala výstava připravená ve spolupráci s Muzeem města Brna na Špilberku *Sága moravských Přemyslovců*. Vernisáž této výstavy se stala významnou společenskou událostí pro občany města Olomouce i ostatní návštěvníky. Byl uspořádán průvod kostýmovaných postav – příjezd krále Václava III. do Olomouce a jeho přivítání. Na vernisáži byl také představen výpravný katalog k této výstavě. V červnu 2006 byla připravena již druhá *Muzejní noc*, která se nesla ve znamení moravských Přemyslovců. Návštěvníci se měli možnost zúčastnit kostýmovaných komentovaných prohlídek expozic a výstav, v atriu muzea se zjm. nejmladší návštěvníci zapojili do středověkých her a připraveno bylo muzikálové monodrama

Z výstavy *Sága moravských Přemyslovců*, duben 2006 (Foto: P. Rozsival)

Václav III. aneb Poslední noc Posledního Přemyslovce. Dne 4. srpna pak při slavnostním ukončení výstavy měla premiéru divadelní hra *Václav III. – o historii jedné královraždy*.

Z ediční činnosti je vhodné vyzvednout jednak vydání katalogu *Sága moravských Přemyslovců*, publikaci *Arboretum Bílá Lhota*, vydání dvojčísla *Zpráv VMO* č. 285–287 (přírodní vědy) a dvou čísel *Zpráv VMO* č. 290 a 292 (společenské vědy). U obou typů *Zpráv VMO* se jedná především o výsledky vlastní vědecko-výzkumné činnosti odborných pracovníků, čímž dochází k dokumentaci a uchování informací o činnosti společenskovedních i přírodovědných pracovníků VMO pro příští generace. Dále byly vydávány drobné tisky k výstavám a katalog *Cestovní a uzavřené kočáry*, vydaný ve spolupráci s OS Kočáry MYLORD pro výstavu kočárů na zámku v Náměšti na Hané. Významným počinem bylo vydání publikace *Arboretum Bílá Lhota*. Kromě základních informací jsou její náplní barevné fotografie vybraných partií parku a atraktivních rostlinných druhů, pěstovaných v arboretu. Publikace se stala mezi návštěvníky oblíbenou a je průběžně rozprodávána. Odborní pracovníci v rámci publikační činnosti zpracovali 3 studie, 28 odborných článků a 17 článků populárního charakteru.

Jako velmi úspěšný počín lze hodnotit spolupráci s Univerzitou třetího věku FF UP v Olomouci, pro kterou jsme kompletně připravili přednášky letního semestru akademického roku 2005/2006 a zimního semestru akademického roku 2006/2007.

Pracovnice PÚ VMO a tisková mluvčí muzea připravily řadu vzdělávacích akcí pro školy, které se setkaly s velkým zájmem, stejně tak jako soutěž pro školy nazvaná *Vlastivědný trojboj*. Jedná se především o výukové programy pro žáky škol I. a II. stupně a Univerzitu třetího věku, rozsah dokumentace přírodních poměrů v jednotlivých přírodovědných

oborech a vědecko-výzkumnou činnost (vlastní a podíl na grantech jiných právnických osob). Prezentace VMO formou výukových programů, sestavených s využitím přírodovědných expozic pro I. a II. stupeň základních škol byly mimořádně úspěšné. Programy byly vytvořeny pracovníci PÚ VMO (Mgr. Magda Bábková Hrochová, dokumentátorka Iva Spáčilová), na některých se podíleli rovněž externí spolupracovníci. Tato forma prezentace muzejní činnosti i sbírkových fondů v přírodovědných oborech je v rámci České republiky spíše v počátečních fázích realizace, a VMO se tak zařazuje mezi muzea s kvalitativně vyšším stupněm komunikace s veřejností. Zkušenosti z tvorby výukových programů VMO začínají být přebírány jinými institucemi (např. Botanická zahrada v Olomouci, PŘF UP, Muzeum Těšínska). Významnou roli v prezentaci sehrává i úspěšný *Vlastivědný trojboj* pro žáky olomouckých škol a výukový program *Od orloje k hodinám* – autorkou a organizátorkou obou programů je PhDr. R. Fífková.

Mimo plán probíhal přírodovědný výzkum území v oblasti města Preveza v severozápadním Řecku, spojený s prezentací výsledků, budováním místního muzea a organizováním poznávacích pobytových zájezdů pro žáky základních škol i studenty gymnázií ČR, Řecka a Polska. Za VMO se na uvedených činnostech podílelo geologické pracoviště. Výrazným pozitivem je také získání grantu *Rodičovské a genetické efekty u lejska bělokrkého* (*Ficedula albicollis*) pracovištěm entomologie. Cílem grantového projektu je odlišení genetických a rodičovských efektů na prospívání mláďat modelového druhu pěvce. Řešení uvedeného projektu je dotováno finančním příspěvkem Grantové agentury ČR ve výši 593 000 Kč.

Regionální centrum pro tradiční lidovou kulturu získalo v projektu MK ČR *Dokumentace a identifikace jevů tradiční lidové kultury* 105 000 Kč. Aktivita a činnost centra péče o TLK při VMO pro rok 2006 byly dány především plánem práce pro uvedené období, který vycházel z Koncepce účinnější péče o TLK, dále zejména z Plánu činnosti VMO a úkolů a témat daných pro regionální centra péče o TLK. Pro rok 2006 jimi byly folklor a tradiční způsoby obživy formou dotazníkové akce. Aktivita centra při VMO byly dále formovány aktuálními akcemi a potřebami. Nepřetržitě pokračovala rovněž identifikace a evidence živých jevů a projevů TLK v regionu. Kromě přibývajících foto a video dokumentace nadále probíhala evidence lidových výrobců a dokumentace jejich výrobků a výrobních postupů, narůstala také fonotéka – zdrojem jsou darovaná CD od místních folklorních sdružení, obcí apod. Kromě vlastních zdrojů fotografií a videí Regionálního centra přispívali rovněž spolupracovníci v terénu, tak např. byla získána CD s fotozáznamy z posledního i předchozích ročníků kluzovských hodů, stejně jako DVD záznamy různých autorů z posledního ročníku a ročníků 2001–2005 „matiček“, mariánských hodů a dalších akcí.

Terénní výzkum byl spojen s dokumentací různých lokálních akcí, např. mariánské pouti v Cholině nebo mariánských hodů v Hnojicích (vystoupení tří věkových kategorií místního amatérského folklorního souboru pod o. s. Hagnózek), akce Lidový rok ve Velké Bystřici, opakovaně proběhl výzkum a dokumentace kluzovských hodů v Haňovicích. I zde stejně jako u dalších akcí probíhal výzkum nejen v době konání akce, ale probíhal také přípravný nebo předběžný výzkum spolu s výzkumem u organizátorů a účastníků

v období po skončení akce a přípravy dalšího ročníku, vyhledávání archivních materiálů, autentických materiálů účastníků, zachycování memorátů, shromažďování písemných projevů jako kupř. u kluzovských hodů atp. Nadále probíhá terénní výzkum v oblasti zvyku „mاتيček“ (Bohuňovice, Bělkovice – Lašťany, Dolany) u organizátorů a u rodin účastníků – mاتيček a mládenců, rovněž u církevních představitelů.

Uskutečnil se rovněž orientační a dokumentační výzkum v rámci minorit Olomouckého kraje – dokončován je výzkum řecké minority na Zlatohorsku, následně bude dokončen (v r. 2007) výzkum Řeků na Šumpersku, dokumentována byla také akce národnostních menšin Olomouckého kraje *Umíme se domluvit* organizovaná zejm. KÚ OK, navázány a obnoveny byly kontakty s představiteli některých menšin – Azerbajdžánci, Vietnamci, Bulhary (PhDr. Stojlova), Romy aj.

Ke konci roku byl proveden částečný výzkum předvánočních, adventních a vánočních tradic – mikulášská obchůzka, betlémy, vánoční výzdoba v obcích apod. Lidová řemesla a výrobci – zde výzkum pokračuje zdlouhavě – především pro sezonnost některých prací a individuálně obtížnou domluvu pro fotografování nebo natáčení výrobních postupů.

V rámci zapojení do projektu MK ČR probíhala široce zaměřená dotazníková akce, obsáhlé dotazníky zaměřené v roce 2006 na folklor (zpěv, tanec, dětský folklor, lidové divadlo) a tradiční formy obživy a jejich současné formy (zemědělství, rybolov, myslivost) byly předány v půli června pracovníky NÚLKu jednotlivým centrům péče o TLK.

Z celkového počtu 403 rozeslaných dotazníků jich bylo včas vráceno a odevzdáno do NÚLKu celkem 132 kompletně vyplněných, po termínu dalších 9.

Na podkladu terénního výzkumu a sběru materiálu v terénu a u respondentů, v literatuře apod. byla ve dnech 15. 9. až 29. 10. 2006 v prostorách VMO připravena výstava *Lašťanské mاتيčky*, která se těšila zájmu veřejnosti i médií. Výstava kromě bohaté fotografické dokumentace byla doplněna originálními kroji mاتيček. Byla úvodní výstavou z cyklu *Putování po Hané*, pod kterýmžto souborným názvem by z výsledků terénního výzkumu živých jevů TLK měla každoročně vzniknout aspoň jedna větší výstava ve VMŮ a popřípadě také v lo-

Z výstavy Skleněná inspirace,
prosinec 2006 (Foto: P. Rozsival)

kálních kulturních zařízeních (muzeích, knihovnách aj.). Sem spadá rovněž připravovaná výstava v Černé věži v Drahanovicích pro rok 2007, na žádost Místního muzea ve Zlatých Horách proběhne v dubnu výstava o místní řecké minoritě a rovněž se Regionální centrum TLK VMO podílí na projektu *Všichni jsme tady doma* o národnostních menšinách, kdy na květen a červen spolupracuje na výstavním bloku o Řecích v ČR v prostorách Městské knihovny v Ostravě.

Přínos fungování Regionálního centra pro tradiční lidovou kulturu při VMO lze označit jako úspěšný, zejména rozvoj spolupráce s místními kronikáři a dalšími lokálními spolupracovníky. Nepřetržitě, rovněž za pomoci výše uvedených spolupracovníků, OÚ, pamětníků apod., probíhá sběr dobových fotografií a dalších literárních i jiných pramenů ve spojitosti s aktivitami Regionálního centra. Jsou poskytovány konzultace a informace z činnosti Regionálního centra, nejvíce studentům pro různé typy studentských prací a žurnalistům pro články zaměřené na živé tradice a folklor Hané.

Základní ekonomické údaje o hospodaření VMO za rok 2006

Výsledek hospodaření VMO 2006 po zdanění – zisk	56 549,33 Kč
Dotace na provoz – celkem	21 213 600 Kč
z toho – od zřizovatele	21 032 100 Kč
– od Ministerstva kultury	105 000 Kč
– od jiných subjektů	76 500 Kč
Výnosy z vlastní činnosti – celkem	59 827 Kč
z toho – tržby za vstupné	481 440 Kč
– pronájmy sálů	29 050 Kč
– komisioní a muzejní prodej	128 539,50 Kč
– ostatní	320 797,50 Kč
Ostatní výnosy	33 762,48 Kč
Celkem výnosy	22 207 185,48 Kč
Celkem náklady	22 150 636,15 Kč

Hospodaření VMO v roce 2006 skončilo ziskem 56 549,33 Kč. Podařilo se dodržet strukturu nákladů podle předem stanoveného plánu (v žádné nákladové položce nebyly výraznější úspory nebo překročení).

Největší část v rozpočtu tvořily náklady na mzdy a zákonné odvody pro 56 zaměstnanců 15 033 523 Kč (68 %). Fixní režijní náklady (odpisy hmot. majetku) spolu se spotřebou energie, plynu a vody představovaly částku přes 2 miliony Kč. Na veškeré ostatní provozní náklady, materiál a služby potřebné k realizaci činnosti muzea tak zbývalo zhruba 5 milionů Kč.

Výstava Skleněná inspirace

Veronika Hrbáčková, Vlastivědné muzeum v Olomouci

Výstava *Skleněná inspirace* byla věnovaná relativně mladému řemeslu – výrobě skleněných vánočních ozdob. Stejně jako zvyk zdobení vánočního stromčku také výroba těchto ozdob se k nám dostala z Německa. První významná dílna na výrobu foukaných jednokusových ozdob byla otevřena v polovině 19. století právě v durynském městečku Lauscha. U nás se podomácká výroba ozdob začala šířit až v prvních desetiletích 20. století: nejprve na Jablonecku, poté na Hořicku a také na Vsetínsku. Jelikož severovýchodní Čechy – především Jablonecko – byly vyhlášeným krajem skla a bižuterie (tradice výroby skla sahá do 14. století), právě tady se přišlo na nápad využít bižuterní odpad v podobě drobných perlí při výrobě montovaných skleněných ozdob.

Tehdejších výrobců bylo v Čechách velké množství. Ve 20. letech 20. století se v malé vesničce Poniklá u Jilemnice těmito ozdobami proslavila rodinná firma Stanislava Horny. V roce 1931 bylo založeno sklářské družstvo pro výrobu vánočních ozdob ve Zdobíně u Dvora Králové nad Labem. Na Moravě s výrobou jednokusových skleněných ozdob začal přibližně ve stejné době Ludvík Ondra ze Vsetína. Tito ať už jednotlivci, nebo prvo-republikové družstvo ve Dvoře Králové dali základ pozdějším družstvům, která se zformovala na začátku 50. let minulého století a udržují tak tradici výroby dodnes. Výstava tak představila život domácích sklářů na počátku 20. století v Podkrkonoší a dále čtyři největší současné výrobce v naší republice: Rautis, a. s., v Poniklé, Družstvo umělecké výroby ve Dvoře Králové nad Labem, družstvo Irisa ve Vsetíně a družstvo Slezská tvorba Opava.

Autorka chtěla ukázat, že všichni čtyři výrobci jsou naprostou špičkou ve svém oboru a jedinečností výroby i šíří sortimentu jim nelze konkurovat. Skleněné ozdoby se z České republiky vyvázejí do celého světa a uspokojují ty nejnáročnější zahraniční zakázky. Každá z výše uvedených firem se prezentovala moderními kolekcemi současnosti a zároveň tím, co je pro její výrobu typické. Návštěvníci získali inspiraci ve zdobení na devíti vánočních stromcích. Módní trendy 90. let nebo žhavé novinky na rok 2007 představily kolekce v následujícím pořadí: CLASSIC (Klasika), BUBBLE TREE (Bublifuk) z Rautisu, kolekce SAFARI, LITTLE BIRDS (Svět ptáků) a SEA WORLD AND BEATLES (Mořský svět a broučci) z Družstva umělecké výroby ve Dvoře Králové nad Labem, kolekce SWEET DREAM (Sladký sen) a FANCY (Veselé a hravé) ze Slezské tvorby v Opavě a nakonec kolekce SMART GIRL (Moderní dívka) a REBELL (Mladí motorkáři) z Irisy Vsetín.¹ Jak už je z názvů patrné, všechny kolekce byly věnovány dětem, od miminek až po „náctileté“.

Tato výstava byla realizována také jako pocta řemeslu a lidem, kteří se na celém procesu výroby skleněných vánočních ozdob podílejí. Ukázala, v jakých podmínkách dříve domácí skláři žili a tvořili a jakého pokroku toto řemeslo dosáhlo dnes, přičemž tradice ruční práce zůstala zachována. Výstava však měla i symbolické poslání. Už ve 30. letech 20. století naše skleněné ozdoby sváděly těžký konkurenční boj s ozdobami německými a japonskými, přičemž japonské ozdoby tehdy vznikaly na základě špionáže u nás. České

Instalace výstavy v Severním sále VMO (Foto: P. Rozsívál)

výrobky nakonec tento boj vyhrály, nikoliv však navždy. Druhá světová válka přinesla stagnaci výroby v tomto oboru. Následné znárodnění po několika letech vzpomato-vávání se z válečné krize sice tradici nepřerušilo, ale do značné míry omezilo a v souvislosti se socialistickou ideologií mělo jméno našich výrobců zvuk především na Východě. Po roce 1989 došlo k triumfálnímu návratu na světové trhy, zdokonalily se výrobní provozy a plně se rozvinula designérská invence a kreativita. Přesto jako by se opakovala situace ze 30. let 20. století. Naše trhy jsou dnes bohužel čím dál více zaplavovány nekvalitními ozdobami z východu. Na tomto místě je příznačné připomenout trefný slogan, který se v roce 1931 objevil v tisku: „Československá ozdoba na československý vánoční stromek“. Dobová reklama je aktuální i dnes a mohla by znít:

„Česká ozdoba na český vánoční stromek“. Je na nás, pro co se rozhodneme. Nejde jen o vlastenectví, ale o uvědomění si opravdové české kvality a české tradice...

Detail výzdoby z kolekce LITTLE BIRDS
(Foto: P. Rozsival)

Zároveň s výstavou byl v atriu VMO instalován „obří“ betlém od výtvarníka Vladimíra Kubíka ze Semil. Výstava *Skleněná inspirace* byla zahájena vernisáží dne 16. 11. 2006 a bylo jí přítomno 150 osob. V období od 17. 11. 2006 do 21. 1. 2007 zhlédlo výstavu 3 233 návštěvníků. V letošním roce se mohou příznivci našeho muzea opět těšit na vánoční výstavu, která se bude zabývat historickými vánočními ozdobami tentokrát z různých materiálů.

Poznámka

¹ Názvy kolekcí jsou záměrně uvedeny nejprve v angličtině, neboť pod anglickými názvy vznikají na základě poptávky zahraničních zákazníků.

Novinky v expozici Od orloje k hodinám

Renáta Fifková, Vlastivědné muzeum v Olomouci

Expozice *Od orloje k hodinám*, která návštěvníkům představuje sbírkové předměty z fondu Historických hodin Vlastivědného muzea v Olomouci, byla zpřístupněna v roce 2000. V první části seznamuje tato expozice veřejnost s částmi vnější výzdoby i hodinového stroje olomouckého orloje ze 16.–20. století, které se z jeho různých přestaveb dochovaly. Druhou část expozice tvoří soubor asi 100 kusů historických hodin z období od 16. do 20. století, které jsou instalovány netradičním způsobem přímo na dobovém nábytku a snaží se nastínit především uměleckohistorický vývoj hodinových skříní v období od gotiky až po secesi.

Od poloviny školního roku 2005/2006 se stala tato expozice místem netradiční výuky v rámci vzdělávacího programu, který vznikl jako výstup z projektu *Škola a muzeum pod jednou střechou*, jenž v letech 2004–2005 realizovala Národní galerie v Praze ve spolupráci s Open Society Fund a jenž je akreditován u MŠMT ČR. Vzdělávací program *Od orloje k hodinám* je zpracován v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro základní školy, a to ve dvou variantách – jednak pro žáky 1. stupně ZŠ (3.–5. ročník), jednak pro žáky 2. stupně ZŠ a odpovídajících ročníků víceletých gymnázií. V obou případech žáci realizují projekt jak v muzeu, tak ve škole a v terénu.

(Foto: P. Rozsívál)

Tematika času a jeho měření se bezprostředně dotýká každého z nás a zasahuje do řady společenskovedních i přírodovědných disciplín. Projekt je proto koncipován tak, aby v rámci výuky 1. stupně ZŠ navazoval na učivo českého jazyka, výtvarné výchovy, prvouky, vlastivědy, přírodovědy či matematiky a školní znalosti dětí dále rozvíjel a prohluboval, především pak rozšířil povědomí žáků o regionálních dějinách, pomocí vybraných exponátů historických hodin je vedl k zamyšlení nad vývojem designu i technické stránky těchto časoměrných přístrojů a k úvaze o účelném využívání vlastního času. V muzejní expozici se žáci seznamují také s artefakty, které se zachovaly z jednotlivých etap vývoje olomouckého orloje, a „oživují“ nejstarší figurální plastiku z této památky. Dramatizují pověst o orloji, vytvářejí k ní ilustrace, případně komiks na toto téma, srovnávají současnou a historickou podobu orloje, porovnávají historické hodiny s moderními aj.

Ve variantě pro 2. stupeň ZŠ program navazuje na učivo českého jazyka, výtvarné výchovy, dějepisu, zeměpisu či fyziky, případně i na učivo cizích jazyků. V muzejní expozici se děvčata a chlapci ze 6.–9. ročníku seznamují se základními typy hodin, starší žáci také s jejich slohovým vývojem, poznávají, podobně jako jejich mladší spolužáci, artefakty, které se zachovaly z původního olomouckého orloje, některé z nich rovněž „oživují“. Ve školní části projektu se dále např. zamýšlejí nad rozdílem mezi astronomií a astrologií, seznamují se podrobně s jednotlivými znameními zvěrokruhu a pokoušejí se o charakteristiku sebe sama na základě svého hvězdného znamení (v češtině i cizím jazyce), s pomocí učitele fyziky mohou také zkusit sestavit vlastní sluneční hodiny. Do konce školního roku 2006/2007 absolvovalo vzdělávací program *Od orloje k hodinám* přes 160 žáků základních škol Olomouckého kraje: jako první děvčata a chlapci ze ZŠ Komenium Olomouc (5. ročník), dále žáci olomoucké ZŠ Demlova (6. a 7. ročník), ZŠ E. Valenty z Prostějova (7. ročník) a ZŠ Pod Skalkou z Přerova-Předmostí (7. a 8. ročník s integrovanými žáky).

Od letošního června doznala expozice *Od orloje k hodinám* ještě další změny, jež by měla přispět ke zvýšení její atraktivity mezi návštěvníky muzea. Na Muzejní noci 15. června 2007 bylo totiž slavnostně pokřtěno neprodejné CD s názvem *Hudba olomouckého orloje*, které vzniklo především proto, aby působivě podtrhlo atmosféru této jedinečné expozice. Tato nahrávka přináší v moderní úpravě sedmnáct skladeb, které olomoucký orloj hrál či hraje od poslední třetiny 16. století až do současnosti, a také jeden speciální bonus.

Známé, ale mnohdy i zapomenuté melodie (písně s tematikou náboženskou, lidovou a také hudbu s politickým podtextem), které během pěti staletí zněly, či stále znějí z olomoucké radnice, byly nahrány díky spolupráci Vlastivědného muzea v Olomouci s Českým rozhlasem Olomouc. Nahrávky se vynikajícím způsobem zhostili interpreti z hudebního seskupení *Musica variata* (Květa Fridrichová, Zdeňka Fridrichová, Vít Janečka) a jejich hosté (Martin Zajíček, Tomáš Klásek, Lena Pulchertová), *Ateneo*, komorní smíšený sbor Univerzity Palackého se sbormistrem Pavlem Režným, sólistka Markéta Večeřová a soubor příčných fléten *Black ladies*.

Ohlédnutí za výstavou Veselé Velikonoce! Velikonoční dary a pozdravy

Veronika Hrbáčková – Jaroslava Kunzfeldová, Vlastivědné muzeum v Olomouci

Od poslední velikonoční výstavy ve Vlastivědném muzeu v Olomouci uplynulo přesně deset let. Letošní výstava *Veselé Velikonoce!* s podtitulem *Velikonoční dary a pozdravy* představila Velikonoce z poněkud jiného pohledu. Záměrem autorek bylo ukázat dosud nenarušenou kontinuitu velikonočního obdarovávání a jeho proměny v průběhu tří staletí.

Velikonoční obdarovávání má kořeny v dobách starověkého Říma a souvisí s počátkem nového roku, který připadal na 1. březen. Zvyk se dochoval i poté, kdy byl Nový rok stanoven na 1. leden. V našich zemích je znám od 16. století. K běžným darům patřily potraviny jako mazance, jidášky nebo pečené maso, ale také drobné peněžní částky, které se získávaly obvykle koledováním během předvelikonočního i velikonočního období. Na vesnicích se dodnes dochoval zvyk „přinášení líta“ – jehličnatého stromčku ozdobeného pentlemi, svatými obrázky a vaječnými výdumky na Smrtnou nebo Květnou neděli, což nebylo nic jiného než symbolický dar hospodáři. S oslavou příchodu jara souvisí i obdarovávání dětí drobnými dárky, obvykle pamlsky, které nenaděloval Ježíšek, ale zvířátka jako skřivánek, kohout, čáp, liška, kukačka, bažant, ad.

Velikonočním darem v jistém slova smyslu je také pohlednice zasílaná jako pozdrav – malý dárek s blahopřáním veselých a radostných svátků. Pohlednice byla vybírána nejen pro krátké pozdravné sdělení, ale její výběr byl determinován také obrázkem, který musel dárce zaujmout. Obrázková pohlednice tak plní funkci pozdravnou – informativní – a zároveň funkci drobného dárku, milého překvapení a pobavení se nad obrázkem. Podobně jako některé trvanlivé dárky se i pohlednice uchovávaly na památku. Tradice pozdravů pevně ukotvená na sklonku 19. století překonala všechna těžká politická období 20. století, především obě světové války a éru socialismu, a pokračuje i ve třetím tisíciletí.

Výstava *Veselé Velikonoce! Velikonoční dary a pozdravy* byla zahájena vernisáží 22. února 2007, den po Popeleční středě. Koncepčně byla řešena do tří bloků, které na sebe volně navazovaly. Část hanácké světničky velikonočně vyzdobené navodila hned v úvodu tu správnou jarní atmosféru. Následné grafické znázornění jednotlivých dnů postního, předvelikonočního a velikonočního období bylo poučné nejen pro školáky, se zájmem si je prostudovala většina návštěvníků. Graf pomohl pochopit vzájemnou vazbu a souvislost církevních svátků a lidových slavností konaných v průběhu zhruba první poloviny roku.

Dary prezentovaly ukázky kraslic pocházejících ze starých sběrů VSMO. Záměrně byly pro tuto výstavu vybrány nejstarší kraslice s nápisy „Velikonoční Dárek“, „Z lásky“, „Pozdrav velikonoční“ apod. Novější kraslice představovaly různé techniky zdobení v minulosti i v současnosti jako batikování, leptání, reliéfní voskový dekor, vyškrabování, dále

(Foto: P. Rozsívál)

né hedvábím či drobnými žinylkovými kvítky. Formičky i kazety na čokoládu byly kompletně zapůjčeny z jiných sbírek.

Výstava se také zabývala původem a významem jednotlivých velikonočních symbolů v podobě oblíbených zvířat a rostlin na velikonočních darech a pohlednicích a jejich prostřednictvím ukázala propojení Ježíšova příběhu s lidovými obřady a věrskými představami. Závěrečnou část výstavy tvořily panely velikonočních pohlednic, které byly chronologicky řazeny podle významných údobí naší historie, od nejstarších, vydaných na počátku 20. století, do současnosti. Na tomto poměrně širokém vzorku bylo možné sledovat proměnu dobového vkusu, často závislou na společenských a politických poměrech. Atraktivní skupinu pohlednic, ze sběratelského pohledu velmi cennou, tvořily velikonoční vojenské pohlednice z období první světové války a pohlednice svatodušní. Neméně zajímavé byly soubory autorských pohlednic Josefa Lady a Marie Fischerové – Kvěchové a dále pohlednice s křesťanskou tematikou. Celkem bylo vystaveno 530 kusů pohlednic.

(Foto: P. Rozsívál)

Na výstavě byly prezentovány sbírkové předměty z fondů Etnografie a Fotografie a pohlednice Vlastivědného muzea v Olomouci, soubor formiček na čokoládu pocházel dílem z Krkonošského muzea v Jilemnici a dílem ze soukromé sbírky. Několik předmětů zapůjčil také Etnografický ústav Moravského zemského muzea v Brně a Východočeské muzeum v Pardubicích. Stěžejní část pohlednic poskytl potom soukromí sběratelé.

Upoutávka na výstavu se objevila také v pořadu Toulavá kamera, kterou odvysílala ČT1 na Boží Hod Velikonoční 16. 4. 2007. Na vernisáži bylo přítomno 55 osob, celková návštěvnost činila 1 376 lidí. K výstavě byl vydán stejnojmenný barevný katalog.

Výstavy k historii českého školství ze sbírek Vlastivědného muzea v Olomouci a Muzea Komenského v Přerově

Ludmila Drtílková, Vlastivědné muzeum v Olomouci

V uplynulém desetiletí připravilo Vlastivědné muzeum v Olomouci tři interaktivní výstavy, které svým návštěvníkům přiblížily dějiny školního vyučování od konce 19. století do první poloviny minulého století. Jejich realizace se uskutečnila v souvislosti se záměrem muzea postupně zpřístupnit sbírkové fondy široké veřejnosti formou výstavních prezentací. Výstavy představily mnohé předměty ze sbírkového fondu Školství Historického ústavu VMO a ukázky ze sbírek Přírodovědného ústavu VMO a umožnily tak nahlédnout do muzejních depozitářů.

Fond Školství soustřeďuje předměty, které dokumentují zejména naše elementární školství od druhé poloviny 19. století do osmdesátých let 20. století. Jeho základ tvoří učebnice, sešity, psací potřeby, školní obrazy, učební pomůcky, fotografie, školní archiválie a osobní doklady k výkonu učitelského povolání. Součástí sbírky jsou i ukázky různých typů školních lavic. Exponáty byly do fondu získávány od poloviny šedesátých let minulého století především nákupy, dary a převody zejména ze starých fondů muzeí v Olomouci. Současný sběrný program navazuje na dosavadní sbírky a průběžně je doplňuje zejména příležitostnými nákupy a záchrannými sběry. Ve fondu je v současné době uloženo téměř 1 200 sbírkových předmětů.

Výstavy k historii našeho školství, instalované oddělením výstav a propagace a provozním úsekem VMO, byly rovněž výsledkem mnohaleté úspěšné spolupráce mezi naším muzeem a Muzeem Komenského v Přerově. Na tvorbě všech tří výstav se podíleli i odborní pracovníci oddělení dějin školství přerovského muzea, které vlastní bohaté sbírky vztahující se k historii našeho školství, dále doklady o práci a životě škol a učitelů v minulosti i současnosti a cennou

kolekci trojrozměrných didaktických pomůcek, školního nábytku a zařízení tříd.

Školní prostředí za Rakousko-Uherska na přelomu 19. a 20. století přiblížila návštěvníkům rozsáhlá výstava nazvaná *Škola za starých časů*, která byla instalována ve Velkém sále VMO v roce 1997. Pozornost veřejnosti upoutala zejména kom-

Škola za starých časů (Foto: D. Spudilová)

pletně zařízená třída s dobovým nábytkem jako byly katedra, tabule, soubor Thonetových lavic, velké prosklené skříně s didaktickými pomůckami. Představu o staré škole rovněž doplnil školní kabinet se zajímavými výukovými obrazy, zeměpisnými mapami, názornými modely a přístroji.

Na výstavě se mohli návštěvníci také seznámit s historií vyučování na obecných školách a prohlédnout si školní potřeby žáků a učební pomůcky včetně starých učebnic. Zajímavé byly i různé archiválie, staré školní zprávy, jak se tehdy říkalo vysvědčením, dále pohlednice s budovami škol nebo dobové dokumenty. Z nich bylo možno například vyčíst, že oficiální úvazek učitele byl před více než sto lety třicet hodin týdně a nejvyšší počet žáků ve třídě byl stanoven na osmdesát.

Na výstavě bylo instalováno také několik desítek školních obrazů ze souboru *Obrazy k názornému vyučování v pěti dílech*, které vytvořil v letech 1858–1865 lékař, přírodovědec a pedagog Karel Slavoj Amerling ve spolupráci s litografem Františkem Liebischem a které jsou první kolekcí svého druhu u nás. Tato didaktická pomůcka přispívala k rozšiřování znalostí žáků zejména ze zoologie a botaniky, z historie řemesel a způsobu života před 150 lety.

Na výstavu *Škola za starých časů* chronologicky navázala v roce 2001 výstava nazvaná *Jak se učilo za první republiky*, která přiblížila dětem i dospělým atmosféru obecné a měšťanské školy v letech 1918–1938 a seznámila je s důležitými fakty a zajímavostmi z historie našeho školství po vzniku nového československého státu. Návštěvníci si mohli

Jak se učilo za první republiky (Foto: P. Rozsívál)

prohlédnout dobové dokumenty, ukázky učebnic pro obecné a měšťanské školy, příručky pro učitele, doklady k výkonu učitelského povolání, vysvědčení, školní potřeby žáků, názorné modely, školní mapy a více než 50 nástěnných obrazů, které sloužily při výuce v době první republiky. Tato názorná učební pomůcka, která umožňovala žákům snadněji pochopit probíranou látku a která napomáhala upevňování jejich znalostí, byla a stále je využívána zejména v hodinách prvouky, vlastivědy, dějepisu, zeměpisu, přírodopisu, fyziky a rovněž při jazykové výuce. Zajímavé určité bylo srovnání se školními obrazy ze současné produkce olomouckého nakladatelství Epava, které byly vystaveny na chodbě přilehlé k výstavnímu sálu.

Samostatný oddíl byl na výstavě věnován českému základnímu školství v Olomouci, jehož významným mezníkem se stal rok 1919. Převzetí města do české správy přineslo pro naše školství nové možnosti rozvoje. Již ve školním roce 1919/1920 byly v Olomouci – městě čtyři české obecné školy (2 chlapecké a 2 dívčí) s 20 třídami a 840 žáky. Po připojení příměstských obcí v roce 1919 byly na území Velké Olomouce zřízeny české obecné školy také v 11 předměstích. Ve školním roce 1920/1921 zde bylo rovněž 6 veřejných měšťanských škol a dvě měšťanské školy soukromé (klášterní). Rozvoj českého školství v Olomouci i okolních obcích byl dokumentován na fotografiích a pohlednicích.

Další část výstavy připomněla záslužnou práci Matice školské v Olomouci a činnost známého nakladatelství Romualda Prombergra, které v té době vydávalo zejména přírodovědné učebnice pro měšťanské a střední školy. Součástí historie školství v Olomouci bylo rovněž založení českého Učitelského ústavu v roce 1919.

Součástí výstavy tvořila rekonstruovaná školní třída se vším, co k ní tehdy neoddělitelně patřilo. Byl to především soubor 20 lavic pro dva žáky. Vedle učitelské katedry byla instalována tabule a velké počítadlo. Na čelní stěně visel obraz prvního československého prezidenta T. G. Masaryka a státní znak. Po stěnách byly rozmístěny didaktické obrazy a nástěnná mapa, která zobrazovala tehdejší podobu Československé republiky. Ve skříních byly instalovány názorné modely a učební pomůcky. Představu o školním prostředí doplnily exponáty, které tvořily vybavení kabinetů. Kromě dobových nástěnných obrazů upoutaly pozornost zejména děti vitríny s vycpanými zvířaty a ptáky, ukázkami minerálů a velké prosklené skříně, v nichž byly umístěny fyzikální, biologické a anatomické modely.

Třetí akcí se školskou tematikou se stala v roce 2005 výstava nazvaná *Cestička do školy*, která seznámila širokou veřejnost s nejkrásnějšími českými i zahraničními slabikáři. Tyto první učebnice čtení jsou pro děti vstupní branou do světa písmenek i celých vět již bezmála pět století. Na výstavě, která mapovala historii slabikářů od poloviny 16. století do současnosti, bylo prezentováno více než 100 učebnic. První dva české slabikáře vznikly podle německých vzorů v Prostějově u tiskaře Jana Günthera už v první polovině 16. století. Výuce elementárního čtení se věnoval rovněž ve *Velké didaktice* Jan Amos Komenský. Pobělohorské období znamenalo úpadek úrovně českých slabikářů a ke zlepšení jejich kvality dochází až v 80. letech 18. století. Tehdy vyšly první slabikáře zvlášť pro měšťské a pro venkovské školy, které již respektovaly prostředí, v němž děti vyrůstaly.

Na tvorbě prvních učebnic čtení se od počátku 19. století podíleli naši přední pedagogové a ilustrátoři. Na vývoj novodobých slabikářů měl velký vliv *Slabikář pro školy obecné* od Adolfa Frumara a Jana Jursy z roku 1898 s působivými klasickými ilustracemi Mikoláše Alše, později i Adolfa Kašpara. Jejich pokračovateli byli učitelé Josef Kožíšek a Josef Kubálek. Kožíškův slabikář nazvaný *Poupata* se používal na českých školách v letech 1913–1948. Od počátku 50. let 20. století se tvorbou slabikářů zabývali pracovníci Výzkumného ústavu pedagogického v Praze.

Na výstavě byly prezentovány rovněž slabikáře vydané po roce 1989. Jeden z nejnovějších, který si návštěvníci mohli prohlédnout, vydalo olomoucké pedagogické nakladatelství Prodos v roce 2004. Pro zajímavost a srovnání byla na výstavě instalována také kolekce zahraničních slabikářů z druhé poloviny minulého století. Slabikáře byly doplněny portréty jejich autorů a ilustrátorů, ukázkami oblíbených dětských knížek a her, dále nástěnnými obrazy a školními potřebami.

Podstatnou část návštěvnické veřejnosti tvořili u všech tří výstav žáci a studenti, proto se osvědčila dobrá spolupráce olomouckého muzea se základními a středními školami v regionu. Z toho důvodu byly také doprovodné muzejní aktivity zaměřeny zejména na dětské návštěvníky a mládež. Hlavním smyslem těchto akcí bylo poučnou i hravou formou výstavy přiblížit, zpopularizovat a zároveň podnítit zájem o návštěvu muzea. K uvedeným výstavám byly realizovány zejména hudebně zábavné a výtvarné pořady i různé vědomostní kvízy a soutěže určené převážně pro žáky základních škol.

Cestička do školy (Foto: P. Rozsívál)

Na výstavě *Škola za starých časů* mohly v rekonstruované třídě děti zasednout do starých lavic a strávit hodinu hudební výchovy ve škole, do níž chodili jejich prababičky a pradědečkové. Program připravili pedagogové z Katedry hudební výchovy Pedagogické fakulty UP a ze Základní umělecké školy Žerotín v Olomouci. Paní učitelky uvedly děti do daného období a prostředí. Poté za doprovodu houslí a klavíru žáci zpívali a aktivně se zapojovali do programu hrou na drobné, většinou dřevěné bicí nástroje. Přímo ve třídě malí návštěvníci rovněž kreslili nebo si mohli vyzkoušet psát kamínkem na břidlicové tabulky či namáčecími pery.

Na výstavě *Jak se učilo za první republiky* byly ve školní třídě opět realizovány oblíbené pořady, které sestávaly z hudebních scének, hádanek, říkadel a zejména lidových písniček za doprovodu houslí, akordeonu nebo flétny. Po jejich skončení děti na základě prohlídky výstavy kreslily, dále řešily hádanky, křížovky a kvízy. V průběhu výstavy se uskutečnilo 21 hudebních vystoupení, kterých se zúčastnilo téměř 600 žáků 1.–5. ročníku základních škol z olomouckého regionu a rovněž handicapované děti z ústavů sociální péče Jitro, Klíč a Dětské centrum v Olomouci.

Kromě hudebních programů si mohli mladí návštěvníci vyzkoušet i další aktivity, od literárních až po výtvarné. Pro žáky 7.–9. tříd základních škol byla uspořádaná ve spolupráci s metodiky výtvarné výchovy soutěž o nejzdařilejší návrh nástěnných školních obrazů. Nejlepší práce žáků ze ZŠ Demlova a ZŠ Komenium v Olomouci byly odměněny a vystaveny ve Vlastivědném muzeu a rovněž na Magistrátu města Olomouce. Zajímavou součástí výstavy byl rovněž videoprogram sestavený ze vzpomínek učitelů.

V rámci doprovodného pořadu k výstavě *Cestička do školy* byly pro děti z mateřských škol a žáky I. stupně základních škol připraveny omalovánky, hádanky, doplňovačky a rovněž videoprojekce s pásmem kreslených příběhů s oblíbenými dětskými hrdiny. V předsálí výstavního sálu byly instalovány výtvarné práce žáků 1. třídy ZŠ Komenium a ZŠ Mozartova v Olomouci.

Interaktivní výstavy hodnotila veřejnost velmi příznivě, o čemž svědčí dobrá návštěvnost i zápisy v knize návštěvníků. Ohlasy byly pozitivní jak mezi školní mládeží a jejich pedagogy z olomouckých i vzdálenějších škol, tak i mezi širokou veřejností. Velký zájem zaznamenala výstava *Jak se učilo za první republiky*, kterou zhlédlo téměř 6 000 lidí.

Uvedené výstavy včetně doprovodných programů přiblížily dětem i dospělým prostředí a atmosféru staré české školy od konce 19. století až do doby první republiky. Dnešní žáci a studenti měli možnost srovnání se současným školstvím a většinou se shodli na tom, že děti před sto lety to vůbec neměly snadné. O návrat do starých časů by jistě nestáli ani jejich učitelé. Starší návštěvníky vrátily výstavy do dětského věku a zároveň jim umožnily oživit vzpomínky na dobu, kdy poprvé usedli do lavic, rozevřeli první knihy čtení a potom v učebnách obecných a měšťanských škol prožívali svá školní léta.

Zdeněk Fridrich (1927–2002) a jeho hudební odkaz

Květa Fridrichová-Raueová, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

V letošním roce si připomínáme 80 let od narození doc. PhDr. Zdeňka Fridricha, CSc., jedné z významných osobností hudební kultury v Olomouci.¹ Třicet let vyučoval na Katedře hudební výchovy PdF UP, jeho celoživotním odborným zájmem se staly varhany a dějiny moravského varhanářství. Jeho studie o varhanách v Dubu nad Moravou z roku 1965 ve sborníku VSMO byla prvním upozorněním na neudržovaný stav našich historických varhan. Od 60. let minulého

(Foto: archiv autorky)

století jako jeden z našich prvních badatelů publikoval práce o historických varhanách nejen doma, ale také v zahraničí. Věnoval se varhanářským rodům Čápků a Kolbů, jeho monografie o varhanáři J. Výmolovi byla u nás první svého druhu. Práce doc. Fridricha o dějinách moravského varhanářství mají mezinárodní význam, neboť publikace GDO (Mezinárodní společnost přátel varhan), ve kterých jsou otištěny, jsou rozšířeny na všech kontinentech.²

Z podnětu doc. Fridricha se v roce 1977, tedy právě před třiceti lety, uskutečnila obnova barokních varhan v chrámu P. Marie Sněžné v Olomouci, při níž byly několikrát přestavěné Halbichovy varhany rekonstruovány do původního stavu. Po dvacet let zde doc. Fridrich organizoval *Podvečery u varhan*, na kterých hráli téměř všichni čeští a slovenští varhaníci i hosté ze zahraničí. Z *Podvečera u varhan* roku 1994, který byl věnován 300. výročí narození olomouckého malíře J. K. Handkeho a na němž účinkoval doc. Fridrich spolu s dalšími interprety, byl pořízen magnetofonový záznam. Dnes je tato nahrávka cenným dobovým dokumentem. K varhanám u P. Marie Sněžné přivedl doc. Fridrich také bezpočet exkurzí a o dějinách moravského varhanářství uskutečnil řadu přednášek.

Doc. Fridrich zanechal také ucelený skladatelský odkaz. Věnoval se tvorbě instrumentální i vokální, napsal skladby pro varhany, dechový orchestr i pro orchestr symfonický, které se stále těší zájmu interpretů i publika (*Fantazii a scherzo* a *Svitu* provedla také Moravská filharmonie).

Poznámky

¹ Musil, J.: Sdělení o činnosti VSMO v letech 2001–2002. In: Vlastivědná společnost muzejní v Olomouci 2001–2005. Olomouc, 2005, s. 5–6.

² Soupis díla doc. PhDr. Zdeňka Fridricha, CSc., je otisknut ve sborníku Hudební věda a výchova 9. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis Facultas Paedagogica. Musica VII. Olomouc, 2003, s. 133–136.

Před šedesáti lety byl v Olomouci vzdán hold Pěvci Slezských písní

Bohumír Kolář, Vlastivědná společnost muzejní v Olomouci

Literatura žije a do společenského povědomí vstupuje nejen samotnou tvorbou a vším, co s tím souvisí, ale i následnými holdy, jež jsou zvláště oceňovaným osobnostem projevovány. Téměř v každém městě najdeme ulice pojmenované po slavných literátech, při pečlivém zkoumání najdeme řadu pamětních desek, jež nám připomínají, že na určitém konkrétním místě z nich „někdo“ žil a tvořil, na hřbitovech nalezneme jejich zapomenuté hroby a jejich jména zase v názvech škol či jiných institucí. Jména vnímáme často tak samozřejmě, že v nich ani konkrétní literární hold necítíme. V rozvětvené soustavě takových možných literárních podnětů a impulsů se už proto pohybujeme bez výčitek, že jsme vůči nim zcela imunní. Netýká se to ale jen literátů. Dopadli tak skoro všichni, po nichž jsou pojmenována náměstí a ulice. Výjimkou bývají jen kuriozity typu ulice Jára Cimrmana.

Po druhé světové válce a zejména po únoru 1948 byly vyzvedávány osobnosti spjaté se sociálními a revolučními tradicemi. Na Olomoucku (ale nejen tam) byl za jejich nestora považován v Kostelci na Hané žijící Petr Bezruč (*15. září 1867 v Opavě; † 17. února 1958 v Olomouci). V roce 1947, kdy překročil osmdesát let svého věku, byl skutečný kmet a víceméně žijící legenda. V Olomouckém kraji byl označován za „barda lidu slezského“, ale na Hané zdomácnělého. Jeho „červený domek“ v Kostelci na Hané byl jakýmsi poutním místem poetů a literárních vědců, málo navštěvovaným jen pro známou plachost básníkovu a jeho proslulou a anekdoticky rozšiřovanou rezervovanost vůči oficialitám. Na olomoucké univerzitě byl Bezruč navzdory tomu zkoumán, analyzován i literárně zpracováván několik desetiletí.

Pokusy o Bezručovo zvěčnění neměly jen literární formy a podoby, ale týkaly se i výtvarného umění. Objektem našeho zájmu tentokráte bude sousoší v olomouckých Bezručových sadech, které bylo slavnostně odhaleno v neděli dopoledne 5. října 1947, jen několik týdnů po Mistrových osmdesátinách. Bezručovy sady byly takto pojmenovány právě v souvislosti s odhalením sousoší Pěvci Slezských písní; dříve byly sady pod Michalským návrším známy jako Michalský výpad, což souviselo s obrannou strategií historického města a s možností Michalskou branou výpady na oblehatele města realizovat. Úředním označením parkového areálu mezi Kosinovou ulicí a tržnicí, který se vinul podél hradeb a říčního náhonu, byl název Tyršovy sady.

Sochařský monument Pěvci Slezských písní vznikl jako kolektivní dílo po vzoru uměleckých tendencí, které našly živnou půdu v poválečném budování monumentálních památníků v Sovětském svazu a byly propagovány jako umělecké novátorství i za jeho hranicemi. Pomník byl situován blíže míst, kde park ústil do Kosinovy ulice. V té souvislosti se řešila a upravovala i dispozice dalších parkových objektů.

(Foto: B. Červinka)

samotného vzniku pomníku poměrně věrně zachycuje rozhovor autora tohoto příspěvku s akademickým sochařem Rudolfem Doležalem, publikovaný ve Stráži lidu (Olomouc, 27. srpna 1987) ke 40. výročí odhalení pomníku.

Památníků věnovaných ke cti literárních tvůrců a jejich děl není mnoho. V porovnání s množstvím, které se týká politiků, generálů či umělců působících v jiných sférách, jde o četnost zanedbatelnou. Mramorová statue s horníkem, Maryčkou a Poezií už s Olomoucí srostla a větším dílem i do zeleně zarostla. Její vazba k respektovanému čítankovému literárnímu tvůrci, jehož dílo se stalo významnou součástí národního literárního fondu, ji uchránila od názorových výkyvů, jež by ji mohly ohrozit.

Vybudování pomníku Pěvci Slezských písní bylo dlouho připomínáno jako událost, jež natrvalo obohatila hanáckou metropoli. Na slavnosti promluvil slezský prozaik a básník Fran Směja, vězněný v době války gestapem. V roce odhalení pomníku vydal publikaci *P(etr) B(ezruč)*, dokonce ve dvou vydáních (Opava, Litovel). K bezručovské tematice se ještě vrátil souborem statí *Pozvání* (1952) a knihou *Setkání s Petrem Bezručem* (1958). V době normalizace pak nesměl publikovat. V Olomouci zastupoval Krajský národní výbor v Ostravě, kde tehdy působil. Z olomouckých osobností, jež při slavnosti promluvily, patřil k nejvýznamnějším iniciátor odhalovaného pomníku prof. Stanislav Křupka.

Umělecké zpracování pomníku Pěvci Slezských písní bylo svěřeno Rudolfu Doležalovi, Vojtěchu Hořínkovi, Karlu Lenhartovi a arch. Františku Novákovi. Dobové klima a okolnosti

OBSAH / INHALT

I. STUDIE, MATERIÁLY / STUDIEN, MATERIALE

**Tři neznámá zátíší Jana Kryštofa Handkeho
ze sbírek Vlastivědného muzea v Olomouci 3**

Drei unbekannte Stilleben von Johann Christoph Handke
aus den Sammlungen des Heimatkundemuseums in Olmütz
Milan Togner, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

**Manýristický obraz Kristus a žena ze Samaří,
jediné dochované dílo Gerharda von Falkenburg 8**

Manieristisches Gemälde Christus und die Frau aus Samaria,
das einzige erhaltene Werk von Gerhard von Falkenburg
Ondřej Jakubec, Muzeum umění Olomouc – Arcidiecézní muzeum Olomouc

Náměty a symboly na velikonočních pohlednicích 17

Themen und Symbole auf den Osterkarten
Jaroslava Kunzfeldová – Veronika Hrbáčková, Vlastivědné muzeum v Olomouci

Z historie katovského řemesla v Olomouci I. Olomoučtí kati a katovna 36

Aus der Geschichte des Henkerhandwerks in Olmütz I. Die Olmützer Henker und das Henkerhaus
Jiří Fiala, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Areál Nových Zámků u Litovle v prvních desetiletích 19. století 50

Areal von Neue Zámky (Neuschloss) bei Litovel (Littau) in den ersten Jahrzehnten des 19. Jahrhunderts
Lenka Křesadlová, Národní památkový ústav, ú. o. p. Kroměříž

**Václav Burian, život a dílo (*19. 7. 1921 Podbřežice u Vyškova; † 18. 9. 1998 Šternberk)
Bibliografie – 1. část 59**

Václav Burian, Leben und Werk (*19. 7. 1921 Podbřežice bei Vyškov; † 18. 9. 1998 Šternberk)
Bibliographie – 1. Teil
Jaroslava Kunzfeldová, Vlastivědné muzeum v Olomouci

II. DROBNOSTI / KLEINIGKEITEN

**Umělecké předměty náboženské kultury 17.–19. století
ze sbírek Vlastivědného muzea v Olomouci 74**

Kunstgegenstände der religiösen Kultur des 17.– 19. Jahrhunderts
aus den Sammlungen des Heimatkundemuseums in Olmütz
Ivana Bortlová, Vlastivědné muzeum v Olomouci

Olomoučtí barokní malíři v Římě 77

Olmützer Barockmaler in Rom
Milan Togner, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Johannes Miller o výzdobě auly olomoucké univerzity v letech 1718–1719	81
Johannes Miller über die Ausschmückung der Aula der Olmützer Universität in den Jahren 1718–1719 <i>Kateřina Dolejší, Ústav dějin umění Akademie věd ČR, pobočka Brno</i>	
Několik poznámek ke Konrádovi z Botenštejna aneb Opravdu nevíme, kdo byl vrahem Václava III.?	85
Einige Anmerkungen zu Konrad von Botenstein oder Wissen wir wirklich nicht, wer der Mörder von Wenzel III. war? <i>Karel Maráz, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity</i>	
„Zase só toď klozovský hode!“	90
„Wieder ist hier das Fest von Kluzov!“ <i>Ivan Hlavatý, Vlastivědné muzeum v Olomouci</i>	
Japonský meč – záštita (tsuba)	94
Japanisches Schwert – Schutzschirm (Tsuba) <i>Milan Stecker, Vlastivědné muzeum v Olomouci</i>	
Olomouc v české literatuře	96
<i>Bohumír Kolář, Vlastivědná společnost muzejní v Olomouci</i>	
III. KRONIKA / CHRONIK	
Výroční zpráva o činnosti Vlastivědného muzea v Olomouci za rok 2006	98
<i>Miloslava Hošková, Vlastivědné muzeum v Olomouci</i>	
Výstava Skleněná inspirace	103
<i>Veronika Hrbáčková, Vlastivědné muzeum v Olomouci</i>	
Novinky v expozici Od orloje k hodinám	106
<i>Renáta Fífková, Vlastivědné muzeum v Olomouci</i>	
Ohlédnutí za výstavou Veselé Velikonoce! Velikonoční dary a pozdravy	108
<i>Jaroslava Kunzfeldová – Veronika Hrbáčková, Vlastivědné muzeum v Olomouci</i>	
Výstavy k historii českého školství ze sbírek Vlastivědného muzea v Olomouci a Muzea Komenského v Přerově	110
<i>Ludmila Drtílková, Vlastivědné muzeum v Olomouci</i>	
Zdeněk Fridrich a jeho hudební odkaz	115
<i>Květa Fridrichová-Raueová, Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci</i>	
Před šedesáti lety byl v Olomouci vzdán hold Pěvci Slezských písní	116
<i>Bohumír Kolář, Vlastivědná společnost muzejní v Olomouci</i>	

Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci
ročník 2007, číslo 294

Vedoucí redaktorka: PhDr. Miloslava Hošková, CSc.

Odpovědná redaktorka: PhDr. Renáta Fifková

Grafická úprava, sazba a obálka: Monika Reichlová

Náklad: 300 ks

Adresa redakce:

Vlastivědné muzeum v Olomouci
nám. Republiky 5, 771 73 Olomouc, ČR

tel.: +420 585 515 113

fax: +420 585 222 743

e-mail: fifkova@vmo.cz

<http://www.vmo.cz>

Vydavatel: Vlastivědné muzeum v Olomouci, nám. Republiky 5,
771 73 Olomouc, IČ 100609

Tisk: Polygrafické středisko

Vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci, Biskupské nám. 1, Olomouc

Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci vycházejí dvakrát ročně,

č. 294 vychází v říjnu 2007.

Zaregistrováno pod zn. RM 134, oprávnění k vydávání č. 13409/90-1292.

Mitteilungen des Heimatkundemuseums in Olmütz
Jahrgang 2007, Heft Nr. 294

Redaktion: PhDr. Miloslava Hošková, CSc., PhDr. Renáta Fifková

Anschrift der Redaktion:

Heimatkundemuseum in Olmütz

nám. Republiky 5, 771 73 Olomouc, Tschechische Republik

tel.: +420 585 515 113

fax: +420 585 222 743

e-mail: fifkova@vmo.cz

<http://www.vmo.cz>

Reports of Regional Museum in Olomouc
Volume 2007, Nr. 294

Editors: PhDr. Miloslava Hošková, CSc., PhDr. Renáta Fifková

Adress:

nám. Republiky 5, 771 73 Olomouc, Czech Republic

Tel.: +420 585 515 113

Fax: +420 585 222 743

e-mail: fifkova@vmo.cz

<http://www.vmo.cz>

© Vlastivědné muzeum v Olomouci 2007

ISSN 1212-1134

ISBN 978-80-85037-47-0

